

ԼԼՄԱԳԻՐ
ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՆԱԿԱՆ ԷՄԻՆ ԱՐԽԻԵՍԿՈՍՈՍԻ ԶԻՅ ՊԱՏՐԱՐԵՐԹԻՈՒՆ

ՆՈՐ
ԵՐԶԱՆ 1954

ԽԵ.
ՏԱՐԻ

«سِيُون» مجلة أرمنية شهرية، أدبية، ثقافية، للغة والبيان

"SION" an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology
Printed in JERUSALEM

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ		երես
— Հնդկահայությունը (Ա.).		181
(Այցելութեան մը առիթով)		
ԿՐՕՆԱԿԱՆ		
— Լոյսը.	Ե.	185
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ		
— Նորեկ կը հոսին.	ԵղիշկԱրԴ	188
— Անուշ ձայներ.	ԶԱԻԷՆ Ա. Զ.	190
— Դիւեր.	ԱՆԵԼ	191
— Ինձ՝ կը բըլի...	Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ	192
— Ինչո՞ւ կառչիլ հողին...	ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ	192
ԳՐԱԿԱՆ		
— Պետրոս Դուրեան (3).	Յ. ՕՇԱԿԱՆ	193
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ		
— Գիլգամեշի դիւցազներգությունը (7).	ԱՆՈՒՇԱԽԱՆ ԱՐԳ. ԶՂԶԱՆԵԱՆ	196
ԵԿԵՂԵՅԱ-ՊԱՏՄԱԿԱՆ		
— Մեր նախնեաց հաւատքը — Նկատողութիւններ.	Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ	200
ՊԱՏՄԱ-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ		
— Պապ Արշակունի.	ՀՐԱՆԴ Բ. ԱՐՄԷՆ	203
— Հայոց անձնանունները (3).	ՊՐՈՅ. Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ	208
Ձեռնադրութիւն երկու աբեղաներու.		212
Տարեկան տեղեկագիր Ս. Արուստիս Ժառանգ. Վարժարանի եւ Ընծայարանի.		217
Տեղեկագիր Ս. Թարգմանչաց Վարժարանի.		219
Ս. Յարութեան նորոգութեան հարցը.		223
Վարդապետական զաւազանի իշխանութեան տրչություն.		223
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ		
— Եկեղեցական-Բեմական.		224
— Պատեօնական.		225
— Ամսվերջի հանդէս Ամմանի Հեթումեան Ազգային Վարժարանի.		226
— " " Ս. Թարգմանչաց Մանկապարտեզի.		226
— " " " " Նախակրթարանի.		226
— Իմացական մրցանքի եւ մրցանակաբաշխութեան հանդէս Ժառանգ. Վարժարանի եւ Ընծայարանի.		226
— Սարկաւազներու ձեռնադրութիւն.		227
— Հոգ. Տ. Միւռնի վրդ. Կրեկեան՝ Հոգեւոր Հովիւ Նիւ-Եօքի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ.		227
ՏԻՐՈՒՆԻ		
— Հանգիստ Տ. Տրդատ վրդ. Պերպերեանի.		228

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

ԻՐ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1954

≡ ՅՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ ≡

ԹԻԻ 7-8

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՀՆԴԿԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

(ԱՅՅՆԼՈՒԹՅԱՆ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ)

Ա.

Բնիկ ամիսներ առաջ, Ս. Աթուռյա Տեղապահը, քաղցր պատահումները ունեցաւ այցելելու Հնդկաստանի մեր պատուական հայ զաւուրներուն, անոնց տանելու նախ Ս. Աթուռյա և Հայ Եկեղեցւոյ օրհնութիւնն ու ողջոյնը և ապա խնդրելու իրենց օժանդակութիւնը երուսաղէմի վանքին և անոր միջոցաւ նպաստի կարօտ վանքաբնակ ժողովուրդին:

Տեղապահ Սրբազան Հայրը, Հնդկաստանի այցելութեանը շրջանին, իր ժամանակին մեծ մասը անցուցած է կալկաթա, այցելած է նաև Ռանդուն, Ասանսիւլ, Պօմպէյ և շրջակայքը: Տպաւորութիւնները զորս ունեցած է Նորին Սրբազնութիւնը մեր այդ մոռցուած բայց պատուական զաւուրներու Հայու-թենէն՝ աւելի քան զոնացուցիչ ու սրտազրաւ են: Ամենուրեք Նորին Սրբազ-նութիւնը դիմաւորուած է յարգանքով ու սիրով, պատարագած ու քարոզած է վերոյիշեալ բոլոր կեդրոններուն մէջ, ազգին ու Եկեղեցիին զգացումով տա-կաւին խորապէս տողորուած սիրտերուն բաշխելով նախ՝ Ս. Տեղեաց, Դրիս-տոսի Տնօրինական վայրերու օրհնութիւնները, պատմելով անոնց նոյն առեն Հայ երուսաղէմի կրօնական ու ազգային սրբութիւններէն, ազգապարծան իրա-ւունքներէն, մազաղաթներու մէջ ծրարուած զեղեցկութիւններէն, և այն ար-ժէքներէն ու ողիէն՝ որ երուսաղէմի դարաւոր այս սրբութեան յատուկ է:

Նորին Սրբազնութիւնը այցելած է բոլորին տունները անխտիր և մխի-թարած ու ոգևորած է զիրենք իրենց Եկեղեցւոյ և ազգային զգացումներուն մէջ: Հակառակ հեռաւոր ու մոռցուած գոյութ մը ըլլալուն, Հնդկաս-տանի Հայութիւնը ունի և կը պահէ հայեցի այնպիսի առաքինութիւններ՝ ու-րոնցմէ զուրկ կը մնան դժբախտաբար մեր միւս զաւուրներէն շատեր: Ազնիւ ու ճշմարիտ կրօնասիրութեան, ազգասիրութեան, մարդասիրութեան և հիւրա-

սիրութեան զգացումները անոնց բոլորին մէջ կը մնան տակաւին անարատ, չեմ ու հայեցի: Կամքի և աշխատութեան ցեղային բարի յատկութեանց չնորհիւ, հակառակ իրենց պտրտադրուած կլիմայական ճնշիչ պայմաններուն և օտարութեան խորթացնող ազդակներուն, անոնք կրցեր են պահել իրենց հոգիներուն խորը, այն անհրաժեշտն ու ազնիւը, որ հայութեանն է և հայուն:

Բովանդակ Հնդկահայոց թիւը այսօր հազիւ թէ հազար ութ հարիւր կը մօտենայ, համաձայն քանի մը տարիներ առաջ ճշգրտած մարդահամարին: Անոնց ամենէն ստուար խումբը, չուրջ հազար երեք հարիւր՝ կը բնակի Կալիթայի մէջ, երկրորդ խումբը, չորս հարիւր հոգի, Ճափայի մէջ, երրորդ և չորրորդ խումբերը, հազիւ յիսուսական չունչ, Ռանգուն և Պոմպէյ քաղաքներու մէջ:

Հնդկահայութիւնը այսօր չունի անտեսական իր երբեմնի դիրքը. ոչինչ մնացած է Սականներու, Շահամիրեաններու, Ղարամեաններու, Սամուէլ Մուրաաններու, Արզարեաններու, Գալտանի, Սաիֆընի, Ֆիլիպսի, Կրէտի և նմաններու նիւթական առասպելային հարստութենէն: Ամէն հայ՝ սրտի ճմլումով միայն կը հաստատէ տակաւին մինչև այսօր, վերոյիշեալներու նիւթած ու կառուցած այն չքեղ յիշատակարանները, պալատանման շէնքերն ու հաստատութիւնները, որոնք դեռ մինչև երէկ իրենցն էին, իսկ այսօր Պետութեան և ուրիշներու անցած:

Սակայն հակառակ թուական իրենց նուագութեան և երբեմնի անտեսական դիրքի չզոյւթեան, անոնք տակաւին կը պահեն իրենց դիրքն ու անունը, ազգերու, կրօնքներու և լեզուներու այն անսահման խառնարանին մէջ՝ որ Հնդկաստան կը կոչուի, և այս պարագան ուրիշ շատ մը տրտմութիւններու կարգին, հայ այցելուին կ'առթէ ազգային հպարտութիւն և ուրախութիւն: Թիւր չէ ժողովուրդի մը կամ հասարակութեան մը ոյժը, այլ այն իմացական և բարոյական յատկութիւնները զորս ժառանգած է ան իր արիւնէն ու նախնիքներէն: Արդարև Հնդկահայութիւնը դարերէ ի վեր զաղթած է զխաւորաբար Զուղայէն, որոնց բոլորին նախնիքը կը սերին Այրարատէն, իրենց արեան և բարքերուն մէջ կրելով բնական ուշիմութեան և յառաջգիմութեան զազունիքը: Ժամանակի ընթացքին, Հնդկաստանի Հայութիւնը անտեսական, իմացական և յաճախ քաղաքական մարդերուն վրայ մեծ նուաճումներ բերած է, վայելելով ուշադրութիւնն ու համակրանքը թէ երկրի բնիկներուն և թէ օտարներուն: Նիւթական այս բարդաւաճ վիճակին բնական հետեանքը եղած է իմացական ձեռնարկներ, տպարան, մամուլ, դպրոց, և անոնց հաշույն թէ երկրէն ներս և թէ դուրս եղած իշխանական մեկենասութիւններ, որոնք Մատրանն ու Կալիթան հայ մտքի զարգացման կարևոր կեդրոններու պիտի վերածէին, տակաւին ասկէ մինչևեւ դար մը առաջ:

Գիրքերու տպագրութեան պիտի յաջորդէր առաջին հայ լրագրի, «Ազգաբար»-ի և անոր յաջորդող հանդէսներու հրատարակութիւնները: Յետոյ երբ զաղութը զխաւորաբար Կալիթայի մէջ կը սկսէր հոծանալ և կազմակերպուիլ, Եկեղեցիի կողմին կը մօտածուէր ունենալ հայ վարժարանը, որ թթխմորը պիտի ըլլար Մարդասիրական ձեմարանին, որ յետոյ, չնորհիւ Աստուածատուր Մուրատիանեանի և Մնացական Վարդանեանի կրթանուէր կտակներուն, 1821ին զոյութեան պիտի դարձնէր: Յիշեալ վարժարանը իր սկզբնական շրջանին, մասնա-

ւորաբար Մենսրոպ Թադիադեանցի և Յովհ. Աւտայեանի տեսչութեան օրերուն, ունեցած է փայլուն շրջան, հայերէն լեզուի և ազգային կրթութեան տեսակէտով, բայց ժամանակի ընթացքին հեռացած է իր նպատակէն, տեղի տալով երկրի պահանջներուն, ու տակաւ Անդլիերէն լեզուն ստացած է զերակշիռ կարեւորութիւն, այնպէս որ այսօր անիլա աւելի պետական կամ անգլիական վարժարանի մը կերպարանքն ունի քան ազգային դպրոցի: Քանի մը տարիներ առաջ, որոշ ջանքեր ի գործ դրուած են տեղւոյն նախանձախնդիր ազգայններու կողմէն, որ Տեսուչը հայ ըլլայ, և ազգային ոգիի ու դաստիարակութեան որոշ պահանջներ յարգուին վարժարանէն ներս:

Ժողովուրդի մը կեանքին հոգեկան ու մտաւոր յատկանիշերն ու յառաջդիմութիւնը կը շափուի անշուշտ անոր հասարակական և ընդհանուր գործունէութենէն, որուն խարսխաւոր հիմնարկութիւններն են իր Եկեղեցիներն ու վարժարանները, իր մամուլն ու ազգային ոգիի ու աւանդութիւններու արժեւորման ճիշդը: Տխուր է խոստովանիլ թէ այժմու Հնդկահայութիւնը շատ անփառունակ պատկեր մը կը ներկայացնէ իր եկեղեցական, կրթական և ազգային կեանքի երեսներուն վրայ: Ամբողջ Հնդկաստանի հայ զաւուրներուն մէջ այժմ գոյութիւն ունեցող տասը Եկեղեցիներէն չորսը միայն իրենց քահանաները ունին, որոնց մեծ մասը իրենց անբաւարար պատրաստութեան պատճառաւ, ի վիճակի չեն յանձանձեւու մեր ժողովուրդին հոգեկան կարիքները, և կը բաւականանան կատարելու միայն ծիսական արարողութիւններ ու պաշտամունք, որոնք հոգեւոր կեանքի պատեանը կը պատրաստեն լոկ, առանց գոհացում տալու անոր հոգեկան միջուկին:

Կրթական կեանքը գոհացուցիչ կարելի է նկատել, չնորհիւ Մարդասիրական Ճեմարանին և Դաւթեան աղջկանց վարժարանին, եթէ անոնց վրայ նայինք ընդհանուր կրթական տեսակէտէն, սակայն տխուր և անբաւարար ազգային կրթութեան և ոգիի տեսակէտով:

Դաւով մամուլին, ճնոր Ազգաբարձը, չնորհիւ Տիար Զիպետ Հանանեանի կորովի ջանքերուն, անշուշտ թէ սահմանուած է կարևոր դեր մը կատարելու Հնդկահայութեան կեանքին մէջ, իբրև վառուած մոմ մը որ մէկ կողմէն կը ջանայ լուսաւորել Հնդկահայութեան փառաւոր անցեալը ներկայ սերունդի յիշողութեան մէջ, միւս կողմէն կը միտի այժմէութեան վերածել այն բոլոր անհրաժեշտութիւնները, որոնց պէտք ունի Հնդկահայութիւնը և անոր ծոցին մէջ պատրաստուող նոր սերունդը:

Եկեղեցի, դպրոց և մամուլ. ահա այն երեք գլխաւոր հիմնարկութիւնները՝ որոնց անհրաժեշտ պէտքը ունի որեւէ զաւուր կամ հասարակութիւն: Ուրախութիւն է խոստովանիլ թէ Հնդկահայութեան մէջ այս երեքն ալ տակաւին կը շարունակեն իրենց գոյութիւնը, սակայն պէտք ունին աճման և կազմակերպութեան:

Դպրոցի կամ ազգային կրթութեան հարցը ամենէն շատ մտահոգիչ և արիւնոյ վէրքն է Հնդկահայութեան: Այժմու նոր սերունդի մեծ մասը չի կրնար խօսիլ իր մայրենի լեզուն: Ազգային տեսակէտով յուսահատական ըլլալու չափ տխուր կացութիւն մըն է այս: Փառաւոր անցեալէ մը իջնող, և լաւագոյն տպագրւած մը ամէն իրաւունք ունեցող այս կարևոր զաւուր՝ զրկուած

այսպէս իր ազգային կեանքի մշակման սատարներէն, և միայն իր եկեղեցիին կառչած, չի կրնար շարունակել իր գոյութիւնը:

Հնդկահայութիւնը, շերմօրէն ազգասէր, կը զգայ այս բոլորը և կ'ընդունի դարմանին անհրաժեշտութիւնը: Սակայն իրերու այժմու գոյութեան մէջ, տեղական ուժերով դժուար է կազմակերպչական այս գործը: Պէտք է մէկը որ ի պաշտօնէ լծուի այս գործին, համախմբելով իր շուրջը կարելի ոյժերը, և այդ մէկը՝ ըստ իրենց ալ տեսութեան, հոգևոր առաջնորդ մը միայն կրնայ ըլլալ:

Հնդկաստան թեմն է նոր Զուլայի առաջնորդութեան, սակայն Ամենափրկչեան վանքն ալ իր կարգին չունի անհրաժեշտ մարդը այս կարիքներուն գոհացում տալու կարող: Մինչև ցարդ, Զուլայի Աթոռին գործն է եղած Հնդկաստան գրկել հերթապահ քահանաներ միայն, որոնք, եռամեայ շրջանով, կուզան պաշտօնավարել այն քաղաքներուն մէջ, ուր Հայ եկեղեցի և կրօնաւորի մը ապրուստը ապահովելու չափ ժողովուրդ կամ կալուածներ կան: Յաւելաւ յիշատակելի թորգոմ Սրբազանի նուիրակութենէն յետոյ, շուրջ քառասուն տարիներէ ի վեր, երեք առաջնորդներ միայն (Սահակ Արքեպս. Այվատեան, Մեսրոպ Արքեպս. Տէր Մովսէսեան և Վահան Արքեպս. Կոստանեան) այցելած են հոս, ընձեռելով հոգևոր մխիթարութիւն և յաճախ յիշատակութեան արժանի կարգադրութիւններ: Վերոյիշեալ առաջնորդներուն այցելութեանց արդիւնքն ալ յոյժ վաղանցուկ է եղած, որոնք իբրև հիւրեր, եկած են ու անցած, և չեն կրցած վարչական կարգադրութիւններ ընել, և զազուլին վայրավատին հատուածներուն մէջ միութեան և ընդհանուր գործակցութեան աշխատանքներով զբաղուիլ:

Անշուշտ թէ այժմու պայմաններու ներքե, դիւրին չէ առաջնորդական հարցը վերջնականապէս կարգադրել, սակայն անհրաժեշտ է որ Հնդկահայութիւնը ունենայ իր հոգևոր պետը, առաջնորդի իրաւունքներով և պարտականութեամբ վարելու զազուլին ազգային, եկեղեցական և կրթական գործերու վերին տեսչութիւնը, իր կեդրոնը ունենալով Կալկաթա:

Իր գործը պիտի ըլլայ կազմակերպել եկեղեցական և վարչական կեանքը, տարուան մէջ երկկիցս այցելել զազուլիս բոլոր հատուածներուն, հոգևոր մխիթարութիւններէն դատ կազմակերպել ակումբներ, լսարաններ և հանդէսներ, թումը կանգնելու համար մէկ կողմէն օտարախօսութեան և ուժացման և միւս կողմէն մշակել ազգային կեանք և մեր արժէքներու նկատմամբ սէր, զուրգուրանք և հպարտութիւն զգալու ոգի:

Կալկաթայի մէջ զլիաւորաբար այժմ կան Հ. Բ. Բ. Միութեան Տիկնանց Միութիւնը, ինչպէս նաև ազգային ակումբներ և մարզական համալրմբութիւններ, որոնք սակայն չունին բաւարար միջոցներ զազուլին մէջ ստեղծելու ազգային կեանք և այդ ուղղութեամբ ձեռք բերելու կարելի արդիւնքներ:

Այս ընդհանուր տեսութենէն յետոյ, մեր յաջորդ խմբագրականներով մենք պիտի անդրադառնանք զազուլի վիճակին, ներկայ պահանջներուն և Տեղապահ Սրբազան Հօր տպաւորութիւններուն:

ԿՐՕՆԵԿԱՆ

ԼՈՅՍԸ

«Եւ այլակերպեցաւ առաջի նոցա,
եւ լուսաւորեցան երեւոյ նոցա իբրեւ
գաւթակն» (ՄԱՍՅ. ԺԷ. 2):

Աւետարանը յաճախ Յիսուսի նկարագիրն ու գործը կը զետեղէ բարացուցական բառի մը մէջ, այդ բառերէն է լոյսը:

Լոյսը թէ իր նիւթական և թէ իր լուսացական հասկացողութեամբ, կեանքի ամենէն համապարփակ բառերէն մին է: Առանց լոյսի ոչինչ որոշ ու զանազանի է տիեզերքի մէջ, լոյսն է պատճառը կեանքին և անոր գոյատեւման: Լոյսը իրերու սկզբունքն է, մենք կը դիտենք բոլոր առարկաները լոյսին մէջ, անոր շնորհիւ է որ մեզի տեսանելի են տիեզերքին իրերը:

Եթէ թողունք պատկերը և մօտենանք լոյսի իրական ու բարոյական իմացումին, պիտի զգանք թէ կեանքի բարձրագոյնն ու վեմը լոյս է: Զգայարանքներու խանդէն ու կրակէն սկսեալ, մինչև իմացականութեան բացարձակումները, որոնք կեանքին թուիչ կուտան, զայն իր էութեան բարձրագոյն զէնիթին վրայ հանելով, կ'աւարտին լոյսի լեզուակներով, որոնց բոցը եթէ չենք տեսներ՝ բայց անոնց տաքութիւնն ու խանդը կը զգանք, որովհետև իմացականութեան խանդը կեանքին լոյսն է: Անտարակոյս այս իրողութեան է որ կ'ակնարկէ կէօթէն, «Երբ իրերու մասին չենք խօսիր սիրով լեցուն յուզմամբ մը, ինչ որ կ'ըսենք չարժեք որ յիշատակուի: Ծանաչումը ըզմանք է, ըզմանքը թուիչ և խանդ և ապա լոյս:

Յիսուս Թարոր լերան վրայ իր գերագոյն ներշնչումին մէջ կ'այլակերպի, իր զէմքը արշալոյսի և հանդերձները ձիւնի նման կը շողշողան: Պայծառակերպութիւնը հանդէսն ու յաղթանակն է լոյսին: Յիսուս կը վերածուի լոյսի, իր բարձրագոյն էութիւնը կ'աճի և իր մարմինը ապակիի թափանցելութիւն կը ստանայ:

Թարորի խորհուրդը սակայն աստուածայինի յայտնութիւնը չէ միայն, այլ նաև

մարդկայինին, որ իր կատարելութեան կը հասնի մասնակցելով աստուածայինին: Յիսուսի մէջ մարդն ու Աստուած զատող պատերն ու դիժերը կը միանան, մարդն ալ իր կարգին կ'աստուածանայ:

Բոլոր անոնք որ կը գտնուին իրենց ներշնչումի և էութեան բարձրագոյն զէնիթին վրայ, Աստուծոյ մօտենալու և Անոր հետ խօսելու չափ, կը մնան լոյսով ծրարուած ու թաթաւուն: Այսպէս է եղած պարագան Մովսէսին, Եսային, Եղիային, Պօղոսին, Ստեփանոսին, ինչպէս նաև սուրբերուն և ներշնչեալ մարդոց: Այդ է պատճառը անտարակոյս որ մենք լուսաւոր դէմքեր կը կոչենք նման անձնաւորութիւնները:

Այս է կերպը Աստուծոյ մարդիկ ճշմարտութեան առաջնորդելու. նախ անոնց կը ցուցնէ իր լոյսը, ապա այդ լոյսին մէջ ինքզինքը և այն իրողութիւնները որոնց հանդիսատես ընել կ'ուզէ զանոնք: Երանի այն հողիներուն՝ որոնք ունեցած են կեանքի այս մեծ պահերը, որոնք զիտակցութիւն և մարդարեական արժէք կուտան կեանքին:

Երբ Յիսուս կ'ըսէ թէ ինքն է աշխարհի լոյսը, ասիկա կը նշանակէ թէ մարդը այդ լոյսին շնորհիւ կրնայ լոյսի վերածել իր էական ու հարուստ կարելիութիւնները, որոնք աստուածային նկարագիր ունին: Փառքը զոր Յիսուս ունի, կապուած է աշխարհի, այսինքն մարդոց փառաւոր կարեւոր ըլլալու իրողութեան և կարելիութեան, որոնց վրայ կը շողայ Աստուծոյ լոյսը: Առանց այս մեծ իրողութեան, Քրիստոնէական երկու հիմնական սկզբունքները, Փրկագործութիւն և կատարելութիւն, կը դառնան անկարելի և անիմաստ: Մարդը որդին է Աստուծոյ, և բովանդակ տեղծագործութիւնը շարժումի և ազազակի մէջ է, մինչև որ մարդը գտնէ իր կատարելութիւնը: Յիսուս եկած էր Փրկագործութեան խորհուրդով լռեցնելու տարբերու այդ ազազակը, լոյսին ու փառքին տանելու մարդուն այն կարելիութիւնները՝ որոնք իրենց ճակատագրական շեղումին պատճառաւ, հեռու կը մնային իրենց աղբիւրէն, աստուածութենէն, որովհետև աստուածային կեանքը ուրիշ բան չէ բայց կատարելութիւն:

Այս հասկացողութեամբ, քրիստոնեային նկարագիրը կատարելութիւնն է մարդ-

կային կարողութեան, և Քրիստոնեան ուրիշ բան չէ բայց կատարեալ մարդը՝ որուն կարողութիւնները լեցուած ու ամբողջացած են աստուածային լոյսով: Մարդուն հիմնական նկարագիրը բարին է, Աստուծոյ զաւակն է ան, որուն վրայ չարը դրած է իր ձեռքը, և ոչ թէ զաւակը Սատանային, որմէ Աստուած զայն կորզել կը փորձէ: այս է հիմնական ճշմարտութիւնը բոլոր կրօններուն և որուն Յիսուս այնքան սրտազին կերպով կ'անդրադառնայ:

Կարենալ ըմբռնելու համար մարդն ու իր արժէքը, անհրաժեշտ է նախ հաւատալ իր խորհուրդին որ միշտ կը սկսի իրմէ անդին, զեղեցիկ բայց տրտում խորհուրդը մարդուն, որուն կը հաւատար Յիսուս: Ան որ չի հաւատար այս խորհուրդին, չի կրնար ըմբռնել Մարդեղութեան խորհուրդը: Հոն ուր խորհուրդը կը հասնի մարդուն և կը հպի Աստուծոյ, հոն կը յայտնուի Յիսուս: Առանց մարդկային խորհուրդին, այսինքն անոր աստուածային կարելիութեան և զանոնք Աստուծով իրագործելու յոյսին ու հաւատքին, դժուար է հասկնալ նոյնպէս աստուածայինը, Մարդեղութիւնն ու Փրկագործութիւնը որ աստուածայինով կը սկսի և մարդկայինով կը վերջանայ: Առանց այս ըմբռնումին և հասկացողութեան, մենք չենք կրնար վերահասու ըլլալ Յիսուսի աստուածութեան ու մարդութեանը միասնաբար, և իր գործն ու զոհագործութիւնը մարդուն ի հաշիւ եղած:

Պիտի գայ օրը, և ասիկա անկարելի չէ քրիստոնէական ըմբռնումին համար, որ վերջնականապէս պիտի քողազերծուի տարօրինակ ու խորհրդաւոր նկատուածը մեր աստուածային մարդկութեան, որ լուսաւոր կեդրոնը կը կազմէ մեր հաւատքին: Յիսուսի մէջ այդ հրաշքը տեղի ունեցաւ թարթը լերան վրայ, աստուածայինն ու մարդկայինը համահաւասար ու տեսանելի փառքով իրարու հետ եղան և փառաւորուեցան, ու այս պարագան իր Մարդեղութենէն վերջ և Յարութենէն առաջ, ամենէն ցցուն փաստն է մարդուն աստուածութեան: Առանց այս խորհուրդին կարելի չէ հասկնալ քրիստոնէութիւնը և իր նշանակութիւնը, կարելի չէ հաւատալ մեղի եղած խոստումին և մարգարէութեան, ինչպէս նաև մարդուն կատարելութեան և

աշխարհի յառաջդիմութեան:

Պատմական բոլոր իմաստասիրութիւններու մէջ ամենէն ճիշդն ու սրտագրաւ այն զաղափարն է թէ մարդը զաւակն է Աստուծոյ, որ միշտ իր հօրը կը դիմէ, հակառակ որ իր մարդկային կիրքերու ժխտքները կը փորձեն զինք, հեռացնել իր արեւմտեան մեծ իմաստասիրութիւն մարդկային կեանքի տեսակէտով, քան անհոսկ որդիին պատմութիւնը: Արդարեւ զեղեցիկ է մարդկային հոգին, ամենամեծ հրաշալիքը տիեզերքի, ինքն ալ իր կարգին տիեզերք մը, ինչպէս այնքան զեղեցիկ կերպով ըսուած է: Հասկնալի է թէ ինչու մեր Տէրը մարդկային հոգին կը նկատէր զերագոյն կատարելութիւնը, արքայութիւնը, «Արքայութիւն ի ներքս ի ձեզ է»: Այդ լոյսի տաճարը իր ներդաշնակութեանը մէջ անմահ հրաշալիք է, որուն առջև տիեզերքի հրաշալիքները կը մնան անխօս ու երկրորդական:

Մեծ հոգիներն են որ կը զգան թէ իրենց բարձրագոյն փորձառութիւնները իրենց ճշմարիտ ապրումներն են: Ըզձանքներ, տեսիլքներ և ներշնչումներ, որոնք զմեզ յաճախ հաղորդակցութեան կը դնեն մեր բարձրագոյն եսին հետ, մեր առօրեայէն անդին եղող անձնաւորութեան հետ, կը կազմեն մարդուն զերագոյն խորհուրդը և բարձրագոյն սահմանը, զինք աստուածայինին մօտեցնող: Տակաւին կարելի չէ մարդուն համար ճանչնալ իր մեղքը, առանց թափանցելու մարդուն փառքին ու խորհուրդին, աստուածայինով պայմանաւոր: Մենք այն ատեն միայն կը նշմարենք մեր տկարութիւնները, երբ կը ճանչնանք մեր սրբութիւնն ու զօրութիւնը: Ահա թէ ինչու մտքի ու սրտի թռիչքներէն զուրկ տկարամիտները կը կասին յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ, որովհետեւ իրենց դուրս պարտութենէն զատ ոչինչ գիտեն ու կրնան տեսնել ու շօշափել: Այս տեսակէտով շատ ճիշդ էր Հելլէն մտքի այն հակացողութիւնը, թէ իրական մեղքը նոյնինքն ազիւտութիւնն է, այսինքն ինքզինքը չկարենալ ճանչնալու վիճակը: Վասնզի մարդը կը ճանչնայ ինքզինքը այնքան, որ չափով կը ճանչնայ աշխարհը:

Ու պէտք է նշել թէ հոգին կարօտ է

այդ լոյսին, անով կարենալ ողջունելու համար, իրերէն և երևոյթներէն վեր՝ յաւիտենականն ու աստուածայինը, և թէ վերջապէս՝ անով կը տեսնենք ինչ որ պիտի չկրնայինք տեսնել — տշխարհի ունայնութիւնը:

Այդ լոյսը քիչ անգամ մեզի կը տրուի հրաշքի մը կատարումով, երբ մեծ Բարեգործը թրջուած կառով ձեռքէ մեր աչքերը, արձակելով զանոնք լոյսի բարիքին: Թող թէ հրաշքը անհրաժեշտ տարր չէ միշտ հաւատքի մը ստեղծումին. կանայի հարսանիքին, զինի եղած ջուրը խմողները գողկցին զինին, բայց նորէն քնացան իրենց հին բարձրուն վրայ:

Յետոյ, հրաշքի մը զինով չէ միշտ որ կը ստեղծուի մեր հաւատքը, յաճախ եկած մեր բարի ծնողներու սիրտէն կամ մեր կրօնական դաստիարակութենէն, և շատ յաճախ մեր եկեղեցիէն:

Դժուար է լոյսին գացող հաւատաւոր հոգիին մէջ ճշդորոշել ստացականն ու ինքնեկը. անիկա այն ատեն միայն ի յայտ կուգայ մեր մէջ և կը բանայ մեր գլխուն վրայ երկինքը, երբ մենք գիտակցինք մեր մարդկային բարձրագոյնին, աստուածայինին: Երանի անոնց որ յստակ կը գտնեն իրենց հոգիին պիտմակը, ցուացնելու համար անոր ամէն մէկ երեսներուն վրայ Աւետարանին գոյնգոյն գեղեցկութիւնները:

Անշուշտ թէ կանխակալ վարդապետութիւններ և պատուիրաններ զեր մը ունին մեր հաւատքի պատրաստութեան մէջ. ի վերջոյ, կանխակալ կարծիքներու խորձ մը պէտք է նկատել մեր դաստիարակութիւնը, իր զանազան ոլորտներուն մէջ: Սակայն առանց Աստուծոյ հետ եղած հոգիի դէմ յանդիմանութեան, որ մարդուն լաւագոյն մասին յաղթանակն է, կարելի չէ ընդունիլ լոյսը: Իբրեւ օրինակ այս ճշ-

մարտութեան կարելի է յիշել Աւետարանի ի ծնէ կոյրին պարագան. հակառակ որ Յիսուս բացած էր իր աչքերը հրաշքով, սակայն անիկա լոյսին մէջ իր Փրկիչը տեսնելէն վերջ միայն ամբողջապէս հաւատաց և երկրպագեց Անոր: Անոնք միայն կրնան հաւատալ և գիտակցիլ Լոյսին, որոնք կըրնան իրենց սեփական աչքերով տեսնել ու հաստատել զայն: Դաստիարակութիւնն ու հրաշքը կը պատրաստեն ճանապարհը, բայց չեն ստուգեր զայն՝ առանց ներքին գիտակցութեան:

Բրիտանէութիւնը զաղափարներու դրութիւն մը չէ Յիսուսի մասին խօսող, այլ անձով մը պայմանաւոր գերագոյն ճշմարտութեան մը յայտագրութիւնը, թէ մարդը որդին է Աստուծոյ և իր մէջ կայ խորհուրդ մը՝ որ մաս կը կազմէ աստուածայինին:

Բրիտանէական կրօնը արդէն ուրիշ բանի չառաջնորդեր գմեղ, բայց այդ բարձրագոյն գիտակցութեան, մարդուն աստուածացումին, իր լիացեալ ներգանձնակութեան: Մարդկութեան յոյսն ու կատարելութիւնը և իր էութեան հարստութիւնը այդ բարձրութեան վրայ է որ ի յայտ կուգայ: Մեր փրկութիւնը կը սկսի այն վայրկեանէն, երբ մենք կը գտնուինք մեր էութեան բարձրագոյն սահմանին վրայ, թափանցելով մարդկային կեանքի խորհուրդին և միացած զգալով ինքզինքնիս աստուածայինին հետ համահաւասար: Այն ատեն միայն մարդը կրնայ տեսնել իր Դողգոթան և անկէ իր փառքը՝ զոր Աստուած պատրաստած է իր զաւակներուն և սիրելիներուն, լոյսին մէջէն Անոր՝ որ Մարգացաւ ու Յարեաւ, մեզի ժառանգակից կարենալ ընելու իր փառքին ու կատարելութեան:

Ե.

ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՀՈՍԻՆ

Նորէն կը հոսին,
 Զուրերն Գանգէսին,
 Ոսկիին ներքեւ արեւներու ձոյլ:
 Նորէն կը բանայ ծաղիկներն իր վառ
 Ծառն իմաստութեան
 Բարոյն ու չարին,
 Որուն սակ նըսած լոյսն ընդունեցիր
 Ո՛վ լուսաւորեալ:

Այն հին օրերուն՝
 Երբ լոյսն արեւուն, ու շաղն երկնին,
 Կ'իջնէին մաղէն տառապանքներու,
 Ուրախ չէր իշխանն
 Ինչպէս ըստուկն իր,
 Կ'ապրէին անոնք համահաւասար,
 Վարճամակին սակ
 Յաւերու հազար:
 Զի ժրպիտն ու վիճ ճոյն կայլակներով
 Ա՛ն կը գողգողան,
 Երբ քրեւառութեան
 Վըրայ կը տեղան:

Այն մութ օրերուն,
 Դուն աշխարհ եկար ո՛վ Սափամունի,
 Ու հագիւ հըպած հոգիդ իրերուն,
 Ա՛ն զգացիր դուն
 Տրտում Գօթուման,
 Թէ ցաւ է ծնունդ,
 Ծերութիւն ու մահ,
 Ըղձանք, ցանկութիւն,
 Այս երկրի վըրայ:
 Թէ պէտք է քաղել խորն ոչնչութեան
 Ծարաւն հանոյթին,
 Փառփին, ապրումին,
 Մտնել Նիրվանա:
 Ինչպէս երբ քափին

Գետերն անհամար խորը ուկէանին,
 Կը կորսնցընեն
 Անուններն իրենց,
 Այնպէս ալ մարդը լոկ ոչնչութեան
 Յանձնէ քող ինքզինք,
 Ու մոռնայ աշխարհն:

Այսպէս կ'երգէին
 Շրքներդ բոցավառ,
 Ուրացումներու հրդեհէն կախարդ,
 Եւ հոգիդ ինկած չուրերուն վըրայ
 Մեծ Նիրվանային,
 Լուսաւ մը ինչպէս անաշխարհային,
 Կ'անէր, կը մեծնար:

*

Ու գիշեր մը լուռ,
 Մեծ ուրացումի խոկէն հալածուած,
 Փախար անըւմար,
 Տունէն ու սէրէն.
 Սրբազան գիշեր, ինքնակորստեան
 Եւ ինքնագրքման:

— Ես ուրեակ ուղին,
 Հաւասփի, դասման,
 Խօսքի ու գործի, հիւղ մտածումի
 Ու հիւղ ապրումի
 Եւ ինքնամոխիւման —,
 Կ'ըսէիր յանախ:

— Ես միջին համբան,
 Հեռու հանոյթէն ու մահացումէն,
 Ճեմարիտ ուղին՝
 Որ կ'առաջնորդէ մեծ հեմարտու-
 Ու մեծ հանգստեան, [քեան,
 Գէպի Նիրվանան —:

Այսպէս կանչեցիր
 Մարդերը քեզի,
 Ու բացիր անոնց աչքերուն ճշում
 Երազն ըսպիսակ,
 Փրուած անհունի բոցէ շրթերուն,
 Ուր կեանքը մարդուն
 Կը բիրեղանար,
 Գառնալու կրկին, այն մեծ աղբիւրին,
 Ուրկէ շիթեր են ոգիներն մարդոց,
 Փրքած ու ինկած
 Դժբախտութեան ծոց:
 Ու բոցին մէջէն, բոցով սրբարար,
 Դուն ալ մոխրացար,
 Երբ արեւը վառ Գանգէսին վըրայ,
 Վերջալոյսին դէմ
 Կեակ կը տեղար:

Բայց բոցն այն մահուր,
 Որով կ'ուզէիր մահել այս աշխարհ,
 Ինկած է այսօր
 Ասերու կոխան
 Անոնց՝ որ օր մը քաղցր, անվարան,
 Յաւն իրենց գրկած
 Ան քեզի եկան:

* *

Դուն կաս, թէ չըկաս,
 Ո՛վ Սափիամունի,
 Տեսում Գոթուման,
 Եղած էս բնաւ ցաւերուն դիմաց
 Ամբոխներու հոծ,
 Որոնք սակաւին Գանգէսի ափին,

Վիշերով հազար,
 Լուռ կը հեծկլտան:
 Անունըդ միայն շրթերուն անոնց
 Դեռ կը դողդրդայ,
 Անհագանգն ինչպէս մերկ համարտ-
 Ո՛վ քաղցր անդունդ՝ [թեան:
 Որուն գիշերուան վազեր են մարդիկ
 Բոլոր դարերու,
 Կեանքէն անժառանգ:

* *

Նորէն կը հոսին,
 Զուրերն Գանգէսին,
 Ողբերգութեան դէմ ժամանակներու,
 Նորէն կը բանայ
 Ծաղիկներն իր վառ,
 Ծառն իմաստութեան, բարւոյն ու չա-
 Բայց չարիքն է նոյն, [րին,
 Հզօր, սիրական,
 Յորձին մէջ առած մարդն անօգնա-
 Կը սանի մահուան, [կան,
 Գազանը ինչպէս իր որսը բերնած:

Պուսսա, հէ՛ք Պուսսա,
 Մարդն այն զոր օր մը վրկել ուզեցիր
 Մարդն անասնաձեւ,
 Նեւած իր հոգին լաթի մը նըման,
 Գարեապարին սակ կեանքին վաշտէր,
 Քեզի կուտք քրած
 Կը պաշտէ ինքզինքն:

Ե.Դ.Ի.Վ.Ա.Բ.Գ.

ԱՆՈՒՇ

ՉԱՅՆԵՐ

Կը դարձնէ՛ք դուք զիս ինծի*, քէ կը դառնամ ինքս ձեզի.
Կախարդ ձայներ, հնչեղ ձայներ, որ կը բանաք հոգւոյս դռներ.
Հպարտութեանս կամարներէն կ'անցնիք ահա որպէս հուրի,
Ծաւալելով, քաղցրացնելով անփառունակ իմ առօրեան:

×

Կախարդ ձայներ, հնչեղ ձայներ, որ կը բանաք հոգւոյս դռներ,
Ուրկէ* կուգայ այսօր ինծի ձեր մոգութիւնը երբեմնի.
Ան ո՞վ է որ այսպէս ուժգին, ո՞ւր գիւշերին, պիտի ժրսեր
Մահահարել ըստեղնաւարն յիշատակին եւ անցեալին:

×

Ուրկէ* եկաւ այսօր ինծի ձեր մոգութիւնը երբեմնի
Ու ողորկեց դաւնակութեամբ, ու հմայե՛ց, շէն սէմֆօնի,
Բայց հոգեան դարպասը մեծ փակ էր խալառ. հոգի՛ սկար
Ջերդ դասալիք, բե՛րդ գրաւեալ, յարձակումին այս չես տկա՛ր...:

×

Դուք կ'ողորդէ՛ք դաւնակութեամբ, կը հմայէք, շէն սէմֆօնի.
Հպարտութիւնս կ'ոգեւարի, ա՛ն, տեղացէ՛ք հեղեղանման
Անուշ ձայներ, եկէ՛ք ինծի մտերմութեամբը ձեր նախնի
Ու քանդեցէ՛ք անգործէն խաղաղութիւնն այս անսահման...:

ՉԱԻԷՆ Ա. 2.

Գ Ե Շ Ն Տ

Ծառերուն դէմ. մութ է չորսդին.
 Գիւեր անհուն, մեծ ապաստան
 Վասակաբեկ, օհնջուած սրբին:
 Տերեւներուն երգին մէջէն,
 Լըռութեան մեղմ՝ ձայնը խորին:
 Մըբուր հաս, ծածկոցը իր
 Փրոկլով, ծեր՝ լեռնալանջէն
 Իջնող բոլոր մայրիներուն:
 Կը հանդիպի մարդը հիմա,
 Հաս սեւին մէջ իր սէրերուն՝
 Շրքեղ, անմահ մեծ քափօրին:
 Պաղը աշխարհ. քայլը մէզին.
 Բայց ո՞ր է արդ՝ մեծ սիրելին:

.

— Մեծ սիրելի՛ն, սիրելիներն
 Ալ կը կազմեն մաս բընութեան.
 Դուն չե՞ս տեսներ գոգէն անոր
 Անցքը շէղ մեծ քափօրին:

.

Ծառերուն դէմ. մութ է չորսդին.
 Գիւեր անհուն, մեծ ապաստան
 Վասակաբեկ, օհնջուած սրբին:
 Տերեւներուն երգին մէջէն,
 Լըռութեան մեղմ՝ ձայնը խորին:

Ա Ն Ե Լ

Ծ Ն Ծ' Կ Ը Թ Ը Բ Ծ...

Կը քրւի կեանքն ինծի յանախ մութ Առեղծուած,
Աղամորդին ձակասագրին միայն ձրգուած,
Ու կը տեսնեմ Յան ու Ծիծաղն իրար խառնուած:

Եւ կը քրւի ինծի ձիգը մարդուն ունայն,
Խաբուսիկ Յոյսն որ կը շողայ մինչ' Գերեզման,
Ու կը մարի հոն վերջնապէս: Մերք ալ սակայն

Ինծ' կը քրւի Առեղծուածը արդէն լուծուած,
Ու կը տեսնեմ ես ձեռք ձեռքի Մարդն եւ Աստուած,
Երկինքն - Երկիր, անհուն սիրով իրար գրկած:

Եւ կը տեսնեմ Միջոցին մէջ Իսէական,
Ժամանակը - Ներկան, Անցեալն եւ Ապագան -
Նիւթն ու Հոգին, Աստուծոյ մէջ կը նոյնանան:

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ծ Ն Զ ՈՒ Բ Կ Ա Ռ Զ Ե Լ Ը Ո Ղ Բ Ն...

Ինչո՞ւ կառչիլ հողին, սիրել զայն այսօրն,
Հաւասարիմ մընալ այգին, երբեքին...
Եւ յեղյեղուկ անոնց գոյներն՝ յաւիտեան
Վերակոչել, երգել անդո՛ւլ, ցաւագին:

Եթէ դա՛ր մ'ալ ապրիս - աւա՛ղ - ո՛վ իմ սիրս,
Ժամանակը պիտի կրնա՞ր մեղմել գէթ
Վերացումի ասակ հըրայրքն արիւնիդ,
Բոցավառող, մի՛՛ս արիւնող երազներդ...:

Փակէ՛ աչքերդ իմաստունի եւ մանկան,
- Դուն որուն սիրսն ունեցաւ ուժն աստերուն -
Եւ հաւատեցո՛ւր մարմինդ եւ խոկդ ալ մահուան...
Խո՛ր, մեծիմաստ փոխանցումին վեհագոյն:

ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՆՃԱՐԸ

Շատ չեմ ուզեր որ տեսնեք այս որակումը սա տղան միտքը տարագող: Հանձար՝ անոր համար որ ոչ ոք է կուզայ: Հանձար՝ անոր համար որ ձրի է, այսինքն կեանքին բարդ կամ պարզ պահանջներն ունի հասկցող կամ լրացնող: Դրագէտը հանգամանաւոր արարած մըն է, արդիւնք՝ որոշ պահանջներու ու ճամբայ՝ որոշ իրազորութիւններու: Աւելինք Արոփեանը: Աւելինք Բաֆֆին: Եւ ունինք Պարոնեանը: Արոնք արտադրած են իրենք իրենց գլխուն, անմուծեմով ու վսեմ ալլուրութեամբ մը սա մեր աշխարհէն:

Ինչպէս կը տեսնեք, տաղանդը ու իր տեսակարար կշիռը չեն մտեր որակումին, զանգի այդ մարդոց գործերը — արդիւնք՝ այդ հանձարին — կը գանցեն մեր կշիռները դարձեալ: Ո՞ր գրականութեան պատմիչը պիտի արժեարէր Պարոնեանը: Մենք ունեցանք Օտեանը, որուն տաղանդը մեծցընել, մինչև Պարոնեան ու աւելի անդին, գրական գործողութիւն մըն է: Երուանդ Օտեան ամբողջութեամբ ծիրին մէջն է իր շրջանակին, ապրումներուն, ընթերցումներուն, մանաւանդ իր ընթերցողներուն: Զուտ քնարական արդիւնքը Պետրոս Դուրեանին քաշքշուքով մը պիտի բացատրէինք ռոմանթիկով: Պիտի կրնայինք, տակաւին, գրական պատմութիւնները այնքան եղբական ապրումներու հանդիսարան ընծայող կենսագրական տառամաները շահագործել, յիշել Նովալիսն ու Պոտլերը, Վերլէնն ու Ռէնպոն, իր առիթով ու դարձեալ բարձրանալ իմաստասիրական բաժանաքին, գեղարտութեան փառախնդիր տեսութիւններուն, բացատրած ըլլալու համար 1870ին, Պոլսոյ նման քաղաքի մը մէջ ուր բանաստեղծութիւնը երգ է ու հետադարձութիւն, տաղաչափութիւն է ու դասախօսական ճարտարանք, իրականութիւնը, պայծառ որքան տարօրինակ է՝ անոր որ հերքումն իսկ է

օրուան բոլոր անորժանեաններուն, փառքերուն, կիրքերուն, թերեւ ապրումներուն: Համեմատը սահմանող աշխատանքներ չատ, մեծագոյն մտածողներու գրչին ծնունդ: Զեմ զատած իր այդ խնդրական տեսութիւններուն դէպի կշիռը: Իմ տողերուն վրայ բառը համեմատ է ու կը ձգտի թելադրել մեծաւոր, անոք, լքուած բայց իր ասողէն զատուելու անընդունակ թշուառականը որ պիտի ապրի այդ ասողին գիրը: պիտի չտկարանայ կեանքին ահաւոր ծեծերուն աննահանջ յորձանքէն. աւելին՝ պիտի դիմանայ անոր սպառիչ, կործանարար բռնութեան, իր յաճախ հիւանդ, միշտ տարօրէն փխրուն մարմինէն ճարելով սրբազան հակազդեցութիւնը որով պիտի պաշտպանէ, ինքն ալ լաւ չգիտնալով ինչո՞ւ՝ իր գործին մէկ մասը, գիշերով հանդերձ այդ հոսանքին ուրիշ կարեւոր մասեր, միշտ այդ գործէն: Դուրեանին կեանքէն մեր ունեցած նշմարները կը լուսաւորեն այս մատչիլ փաստը չարաշուք չողիւններով: Ան ի՞նչ սերտառու ճակատի գիր է որ կը միջամտէ որպէսզի այդ տղան ու բոլոր նմանները մընան անկարող իրենց այդ զանկը լէնք շնորհք կրելու, գոնէ անկէ պատմութիւն հաճոյք, փշրանք մը հաց ճարելու: Յիշեցի Բաֆֆին, Պարոնեանը, Արոփեանը: Նպատակաւ էր Նալպանտեանը, Պէշիկիթաշեանը, Տիւսարը փառազարդող փաստերը արժեարել: Պետրոս Դուրեան զարոցէն գերեզման է քալած, իր հանձարին սեւ հովանոցին տակ: Կազմակերպ քննադատ մը պատմած ատեն Պոտլէնի մահուան տառաման Բաբիլի մէկ հիւանդանոցին անկիւնը, մօրկանը թևերուն մէջ, ինչ յուզումով կը գրէ «Քիչ մը նուազ համբաւ, քիչ մը աւելի հաճ» ...: Ըսի թէ Դուրեան եկած էր անմուծեմով: Ըսել կ'ուզէի որ նման էր բոլոր հանձարներուն որոնք իրենց սկիզբը կ'ընեն այդ մոռուութեան ընթերցէն ու քիչ անգամ կը հասնին լոյսին: Անիկա ըրած է ամէն բան, պաշտպանելու համար սրբազան իր աւանդը: Դրեցի թէ ինչ աղիսարչ տողեր էին մեծափառ եպիսկոպոսի մը ուղղուած իր երկու էջ արցունքները: Կը հաւատամ թէ սխալի մէջ չեմ երբ իր ողորմելի քերթութեանները Ա- իսլամ, անդիտակից փորձեր են իր կողմէ, օրուան իշխանաւորին

երջանիկ հետաքրքրութիւնը արթնցնելու
դէպի սնակը

... Ուր գէթ ցամաք է կանքեղին առկայ՝ իւր

... Բանաստեղծէն ուր աղիտ

Եւ Եւրոպայ՝ կրակ, ոչ մէկն ունի գրելու ...

Կարգաց անշուշտ Վանեցի պատրիարքը
այդ քերթումները, թերեւ խոսով ալ հո-
գիով, բայց մտածեց, զաղափարներու ա-
հաւոր զուգորդութեամբ մը, իր Հրաշք-
ներուն ու անոնց վերստին ապագութեան
համար օրուան կորկոտաւոր մէկ իշխանին
մեկնանալով իրազօրեւելու։ Այնքան փոքր
են մարդիկ իրենց անձին ու շահին պա-
րունակին մէջ։ Երկարատեւ, անխոնջ պայ-
քարները հացին մինակ ընկերվարական
պրոպագանտին նիւթ չեն տուած, այլև
գրած են սեւ գիւրեղով, դամբանին մուրով
Դուրեաններու ճակտին գիրը։

Այո՛, Կեցէք այդ տղուն չորս կամ
հինգ տարիներուն զմաց, ձեր մտքովը ըն-
դարձակելով փոքր ուրուագիծը այդ կեան-
քէն, կանխող էջերով ձեզի տրամադրուած,
ու վերակազմեցէք տգոյն, անօրինակ պա-
տանին, իբր մարմին, մանաւանդ հոգի ու
ըտէք ինծի թէ կա՞յ աւելի սրտառուչ մե-
ծութիւն քան իր Տաղանդը, իր հանճարը
զագաղի մը պէս իր զլխուն ամբարձիկ
պտտող եղբրական երիտասարդին տաղ-
նապը։ Չեմ դաճար ետ։ Գիտցէք միայն
որ հանճարը այս անկարողութիւնն է յա-
ճախ, կեանքին յարմարելու։ Ո՞վ իրմէն
աւելի ազուոր կը գրէր մեր աշխարհարարը
այդ օրերուն։ Բայց փաստ է որ զպրո-
ցներէն մերժուող տղան տուններուն մէջ ալ
հալածուած է այդ հանճարէն։ Մարդիկ, ու
մեծահարուստներ, փառք կը համարէին
Մկրտիչ Պէշկեթաշիանին մուտքը իրենց
տուններէն, իրենց աղջիկներուն գրաբար
սորվեցնելու միամտութիւնը գնելով ան-
շուշտ քանաստեղծին մեծատարած վար-
կովը։ Մարդիկ այդ օրերուն անշուշտ գի-
տէին թէ Դուրեան մը կ'ապրէր որ հացին
գինովը կը տրամադրէր իր մաշած կուրծ-
քին վերջին ուժերը։ Եւ սակայն։

Հանճարը նիւթացնել չի նշանակիր սա
մերձեցումները օգտագործել իր առիթով։
Պետրոս Դուրեան գրական հանճար մը չէ։
Մի մունաք ասիկա։ Անով մեր գրակա-
նութիւնը ոչ հուն փոխեց, ոչ ալ մեր ժո-
ղովուրդը իր հզօրագոյն երեսներուն մէջ

ինկաւ սեւուման։ Անիկա անհատին տա-
ման է։ Բոլորովին նման Ժ. Գարու մե-
ծահամբաւ տառապանքուն։ Քից, Շէլլե,
Պայրըն։ Միւսէ, Հէյդիսի Մօրօ, քիչի
մըն ալ Լամարթին։ Հայնէ, Շիլլէր, Հէյդ-
տէրլին, Նոմալիս։ Այս անուններուն իւ-
րաքանչիւրին հետ չի գրուիր անշուշտ
գրական Տաղանդ մը, այնպէս ինչպէս զայն
կը մտապատկերենք աւելի վերջը, հանգա-
նակներու, ուրացումներու, աստուածա-
ցումներու շքեղ թոհուրոհին հետ, աւ-
տան խմբակին ներքը, իրապաշտներէն, խոր-
հրդապաշտներէն, զարազերջիկ սնոպնե-
րէն մեծազաղակ պոստացուած, փառաբա-
նուած։ Բայց այս անուններէն ամէն մէ-
կուն հետ ճակատագիրը գրած է արեան,
հացի, սիրոյ, հիւանդութեան ալլապէս
մարդկային տաղնապը։ Արքայական ա-
րին, ժառանգական ծանրածանր կիրքեր,
տասնեակներով իշխանուհիներ չեն բուսած
Պայրըն մը ազատագրելու տառապանքին,
դառու ցաւին այնքան ահաւոր, դուրսէն
անզուշակ, բայց ներսէն անոր հոգին նե-
ստեան պատմութեան մը նման փաթեթ
սրբազան ծիրանիէն որ մինակ արքաները,
կեսարները չի հովանաւորեր դէպի փառք,
դէպի կործանում, այլև ոչ թագաւոր մեր
ժամանակներու մասի ասպետները։ Տարեք
այդ Պայրընը ուր որ կ'ուզէք. անիկա պի-
տի ծամէ դքսուհիներու պերճ, անդիմա-
դրելի մարմինները, Տանթէական հոգեբա-
նութեամբ մը ու իր մահիճները լեցնող
հեշտանքները զազջ զգուանքի մը ալիք-
ներուն պիտի չգաղթի վերածելէ, յիմար,
անկանգնելի, Վենետիկէն թռելու համար
իր մահուան հրուանդանը։ Վերը յիշուած
բոլոր անունները վերածելի են սա ողբեր-
գականին։ Դժուար է ինծի համար համեմ-
տանալ։ Գիտե՞ք ինչու։ Անոր համար որ
արեւմտահայ գրականութեան բոլոր իրա-
տաղանդներուն վրայ ինկած է աւելի թըշ-
ուտա պատմութեան մը, միշտ նոյն ճակա-
տագրին մատուցներովը։ Շէլլե մը գոնէ
չապրեցաւ Դուրեանին անօթութիւնը։ Գոնէ
քանի մը կին անցան անոր զգայարանքնե-
րէն։ Որքան հոգի է տողը անմահ քեր-
թուածէն որ Իշխան վերնագիրը կը կրէ
և իբր թէ կը ձգտի պատմել, հասկնալ ընել
մատաղ ողջակէզը այդ երիտասարդութեան
երբ կ'ըտէ

... Արեալոյս մը շանցաւ սրէս:

Անշուշտ, փղշտացիներ, նորեկուկ ասօղտներ, անոպներ, հայ ըլլալէն աճէցող հոգիի աղիճներ, թէկուզ տաղանդաւոր, այդ տղերքերը արժեքներն համաձայն իրենց ասոր-թականերուն: Իրականութեան մէջ ի՞նչ է փերթուածը իր տասնըփեց տողերուն մէջ յաջողած է այնքան մը դամբանի մուր, այնքան մը արեալոյս, այնքան մը վարդ ու վանկ, սիւք ու արցունք, որքան հատորները որոնցմով կը պարծենան ժամանակակից մեծ գրականութեանց տարփաւորները (օտարներէն): Պատրոս Դուրեան իր աղքատութեամբ, հիւժաւոր երկտասարդութեան ըզձանքներուն տարօրէն սրտառուչ մոխիրներովը, իր ցաւին ահաւոր իրաւութեամբը, կենդանութեամբը, խորութեամբը չէ որ կ'արժեւորէ իր հանճարը: Անիկա իր եղբրական վերադիրը գնած է — պէտք կը զգամ անգամ մըն ալ շեշտելու պարագան — իր ջիւղերուն ճենճերին չափ, իր իմացականութեան ազնուորակ փաստովը: Ըսի՞ թէ ոչ մէկ վերլուծական ճարտարանք չի կրնար բացատրել իր երեւումը արեւմտահայ գրական հորիզոնին վրայ որ իր մատաղ պատանութեան, լիայագ է փառքերովը ... Ալիշանի, Թէրզեանի, Պէշիկթաշլեանի, Երիմեանի, որոնցմէ հազիւ Պէշիկթաշլեանին այսօր կը զիջինք քերթողական խառնուածք ու արուեստագէտի զգայնութիւն կամ միտք:

Կը գեղչեմ, իր անունէն, գործէն, իր մեղքերը, իր թատրոնը մանաւանդ որ կը կարծեմ գիտնալ թէ մեծագոյն ազգակը կազմած է անոր վաղահաս մահուան: Կը զեղչեմ, դարձեալ, իր զժբախտութիւնը, այսինքն կը զգուշանամ հացի տագնապի մը վերածելէ մեր գրականութեան ամենէն վերջնական, ամենէն չքեղ, ամենէն անպարզելի գոհարները (որոնք Դուրեանի հազիւ երկու տասնեակ տաղերուն կերպարանքովը հասած են մեզի) ու կը ծանրանամ հասկնալու անոր հանճարը մարդկա-

յին, մատչելի ընծայելու դժուար ու զրթախտ աշխատանքին: Վաթսունը կ'անցնին Պէշիկթաշլեանի տաղերը: Այդ գումարէն տասնեակ մը քերթուած բա՛ւ՝ որպէսզի գրականութեան պատմիչը հովին ու ջուրին յանձնէ այդ անունով մեզի հասած ծանրածանր մեղքերը. — այսինքն մօտ հարիւր մը քերթուած: Բայց ազատուած փունջին փառքը: Բայց Ա — շէշտէն Ալիշանի անունով մեզի հասած անգնահատելի հրաշալիքը: Անշուշտ:

Յետոյ: Որքան պարզ՝ սիրտը մարդոց, երբեմն: Որքան թափանցիկ՝ անոնց մեզի ձգած հրիտակներուն շէնքը: Դուք եղէք հազար կտոր, որպէսզի հասկնաք թէ ինչու իրաւ բանաստեղծական զգայնութիւն մը այնքան ոչ-իրաւ պատմութեանով մը ըլլայ խղզած ինքզինքը երբ ձեռք կ'առնէք մեր նոր քնարերգութեան ամենէն հանգամանաւոր տաղարանները: Ո՞ր է այդ սէրը երբ կը կարդաք Նուսրէտ Զարբը: Ո՞ր զգայնութիւնը կը սեւեռեն թէրզեանի, Ուշիկեանի, Պէրպէրեանի, թէկուզ Եղիայի քերթուածները: Ո՞վ զրած է այդքան բառ, ձև, զարդ, սուտ ու փուտ՝ այս անուններով մեզի հասած արդիւնքին վրայ որպէսզի ըլլային անճանաչելի այդ երկտասարդները, այդ տառապանքները (կը հաւատամ որ իր բոլոր փառքին մէջն իսկ Թովմաս Թէրզեան մեծ ըզձանքներու ըզձաւոր մըն էր ու իր սիրտը այդ կիրքերուն ուղքները մէկիկ մէկիկ պարտաւոր է եղած գուլցնելու, անշուշտ իր ազնուական տարրին զոհովը): Հոս է որ կը միջամտէ ահա կախարդական բանաձևը: Նոյն խմբէն նոր աշխարհ մը ստեղծելը. — ահա իր պարզագոյն կերպարանքին տակ Դուրեանին հանճարը:

Վերջնական սա տողերէն կ'երաշխաւորուի Դուրեանին մօտ առաջնակարգ կարողութիւն մը. — ատիկա՝ անխառն քնարականութեան անխառն (գրեթէ) մթերք մը կը նշանակէ սա տողերուն վրայ:

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ**ԳԻԼԳԱՄԷՇԻ ԴԻԻՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ****ՍԻՒՆԱԿ ԶՈՐԲՈՐԴ**

1. — Անասունները հասան, անոնց սիրտը
կը բերկրի ջուրին մօտ:
2. — Ահա՛ ան՝ Էնկիզուն՝ շառաւիղը լե-
րան,
3. — զաւարիք կ'ուտէ ան, վիթերու կող-
քին.
4. — պաճարին հետ, կ'ըմպէ զուռէն.
5. — անասուններու առնթիւ, իր սիր-
տը կը հրճուի ջուրին մօտ:
6. — Պերճաղիճը տեսաւ զայն՝ վայրի
մարդը՝
7. — անընտելը՝ խորերէն արձակա-
զաշտի:
8. — «Ա՛ն է, աղի՛ճ, մերկացուր ստինք-
ներդ.
9. — բաց քու գոգը, որպէսզի առնէ քու
հեշտանքը.
10. — մի ամէնար առնելու անոր տըռ-
փանքը⁽²¹⁾.
11. — անմիջապէս որ տեսնայ քեզ, պիտի
քեզի մերձենայ.
12. — հանէ զգետադ, թող ան երկարի
քու վրայ.
13. — կատարէ անոր՝ (սա) վայրենիին,
գործը կնոջ.
14. — պիտի զինքն ուրանայ իր պաճարը,
որ մեծցաւ իր արձակազաշտին վրայ.
15. — իր սէրը քաշուեցաւ⁽²²⁾ զէպի քեզ:
16. — Աղիճը մերկացուց իր ստինքները,
բացաւ իր գոգը, ու ան առաւ ա-
նոր հեշտանքը.
17. — չվարանեցաւ, առաւ անոր տըռ-
փանքը.
18. — հանեց իր զգետադ, ու ան երկարե-
ցաւ իր վրայ.

⁽²¹⁾ Na-pis-su բառ առ բառ «չունէ» կը նշա-
նակէ. տե՛ս Zeitschrift für Assyriologie, XLII, 1934, էջ 100.

⁽²²⁾ St'w Th. Jacobsen, Acta Orientalia, VIII, 1929, էջ 67; Zeitschrift für Assyriologie, XLII, էջ 101; James B. Pritchard, Ancient Near Eastern Texts relating to the Old Testament, էջ 75.

19. — կատարեց անոր՝ (սա) վայրենիին,
գործը կնոջ.
20. — Անոր սէրը քաշուեցաւ զէպի իրեն.
21. — Վեց օր և եօթը զիշեր, Էնկիզուն
հլաւ ու զուգուեցաւ պերճաղիճին
հետ.
22. — անոր հրապոյրներէն յագնայէ վերջ⁽²³⁾.
23. — զեհեղեց իր դեմքը՝ (զարձաւ) դեպի
իր պաճարը.
24. — երբ զինքը՝ Էնկիզուն տեսաւ, վիթերը
խոյս տուին.
25. — պաճարն արձակադաշտի ճեղքաւ
իրմէ⁽²⁴⁾.
26. — Էնկիզուն ջանաց փութալ. իր մար-
մինն էր (կարճեւ) շարայուած.
27. — իր ծուկները կեցաց, մեկնա՛ծ էր իր
պաճարը.
28. — Էնկիզուն անգօր էր դարձած, իր
վագքը⁽²⁵⁾ չէր ալլել առաջուայ պէս:
29. — Բայց ան (այժմ) ունէր ուշիմութիւն,
աւելի [ըն]դարձակ հասկացողութիւն.
30. — վերադարձաւ (ու) նստաւ աղիճի ու-
մերուն:
31. — Դիտելով զէմքը պերճաղիճին:
32. — Իր ականջները կը լսեն, (ինչ որ)
աղիճը կը խօսի:
33. — [Պերճաղիճը] ըսաւ անոր՝ Էնկի-
զուն:
34. — «[Իմաստուն հս, ո՛վ Էնկիզու,
դերթ աստուծոյ մը դարձար.

⁽²³⁾ Բանաստեղծական հարուստ խառնուածք
մը կ'աւետեն սա տողերը. Խուզարկու վերջու-
ծումով մը, հեղինակը կը փոխէ հոգեբանական
յատակը Էնկիզունի այլափոխումին, պերճաղիճին
հետ իր մօտեցումներէն զոյաւորուած. երեք յա-
ջորդական փուլեր կը բնորոշեն Էնկիզունի վե-
րելքը զուտ անասնական խոսքանութենէ մը,
զէպի իմացական մակարդակը.

Ա. — Սեռային յարաբերութիւնները կ'ուժա-
թափեն իր ֆիզիքական ճարտարութիւնները.
Վիթերու կողքին արձակազաշտային կեանք մը,
անմատչելի բերդի մը երկրւղը կը ներշնչէ իրեն:

Բ. — Իր շուտափոյժ հոգեփոխումը՝ ինքնա-
զիտակցութիւնը իբրեւ մարդ, կը հեռացնէ զինքը
անասուններու մտերմութենէն ու կը վերադա-
ռնէ կնոջ:

Գ. — Իմացական ու զգացական շրջափոխու-
մին առնթիւ, բանաստեղծը չի խուսափիր նաեւ
մարմնական ձեւափոխում մը նշմարելէ. — «Ի՞նչ
զէմքն արտափայլեց», «փեսայի մը նման է»
Orientalia, էջ 26:

⁽²⁴⁾ Zumri-shu բառ առ բառ «իւր մարմնէն»:

⁽²⁵⁾ Orientalia, XVII, 1948, էջ 26:

35. — ինչ⁶⁰ անասուններու հետ կը դե-
գերիս արձակադաշտի վրայ.
36. — Ե՛կ, առաջնորդեմ քեզ, ցանկա-
պատեալ Ուրուկը,
37. — զէպի տաճարն անարատ՝ բնա[կա]-
րանը Անուի և Իշտարի.
38. — վայրը՝ ուր Գիլգամէշն է զօրու-
թեամբ անթերի,
39. — որ կը յաղթէ մարդոց, զոմէշի մը
պէս:
40. — Մինչ կը խօսէր անոր, իր բառերը
հաճելի կը թուէին.
41. — բարեկամ մը կը փնտռէր, մէկը որ
հասկնար իր սիրտը:
42. — Էնկիդուն ըսաւ անոր՝ աղիճին:
43. — «Ե՛կ, ո՛վ պերճազիճ, տա՛ր զիս,
44. — տաճարն անարատ (ու) սրբազան՝
բնակարանը Անուի (և) Իշտարի,
45. — ուր Գիլգամէշն է զօրութեամբ ան-
թերի,
46. — որ յաղթական է մարդոց վերեւ,
զոմէշի մը հանգոյն:
47. — Ես պիտի իրեն ասպարէզ կարգամ,
ու խօսիմ [պիտի] անվե[հերօրէն]:

Ս Ի Ռ Ն Ա Կ Լ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ

1. — [Պիտի պո]ւսամ Ուրուկի մէջ. Ե՛ս
եմ հզօրը.
2. — [Ե՛ս] պիտի ճակատագրերը չըջեմ.
3. — [ան որ] ծնած էր արձակադաշտի
վրայ, հ[զօր] է. զօրութիւն ունի
ան:
4. — «Ե՛կ ուրեմն, երթա՛նք, որպէսզի
տեսնէ ան» քու զէմքը.
5. — [ցուցնեմ պիտի քեզի Գիլգամէշը].
զիտեմ ես թէ [ո՛ւր] է ան.
6. — Ե՛կ, ո՛վ Էնկիդու, զէպի Ուրուկն
ցանկապատեալ.
7. — ու[ր] կը սի[զա]ն [մար]դիկ, տա-
րազներով հանդիսական.
8. — (ուր) [հան]ապազ, օր մըն է տօ-
նական:
9. — Ուր
10. — և ա[ղիճ]ներ . . . կերպարանքը.
11. — հեշտանքով են [տա]լի,
բերկրա[զե]զ.
12. — զիշերը, [անոնք] կ'երկարեն հզօր-
ները անկողնի վրայ:
13. — Ո՛վ Էնկիդու, [որ կը հր]ճուիս ապ-
րելով.

14. — քեզի պիտի Գիլգամէշը ցուցնեմ՝
զուարթ մարդ մը.
15. — նայէ՛ անոր, զիտէ՛ անոր զէմքը,
16. — առնութեամբ է շողողուն, կենսու-
նակութիւն ունի ան.
17. — մարմինն իր բովանդակ, [հեշտ]ան-
քով է թաթաւուն.
18. — հզօր է ան քեզմէ.
19. — ցերեկ և գիշեր չի հանգչիր ան եր-
բէք:
20. — Էնկիդու, հրաժարէ՛ քու գոռոզու-
թենէն.
21. — Գիլգամէշ՝ զոր Շամաշ կը սիրէ,
22. — Անուն, Էնկիլը⁽²⁶⁾ և Էան⁽²⁷⁾ անոր
հասողութիւնն են ընդլայնած.
23. — նախ քան որ դուն զայիր լեսնէն,
24. — Գիլգամէշ, Ուրուկի մէջ, քեզ (իր)
երազներուն մէջ տեսաւ:
25. — Յիբաւի, Գիլգամէշ ելաւ յայտնելու
(իր) երազները, ըսելով իր մօր:
26. — «Մայրիկ, այս գիշեր երազ մը տե-
սայ.
27. — աստղերն էին երկնքին մէջ.
28. — [մի]ն կաւ իմ վրայ, կարծես
բանակն ըլլար երկնքի.
29. — զայն վերցնել փորձեցի, (չափա-
զանց) ծանրակիր⁽²⁸⁾ էր ինձ համար.
30. — զայն հեռացնել ուզեցի, չկրցայ
զայն տեղափոխել.
31. — [անոր] չուրջն էր կեցած Ուրուկ եր-
կիրը.
32. — [անոր բոլորտիքն էր խմբուած եր-
կիրը].
33. — զէ[պի հոն] [կը փութար] [խու-
տ]անը.
34. — [մարդիկ] [կը խոն]ուէին անոր
չուրջ.
35. — . . . իմ [ըն]կերները անոր ոտքերը
կը համբուէին.
36. — հակեցայ անոր վրայ. [զեր]թ կնոջ
մը (վրայ).
37. — [ու] զրի զայն [քու] ոտքերուն.
38. — [որպէսզի] զայն բազա[տե]ս [ինձի]
հետ:

(26) Նիպպուր քաղաքի մէջ պաշտուած՝ «Տէր -
աստուածը երկրներու»:

(27) Զուրի աստուածը՝ Էրիդու քաղաքի մէջ
պաշտուած, որուն սահմանները կը միջնուէին
ստորերկրեայ աշխարհին մէջ:

(28) da-an՝ բառ առ բառ «հզօր» նշանակող:

39. — [Իմաստուն մայրը Գիլգամէշին վ]արժ
ամէն գիտութեան, ըսաւ իր տիրոջ.
40. — Նինսուն⁽²⁹⁾, իմաստունը՝ հմուտ
ամէն գիտութեան, ըսաւ Գիլգամէշին:
41. — «Բ[ու մրցակիցն է նման]՝ ասագե-
ր[ուն] երկնքի.
42. — այն որ ինկաւ քու վրայ. [եր]կնքի
[բանակն էր կարծես].
43. — [զայն վերցնել փորձեցիր, սակայն]
(չափազանց) [ծանրա]կիր էր քեզ
համար.
44. — [ուկեցիր զայն հեռացնել, բայց
չ]կրցար տեղափոխել զայն.
45. — [ու զրիւր] զայն իմ ոտքերուն.
46. — [որպէսզի] բազդա[տեմ] զայն քեզի
հետ.
47. — որուն վրայ [ծոկ]ցար, [կարծես
կնոջ մը վրայ ըլլար].
- Ս Ի Ո Ն Ա Կ Վ Ե Ց Ե Ր Ո Ր Դ
1. — [Քաջ ըն]կեր [մըն է] ան՝ որ կ'օգնէ
[իր բարեկամին] կարօտութեան մէջ.
2. — [հզօրագոյնն է ան երկրին]. արի-
ութիւն [ուն]ի ան.
3. — [իր զօր]ութիւնն է հզօր, [զերթ]
զօրքին երկնքի].
4. — որուն վրայ [հակե]ցար, [կնոջ մը
վրայ ըլլար կարծես].
5. — [ահա՛ իմաստը՝ պիտի ան չ]լքէ
[քե]զ [երբէք].
6. — [այս է մեկ]նութիւնը քու երազին:
7. — [Գիլգամէշ ըսաւ զարձեւել] իր մօր:
8. — «[Մայրիկ], տես[այ] ուրիշ երազ մը:
9. — [Յանկապատ]եալ [Ուրուկի մէջ]՝
կացին մըն էր ձգուած, և հաւաք-
ուած էին անոր շուրջ
10. — [Ուրուկ եր]կիրը, անոր շուրջը կը
գտնուէր.
11. — [երկիրը ժող]վուած էր անոր շուրջ.
12. — [ամ]բոխը [կը խուժէր] անոր մօտ.
13. — զր[ի] զայն քու ոտքերուն.
14. — [ու] հակեցայ անոր վրայ, կարծես
կնոջ մը (վրայ ըլլար).
15. — [որպէսզի] զայն ինծի հետ բազդա-
տ[եմ]:
16. — [Գիլգամէշի մայրը՝ իմ]աստունը,
որ վարժ է ամէն գիտութեան, ըսաւ
իր զաւկին.
17. — [Նինսուն՝ ու] շիւր, որ հմուտ է ամէն
գիտութեան, ըսաւ Գիլգամէշին:
18. — «[Կացինը] զոր գուն տեսար, մարդ
մըն է.
19. — որուն վրայ հակեցար, կարծես կնոջ
մը (վրայ ըլլար).
20. — [որպէսզի] զայն քեզի հետ բազդա-
տեմ:
21. — քաջ ընկեր մըն է ան, որ կ'օգնէ
բարեկամին կարօտութեան մէջ.
22. — [հզօրագոյնն է ան երկրին]. արի-
ութիւն ունի.
23. — իր զօրութիւնն է հզօր, [զերթ] զօր-
քին եր]կնքի.
24. — [Գիլգամէշ քացաւ իր բերանը], ու
ըսաւ իր մօր:
25. — «Իցի՛ւ⁽³⁰⁾ թէ վիճակի ինձ [այս] մեծ
[ճակատագիր] մը իրբն].
26. — որպէսզի կարենամ [զայն իրբն ըն-
կեր] ունենալ.
27. — . . . ես:
28. — [Գիլգամէշ յայտնեց այսպէս] իր ե-
րազները.
29. — [աղիճը] խօսեցաւ Էնկիդուին.
30. — [ու նստեցան] երկուքն ալ:
31. — [Էնկիդուն նստած էր] անոր աջէն:
32. — [Վերջաբան. — Տախտակ Առաջին՝
«Ան որ տեսաւ ամէն ինչ, թող զայն
ծանօթաց]նէ երկրին» (խորագրուած
երկին):
33. — . . . որ կ'ապաւինի Նինիլին՝ (էն-
լիլ աստուծոյ ամուսինը)
34. — . . . Ասուր:
- Տ Ա Ն Տ Ա Կ Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ
- Ասուրական բնագրին երկրորդ տախ-
տակը չափազանց հատուածական է, թարգ-
մանութեան համար Ստորե ներկայացուածը
Հին Բաբելականն է, Pennsylvania-յ տախ-
տակէն աւելուած՝ հրատարակուած S. Lang-
donի կողմէ, The Epic of Gilgamesh, խորա-
գրին ներքեւ, Philadelphia, 1917, իր կար-
գին վերաքննուած Morris Jastrow-ի և A. T.
Clay-ի կողմէ. An Old Babylonian Version of
the Gilgamesh Epic երկասիրութեան մէջ,

(29) Գիլգամէշի մայրը:

(30) S. 67 u. Zeitschrift für Assyriologie, XLII, էջ
104.

New Haven, 1920, էջ 103-6. Հրատարակ-
ուած նաև R. Campbell Thompsonի The
Epic of Gilgamesh-ի մէջ, Oxford, 1930, էջ
20-24.

Ս Ի Տ Ե Ս Կ Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

1. — Գիւղամէշը եւաւ յայտնելու երազը,
2. — ըսելով իր մօր,
3. — «Մայրիկ, գիշերը,
4. — զուարթ էի ու կը շրջազայէի,
5. — զիւցազներու միջև:
6. — Աստղերն երեւցան երկնքի մէջ.
7. — [զօ]րքն երկնքի ինկաւ իմ վրայ.
8. — զայն վերցնել փորձեցի, չափազանց
ծանրակիր էր ինձ համար.
9. — զայն հեռացնել ուզեցի, չկրցայ
զայն տեղափոխել.
10. — Ուրուկ երկիրը հաւաքուած էր ա-
նոր շուրջ.
11. — մինչ զիւցազները կը համբուրէին ա-
նոր ոտքերը.
12. — զեռեղեցի ճակատս (անոր) դէմ,
13. — (ու) անոնք օգնեցին ինձ.
14. — զայն վերցուցի ու բերի քեզիս:
15. — Գիւղամէշի մայրը, որ հմուտ է ա-
մէն ինչի,
16. — ըսաւ Գիւղամէշին:
17. — «Երբաւի, ո՞վ Գիւղամէշ, քեզի հան-
գոյն մէկը.
18. — ծնած է արձակադաշտի վրայ.
19. — բացօդեան⁽²¹⁾ է զայն սնուցած.
20. — երբ տեսնես զայն, պիտի բերկրիս
[ինչպէս կնոջ մը վրայ]:
21. — Գիւցազները պիտի անոր ոտքերն
համբուրեն.
22. — զայն պիտի դրկես . . . զայն,
23. — (ու) պիտի առաջնորդես զայն ինծիս:
24. — քնացաւ, և տեսաւ ուրիշ [երազ մը],
25. — (ու) ըսաւ իր մօր:
26. — «[Մայրիկ], տեսայ ուրիշ [երազ մը].
27. — . . . փոզօցին մէջ,
28. — [Ուրուկի], չուկան,
29. — կացին մըն էր ձգուած,
30. — ու հաւաքուած էին անոր շուրջ.
31. — զաւով կացինին, անոր ձեւն էր
տարբեր.
32. — զիտեցի զայն ու հրճուեցայ.

33. — սիրեցի զայն. ու կարծես կնոջ մը
(վրայ ըլլար),
34. — հակեցայ անոր վրայ.
35. — առի զայն, ու զայն զեռեղեցի,
36. — իմ մօտս:
37. — Գիւղամէշի մայրը, որ հմուտ է ա-
մէն ինչի,
38. — [ըսաւ Գիւղամէշին]:

Փոքրիկ ճեղքուած ք մը.

Ս Ի Տ Ե Ս Կ Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ

1. — «Որովհետեւ բաղդա[տե]ցի զայն քե-
զի հետս:
2. — Մինչ Գիւղամէշ կը յայտնէ (իր) ե-
րազները,
3. — Էնկի[դուն] կը նստի պերճադիճին
առջև:
4. — . . . երկու քը.
5. — [Էնկիդուն] մոռցաւ, թէ ուր էր
ծնած.
6. — վեց օր և եօթը գիշեր,
7. — Էն[կիդուն],
8. — զուգուեցաւ ա[զիճ]ին հետ.
9. — (ապա) պերճա[զիճը] բացաւ իր բե-
րանը,
10. — ու [ըս]աւ Էնկիդունին:
11. — «Կը դիտեմ քեզ, ո՞վ Էնկիդուն, աս-
տուծոյ մը նման զարձար.
12. — ինչո՞ւ անասուններուն հետ,
13. — կը զեզերիս արձակադաշտի վրայ.
14. — ե՛կ, պիտի քեզ առաջնորդեմ,
15. — զէպի [Ուրուկը], չուկան.
16. — զէպի տաճարն [ան]արատ՝ բնակա-
րանը Անուի.
17. — ե՛կ, ո՞վ Էնկիդուն, պիտի քեզ տանիմ,
18. — զէպի Էաննան՝ բնակարանը Անուի,
19. — ուր [Գիւղամէշն] է գործ քերով [ան-
թերի]:
20. — Ու զօ[ւն], զ[երթ . . .].
21. — [պիտի զայն սիր]ես, քու անձին
[պէս]:
22. — ե՛կ, ե՛կ դեռն[էն].
23. — մահիճը խաշնարածիս:
24. — Ունկնորեց անոր խօսքերը, հաւա-
նեցաւ անոր խորհուրդին.
25. — խրատը կնոջ.
26. — թափանցեց իր սիրտը.
27. — պատուեց (իր) հագուստը (երկու քի).
28. — մէկ (կտոր)ով զայն զգեստաւորեց,

(21) A. Heidel, The Gilgamesh Epic and Old
Testament Parallels, Chicago, Illinois, 1945, էջ 26.

ԵԿԵՂԵՅԱՆ-ՊԵՏՐՈՍԿԱՆ

ՄԵՐ ՆԱԽՆԵԱՅ ՀԱՒԱՏՔԸ

ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բազմավիճակի Մայիսի թիւին մէջ Գեր. Հ. Ներսէս Տէր Ներսէսեան յօդուած մը ունի «Մեր Նախնեաց Հաւատքը Տիրամօր Անարատ Յղութեան Մասին» վերնագրով, ուր շիտակ տեսութիւններու հետ խառնուած են նաև սխալ կարծիքներ, որոնցմով պիտի չզբաղէինք եթէ մեր անունն ալ չտեսնուէր իր գրութեան վերջերը և թիւր վերագրումներ կատարուած չըլլային մեր նկատմամբ:

Գեր. յօդուածագիրը տասնհօգուս էջերու վրայ փռած է իր գրութիւնը ի ցոյց դնելով առատութիւնը իր վրիպանքներուն, որոնցմէ մէկ քանին աւելորդ չէ մատնանշել, զգուշացնելու համար մեր հաւատացեալ եղբայրները որ չսայթաքին այդ կարգի գրուածքներու միակողմանի և ծեծածեքուն դարձուածներէն:

1. — էջ 158, Գեր. յօդուածագիրը իրրեւ «Հեղինակաւոր աստուածաբանի» մը

29. — միւս հագուստով],

30. — հագուեցաւ ինք.

31. — բռնելով անոր ձեռքէն,

32. — առաջնորդեց զայն մօր⁽³²⁾ մը պէս,

33. — դէպի սեղանը⁽³³⁾ խաչնարածներու,

34. — մակաղատեղը.

35. — հօտարածները հաւաքուեցան անոր շուրջ:

(Շուրջ չօրս տողերու լրատ մը):

ԱՆՈՒՇԱԻԱՆ ԱԲՂ. ԶԴՋԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի՜ 7)

(32) Բնագիրը ունի «ahu» «եղբայր», «Մայր» «ummu» ընթերցանութեան համար, տե՛ս, Zeitschrift für Assyriologie, XLII, էջ 104:

(33) S. Ե. Orientalistische Literaturzeitung, 1921, XXIV, սիւն. 261:

եղբակացութիւնը կ'իւրացնէ. «որ արեւելքի՝ արդի կարգ մը աստուածաբաններուն այն կարծիքը՝ թէ Տիրամայրը սկզբնական մեղքով ծնած է ու սրբուած Աւետման օրը . . . նոր կարծիք մըն է, և ընդհանրացած է 1854ի Պապական օրոշողութենէն վերջ. արդիւնք հակառակութեան հոգիի ընդդէմ լատիններու»: Այս եղբակացութիւնը խաչոր սխալներ կը պարունակէ և անարդար հաստատումներ կ'ընէ: Թէ «Տիրամայրը սկզբնական մեղքով ծնած է ու սրբուած Աւետման օրը», նոր կարծիք մը չէ, և 1854ի Պապական օրոշողութենէն վերջ ընդհանրացած չէ, և լատիններու դէմ հակառակութեան հոգիի արդիւնք չէ: Մեր այս հաստատումները փաստող վկայութիւնները տեսնել քիչ մը յետոյ:

2. — Ինչ կ'ըսեն մեր շարականները. — Սուրբ Աստուածածնի Մանդեան Կանոնին մէջ Յակոբ Կթղ. Կլայեցի կ'ըսէ. «Որ մաքրեցեր Հօգիդ Սուրբ ըզսիրտ և զարգանդ մօր քո փառակցին . . . »⁽¹⁾: « . . . զփառակցից Որդւոյ զՀօգին բարեբանեցէք հոգեւոր երգով, որ մաքրագարեաց զմարմնարան Որդւոյն »⁽²⁾: Յովակիմայ և Աննայի Կանոնին մէջ Վարդան Վրդ. Արեւելցի կ'ըսէ. « . . . ըզընեալն այսօր օրինօք բնութեան զմայր Աստուծոյ Բանին ի վերջան ըզբնութիւնս . . . »⁽³⁾: Ու Աստուածածնի Աւետման Կանոնին մէջ Գրիգոր Գ. Պահլաւունի կ'ըսէ. «Անբեւոյթ փառացըն Հօր նըկարագիր, անյեղապէս ի ծառայական խոնարհի պատկեր, ի յարգանդի հոգեով մաքրելոյ . . . »⁽⁴⁾: «Բըզխումն անճառ և անբընին Հոգիդ անեղ և համագոյ, զտօրէնութեան քում էակցին մաքրագարեալ զբնակարան եկաւորութեան . . . »⁽⁵⁾: Ահաւասիկ երեք շարականագիրներ, ԺԲ. և ԺԴ. դարերէն, որոնք «Պապական օրոշողութենէն» բազմաթիւ դարեր առաջ գրած են և առանց «լատիններու դէմ հակառակութեան հոգիի»: Մեր Նախնեաց հաւատքին շուրջ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ շարականներուն ուսուցումները ներկայա-

(1) Շարական, Երուսաղէմ, 1936, էջ 14:

(2) Նոյն, էջ 16:

(3) Նոյն, էջ 20:

(4) Նոյն, էջ 24:

(5) Նոյն, էջ 26-7:

քընելու յանդգնելէ առաջ Հ. Ներսէս Տէր Ներսէսեան պէտք էր որ «աւելի խորապէս ուսումնասիրէր» զանոնք: Քամահան քաղաքը լուքներով կառուցած իր տնտեսութիւնները հիմնադրուած փուլ կու գան իսկական վկայութիւններու անդամագրելի հարուածներուն տակ:

3. — Ինչ կ'ըսէ Ս. Գրիգոր Նարեկացի. — Վերոյիշեալ շարականագիրներէն զարեւր առաջ Նարեկի մեծահամբաւ Սուրբը զրած էր. «Հանգստեամբ Հոգւոյն հանդերձեալ և մաքրագործեալ»⁽⁶⁾: Այս տողը ոչ մէկ կասկած կը թողու թէ այն սքանչելի բացատրութիւնները, որոնցմով Նարեկացին կը զօգարանէ Ս. Կոյսին գերազանց սրբութիւնը, ամենեւին չեն ակնարկէր Անոր «անարատ յղութեան»: Այդպիսի ակնարկութիւն մը կրնան տեսնել անոնք միայն որոնց ուղեղները անզօր են փշրելու կանխակալ կարծիքներու կաշկանդիչ շղթաները:

4. — Ինչ կ'ըսէ Ս. Ներսէս Շնորհալի. — Հ. Ն. Տ. Ներսէսեան երեք վկայութիւններ բերած է իր Շնորհալի անուանակիցէն, որոնք կը հաստատեն թէ ըստ մեր մեծանուն Հայրապետին «Հոգին . . . մաքրեաց զԿոյսն յամենայն մարմնական կրից»⁽⁷⁾: Ուրիշ տեղիքներ ալ չեն պակսիր Հայ Եկեղեցւոյ պարծանք Շնորհալիին գրուած քննութեան մէջ: Օրինակի համար, Յիսուս Որդի Ողբերգութենէն.

«Նախ ի Հոգւոյդ աստուածային,
Մաքրեալ հոգի սըրբոյ Կուսին»⁽⁸⁾:

Բան Հաւատոյ ոտանաւորէն.

«Էջ աւետեօքն հրէշտակին,
Բնակիլ յարգանդ սըրբոյ Կուսին.
Նախ ի Հոգւոյն մաքրեալ ոգին,
Հօր զօրութեան օթարանին»⁽⁹⁾:

Հաւատոյ Գիրէն

«Կոյսն Մարիամ՝ յորմէ մարմին առ Քրիստոս, ի մեղանշականին Աղամայ բնութենէն էր»⁽¹⁰⁾:

Այս վկայութիւններն ալ ԺԲ. դարէն, ուրիշն «նոր կարծիք մը» չէ ներկայացուածը. և որրապէս վկայութիւն է զրել, «արդիւնք հակառակութեան հոգիի ընդդէմ լատիններու»: Զուր է փնտռել կանխակալ կարծիքներէ զերծ և քրիստոնէական դաւանանքի հանդէպ աննախանձ ու անկողմնակալ պաշտամունքիս նուիրուած գրիչներ Բագմավէպի հովանիին տակ:

5. — Ինչ կ'ըսէ Իգնատիոս Վարդապետ. — Ան շատ որոշ կերպով ըսած է. « . . . Վասն որոյ յառաջեալ Հոգին մաքրեաց զնա յամենայնէ և ապա առնու զմարմինն յանարատէն և ի մաքրեցելոյն»: Այս տողերը ծանօթ են Հ. Ն. Տ. Ներսէսեանին⁽¹¹⁾, բայց անոնց իմաստը, իրենց բնական պարզութեան մէջ, մատչելի չէ իր կաշկանդուած միտքին. այդ պատճառաւ կը գրէ. « . . . Ներկայիս, զարեւր յետոյ, մենք այդ մաքրագործումը կը հասկնանք լոկ իբր շնորհքի նոր յաւելում մը»⁽¹²⁾: Այսինքն հեղինակ մը ինչ կ'ուզէ թող գրէ, մենք մեր ուզածը կը հասկնանք. ահաւասիկ ձեզի պատկերը մտայնութեան այն յօգուածագրին որ կը յանդգնէր ուրիշները զրպարտել իբր «կանխակալ կարծիքներու» հետեւողներ:

6. — Ինչ կ'ըսէ Վարդան Վարդապետ. — Վարդան Վարդապետ ոչինչ կ'ըսէ «անարատ յղութեան» ի հաստատութիւն. բայց Գեր. յօգուածագրին ծանօթ աչքերը չեն վարանիր անոր կարգ մը տողերուն մէջ նշմարելու «անարատ յղութեան զրական մէկ բանաձեւը»⁽¹³⁾: Մենք վերը յիշեցինք նոյն հեղինակին գրած շարականին այն տողը, ուր Ս. Կոյսին համար ըսած է. «Ըզ՝ ծնեալն այսօր օրինօք բնութեան»: Հոս ալ Գեր. յօգուածագրիւր ազատ չէ նախապաշարուէ:

7. — Ինչ կ'ըսէ Գրիգոր Տաթևացի. — Անարատ յղութեան ուղղակի հայող բացատրութիւնը ահաւասիկ. «Կոյսն Մարիամ Աստուածածին՝ էր ազատ ի մահացունէն և ի ներելոյն, բայց ոչ ի սկզբնականէն,

(6) Մատենագրութիւնք, Վենետիկ, 1840, էջ 213:

(7) Բագմավէպ, 1954, էջ 161:

(8) Բանք Զափաւ, Վենետիկ, էջ 60:

(9) Նոյն, էջ 176:

(10) Ընդհանրական, Երուսաղէմ, էջ 89:

(11) Բագմավէպ, 1954, էջ 162:

(12) Նոյն, էջ 162:

(13) Նոյն, էջ 163:

զոր Հոգևոյն Սրբով մաքրեցաւ»⁽¹⁴⁾։ Այս տողերը ծանօթ են Գեր. յօդուածագրին։ Ասոր ի լուսարանութիւն պէտք էր որ յիշէր նաև ասոր շարունակութիւնը. «Բայց միայն Փրկիչն մեր Քս. էր ազատ ի սկզբնականէն։ Որոյ պատճառ է, զի ո՛չ ի սերմանէ՝ այլ ի մաքուր արեւնէ կուսին էստ մարմին»⁽¹⁵⁾։ Ուրեմն շատ որոշ է թէ ըստ Տաթևացոյ Ս. Կոյսին յղութիւնը չէր անարատ, ինչպէս կ'ընդունին հայ հոռմէականները «Պապական որոշողութեամբ»։

8. — Ինչ կը նշանակէ Ս. Կոյսին Յղութեան Տօնը. — Ըստ Հ. Ն. Տ. Ներսէսեանի անկանխակալ կարծիքին, «Տօնել Տիրամօր յղութիւնը՝ կը նշանակէ լուսեայն ընդունիլ Տիրամօր Անարատ Յղութիւնը Աննայէն»⁽¹⁶⁾։ Այս մեկնութեան քմահաճ բացատրութիւն և անզօր քաշքուշ մը ըլլալը ինքնին բացայայտ է։ Բայց որպէսզի չմեղադրուինք ձրի յայտարարութիւն մը ըրած ըլլալու ամբաստանութեամբ, բերենք քանի մը տողեր Թորգոմ Պատրիարք Գուշակեանէն։ Ըստ իր բացատրութեան, Մարիամ «թէև ծնաւ բնութեան օրինաց համեմատ, այսինքն ի հօրէ և ի մօրէ, բայց բոլորովին զերծ՝ սկիզբէն իսկ՝ հասարակ մահկանացուաց ազամական արատաւորութենէն։ Այս պատճառաւ, եկեղեցւոյ մէջ տօնելի եղաւ ոչ միայն իր ծնունդը այլ նաև յղութիւնը, զոր մենք և Յօնք կը կատարենք Դեկտեմբեր 9ին, իսկ լատինք՝ Տին։ Աստուածածնի անարատութեան գաղափարը յետ ժամանակաց ծնունդ տուաւ անարատ յղութեան հարցի մը, զոր լատին եկեղեցին 1854ին ընդունեց իբր հաւատոյ վարդապետութիւն, որ սակայն մեր եկեղեցին համար անընդունելի է»⁽¹⁷⁾։

9. — Ինչ կ'ըսէ Յակոբ Պատրիարք Նալեան. — Նալեան կ'ըսէ թէ Ս. Կոյսն «սառնց սկզբնական մեղաց էր» և այլն։ Այս կէտին մէջ ան, «անշուշտ ազդեցութեամբ արեւմտեան աստուածաբաններու պատճառարանութեանց», չեղած է այն

ուղիղ զիծէն, որ իրմէ առաջ և իրմէ վերջ եղած է Հայաստանեայց եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը ի մասին Ս. Կոյսին յղութեան։ Նալեանի չեղումով Հայ եկեղեցին «անարատ յղութեան» նորակերտ դաւանութիւնը իւրացուցած չ'ըլլար։ Մեր վարժապետի Գրիստոնէականէն քաղուած վրկայութիւնը իր շփոթ և անզգոյշ բացատրութիւններով ընդունիլ իբրեւ հիմ և յայտարարել թէ «Յայտնի է ուրեմն որ 1854ի Պապական որոշողութենէն իսկ առաջ, մեր Հայ եկեղեցին, իր երկու յարանուանութեանց մէջ ալ կը դաւանէր Տիրամօր Անարատ Յղութիւնը . . . »⁽¹⁸⁾, սպասելի չէր երբեք ունէ լուրջ աստուածաբանէ։

10. — Հ. Ն. Տ. Ներսէսեանի յօդուածին վերջաւորութեան կը կարդացունի սատողերը. «Վերջերս ալ Երուսաղէմէն Ն. Եպիսկ. Ծովական՝ . . . կը յանդգնի սրբազրել ու հերքել Հ. Սարեանի մէկ տեսութիւնը . . . »⁽¹⁹⁾։ — Մենք գրած էինք. «Բայց յոգնաբանական հեղինակը չի շարունակեր իր ընթերցումը, վասնզի իր զիմացը պիտի գտնէր . . . Ի բարձրեայն Հօրէ զօրացեալ եւ հովանացեալ, հանգստեամբ Հոգւոյն հանդերձեալ եւ մարդագործեալ» խօսքերն ալ, և մեր կողմէ ընդգծեալ վերջին բառը պիտի հերքէր հիմնովին իր այն սխալ տեսութիւնը, զոր հաստատելու համար փութացեր է վկայութեան կոչել մեր Նարեկացին»⁽²⁰⁾։ Ուրեմն Սարեանի սխալը կը սրբազրուէր ու կը հերքուէր իր իսկ վկայութեան կոչած Սուրբին բերնով, և ոչ թէ մեզի նման տրուպ մեղաւորի մը։

Հ. Սարեան և իրեն հետեւողներ կրնան իրենց նորարոյս տեսութիւնները և վարդապետութիւնները հաստատել հայ հոռմէական հեղինակներու վկայութիւններով, որչափ որ ուզեն։ Գեր. յօդուածագիրը, սակայն, կը յանդգնի իրաւունք տալ հայ հոռմէական այնպիսի գրողներու, «որոնք Հայաստանեայց եկեղեցւոյ անուանի սուրբերուն կը ջնան փարտադրել Հոռմի նորելու և անհիմն վարդապետութեանց վկայներն ըլլալու բռնագործիկ զերբ»։ Ան իր

(14) Գիրք Հարցմանց, Կ. Պոլիս, 1729, էջ 568.

(15) Նոյն, էջ 568.

(16) Բազմավէպ, 1954, էջ 165.

(17) Սուրբ Է. Տօմ, Երուսաղէմ, 1939, էջ 305.

(18) Բազմավէպ, էջ 167.

(19) Անդ, էջ 168.

(20) Հասկ, 1953, էջ 81.

յանդգնութեան այնքան թափ կու տայ որ իր նորարարական տեսութիւնները դարերով ետ կը տանի Տաթևացին ու Արեւելցին, կլայցին ու նարեկացին իրեն դաւանակից դարձնելու: «Անարատ յղութեան» հարցը պարզէն իսկ ժամանակին անուանի աստուածաբաններու կողմէ քննուած ու լուծուած» կրնայ ըլլալ Գեր. յողուածագլին և իր դաւանակիցներուն համար, մանաւանդ երբ «Պապական որոշողութեամբ» վճռուած է այն: Այդչափով պէտք է գոհանայ:

11. — Եզրակացութիւն. — Զ. Ն. Տ. Ներսէսեան իր սխալ, անհիմն և յանդուգն քաշքշուքներով հասած է եզրակացութեան մը որ ոչ մէկ առնչութիւն ունի ճշմարտութեան հետ: Հայ եկեղեցւոյ սուրբերը և աստուածաբանները, հին և նոր վարդապետները տպաւորիչ և վճռական մեծամասնութեամբ կը մեծանշանք և ուղիղ տեսութեան զիրքերուն վրայ, առանց տարուելու հայ հոռմէականներու քրտնաջան ճիգերէն, «Տիրամօր անարատ յղութեան» նորակերտ վարդապետութիւնը որդեգրելու մասին: «Երբ նախնեաց գործերուն ուսումնասիրութիւնը միայն կարող է փարատել» այն սխալ կարծիքները, որոնք արատաւորած են հայ հոռմէական գրողներու արտագրութիւնները: «Տիրամօր անարատ յղութիւնը» կրնայ հռչակուիլ իբր հոռմէական «հաւատքի մաս», որ սակայն հեռու կը մնայ ուղղափառ եկեղեցւոյ հնաւանդ և հարազատ վարդապետութենէն:

Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ

ՊԵՏՐԱ-ԲԵՆԵՍԻՐԵԱՆ

ՊԱՊ ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ

Ուրախութեամբ կը շնորհակցենք մեր ընթերցողներուն քէ ստացած ենք Պր. Զ. Ք. Արմէնի Պապ Արշակունի գործը, եւ պարբերաբար պիտի հրատարակենք Սիոնի էջերէն: — Յիշեալ պատմա-բանասիրական աշխատիւնը հետաքրքրական եւ կարեւոր յաւելում մըն է Հայ պատմագրութեան համար:

Պապ Արշակունի պիտի հրատարակուի նաեւ գրի ձեւով: ԽՄԲ.

ՆԵՐԱՄՈՒՔԻՆ

1.

Երբ կը ծրագրես գրի առնել պատմական ժամանակաշրջանի մը կամ անձնաւորութեան մը պատմութիւնը, բնականաբար առաջին հարցումդ է. «Արդեօք կ'ան իմ գրելիք անձի կամ գեպետու մասին ժամանակակից գրող մը, կամ գրողներ»:

Երբ ժամանակակից մէկը գոյութիւն չունի, սխալուած կը փնտրես բուականով մօտաւորագոյն այն մասնագիտները, որոնց մօտ յիշատակութիւնը կայ եղ հետաքրքրող նիւթին:

Ձեռք բերած աղբիւրները ուսումնասիրելու սկսելուդ, անմիջական մտահոգութիւնդ կ'ըլլայ ծանօթանալ եզրի աղբիւր ծառայելիք գրի հեղինակին անձնաւորութեան: Ծանօթանալ, որքան այդ հնարաւոր է իր իսկ գրածները բնեղով, կամ իր մասին ուրիշներու գործերէն իմանալով:

Անհրաժեշտ է զիտնալ քէ հեղինակը իր պատմած գեպետու կամ ներկայացուցած գեպետու մասին անձնական շեշտուած տեսակէտներ ունեցած է: Երբ ան ժամանակակից է մեր պատմածներուն, ուր կուսակցութիւններ եւ պայքար կան, ի՞նչ մէկ կամ միւս կուսակցութեան կը պատկանի, կամ ջատագով մ'է այս կամ այն գաղափարի: Անձ մը գովաբանելուն՝ ըստ արժանեաց կը շարադրէ տղերք, երբ ոչ «մեր կողմէ մարդ է» ըսելով բարձր պատգանգ մը կը շահանայ զետեղել անոր ոտներուն տակ: Միւս կողմէ, ուրիշ մը բնադատելուն, կամ չարաբանելուն, անձնական հակառակութիւնը կամ կիրքը շարժած կրնայ ըլլալ իր գրելը:

Քեզի աղբիւր ծառայելիք այս պատմիչը, նախապաշարումի, կուսակցական նեղաբացութեան, չըսելու համար քենի եւ ասելութեան վրան բաց կամ վրան կէս մը գոց հետքեր ցոյց տալուն, կը ստիպուիս իր պատմածները խիստ քննութեան ենթարկել:

Դուն որ նախանձախնդիր ես, կարողութեանդ ներսը չափով, նշագրիս պատկերը տալու սոյն ժամանակաշրջանին, կամ կենսագրութիւնը պատմական անձնաւորութեան, կը դժկամակիս արձագանգը ըլլալ հեռաւոր անցեալի մէջ հեղինակի մը շղայնացած քննախնդրութեան, կամ զբիդ փոխադրել վաղուց մարտը կուսակցական պայքարներու չափազանցուած մոլեռանդութիւնը:

Այլեւս այս կողմնակալ վկայի տուած տեղեկութիւնները, դատաւորի մը նման, բընդադատական բարակ մաղբէր կ'անցնեն: Ի հարկին, տուած վկայութիւնները, յարակից պարագաներու բաղդատական քննութեան ենթարկելով, չես տատամար հեղինակի մէկ կամ աւելի ցուցմունքները կասկածելի նկատելու, կամ բոլորովին մէկդի նետելու, որպէս անհաւատալի, անհաւանական կամ նոյնիսկ անբնական, — ինչպէս քիչ վերջ քանի մը օրինակներ պիտի տեսնենք:

Հիմնաւոր կասկածը կը ստիպէ քեզ ըսուած շատ մը բաներ, կամ հեղինակին մէկէ աւելի եզրակացութիւնները նկատելու դեպքերու դիտումնաւոր եւ այլանդակ մեկնաբանութիւն, որ ո՛չ տրամաբանական ոչ ալ հոգեբանական տուեալներով կարելի է մարտելի դարձնել:

Երէ բախտը ծայտեցաւ քեզի եւ մէկէ աւելի ժամանակակից պատմիչներ գտար քու գրելիք շրջանիդ կամ անձի մասին, գործը բաւական կը դիւրանայ: Որովհետեւ այժմ միեւնոյն դեպքը նկարագրուած պիտի գտնես մէկէ աւելի վկաներու կողմէ: Սա առիթ կ'ընծայէ քեզի գլխաւոր եւ եական մանրամասնութիւններու յիշատակումը բաղդատելու: Այսպիսով, զոր օրինակ, դեպքերու շղային վկայի մը կողմէ դիտումնաւոր կերպով դուրս ձգուած կարեւոր օղակ մը ի յայտ բերել՝ միւսին տուած վկայութիւններէ:

Կամ պատմողներու հակոսեցեայ տեսակետներու համեմատական ուսումնասիրութեամբ՝ մէկուն կամ միւսին կուսակցական կամ անհատական նախապաշարեալ դատումները կ'ընդադաշտելու, ու որպէս հետեւանք

նման վերլուծման, ըստ կարելոյն նշելու դեպքերու իրական բնոյթը:

2.

Յետոյ քեզի առաւել չափով ստատար կ'ըլլան նաեւ ժամանակակից օտարազգի հեղինակներու վկայութիւնները:

Անոնք քիչ անգամ տարուած կ'ըլլան քու ազգիդ մէջ եռեւեփող քաղաքական ներքին ընդդիմադրութիւններով, այլ կը գոհանան դեպքերը յիշատակելով այնպէս ինչպէս կը հաւատան քեւ անոնք պատահած են: Շատ անգամ, երբ ոչ առ հասարակ, համառօտ եւ կողմնակի կերպով միայն կը յիշեն զանոնք, եւ այդ ալ սոսկ այն պարագային երբ իրենց պատմագրած մէկ դեպքին հետ ուղղակի կամ երբեմն անուղղակի կապակցութիւն մը ունենան:

Չոր օրինակ, ա՛ռ հոռոմայեցի եւ յոյն հին պատմիչներու յիշատակութիւնները Հայաստանի, անոր քաղաւորներու եւ իշխաններու մասին:

Քեզի համար, բաղդատաբար, դիւրին է օտար մատենագիրներու նախապաշարեալ ոգին ճանչնալ, որովհետեւ այս բարեկամները առաւելաբար Հռոմի կամ Բիւզանդիոնի նախամեծար շահերը աչքի առաջ ունին, եւ երբ հայերը յիշելուն *քարքարոսներ* արտայայտութիւնը գործածեն, ո՛չ կը շփոթիս եւ ոչ ալ արեան ճեշումը զգայի բարձրացում կ'ունենայ: Ընդհակառակը, մէկէ աւելի պարագաներուն նոյնիսկ շնորհակալ կ'ըլլաս, եւ իրաւացիօրէն, այդ այլեւս քանկարժէք յիշատակութեանց համար, որոնք, կարծես խաւարի մէջէն փալլատակող լուսարձակի մը նման, միտքը կը կեդրոնացնեն քու տնային պատմիչներէն անտեսուած ծանրակեօն դեպքի մը կամ անոնցմէ բոլորովին մոռացութեան տուած իրապէս մեծ եւ հերոսական անձնաւորութեան մը վրայ:

Իսկ ինչ որ յոյժ կարեւոր է, մենք քան մը պիտի չգիտնայինք, կամ տարտաբոյր շատ քիչ բան, մեր պատմութիւնը փառով ոսկեզօծող մէկ կամ երկու քաջարի քաղաւորներու մասին, երբ չըլլային օտարազգի պատմիչներու յիշատակութիւնները անոնց մասին:

Կարկառուն օրինակ մը տեսնենք:

Մեր բանասերներուն քաջամարտիկ յոյն

հանճարեղ կենսագիր եւ բարոյագրող Պլուսարբոսի նախապաշարեալ ոգին եւ վաստակաւորութիւնը հանդէպ հայ հոշակաւոր արքայ Մեծն Տիգրանի:

Հակառակ ասոր սակայն մենք հայերս անհուն երախտապարս պէտք է ըլլանք Պլուսարբոսի, վասնզի ան Տիգրանի պատմութեան մեր ձեռքը հասած զլսաւոր երեք աղբիւրներէն ամենակարեւորն է: Դիւրութեամբ կ'աւելնուի իր դիտումաւոր եւ հակակրակաւոր արտայայտութիւնները, իր իսկ էջերէն կը ծանօթանանք հայ բաղաւական եւ զինուորական այս ամենամեծ դէմքին, որ հարկաւոր եւ երկուքի բաժնուած փոքրիկ Հայաստան միջերկրականեան կայսրութիւն մը կերեց ապշեցուցիչօրէն կարն ժամանակի բնութեան:

Այո՛, ընդունինք քէ Պլուսարբոս հեղինակի բառեր ունի երբ Տիգրանը կը ներկայացնէ յաջողութիւններէ գոռոզացած բռնակալ մը, որ կը հաւատար քէ աստուածները աշխարհի լսագոյն բաները մասնաւորապէս Տիգրանի համար սեղծած են, եւայլն:

Սակայն միեւնոյն Պլուսարբոսէն կը բաղենք մեծ արքայի յայրանակներու եւ անոր ժամանակագրութեան մասին խիստ արժեքաւոր տեղեկութիւններ: Նոյնիքն յոյն կենսագրի մէկ նախադասութեան մէջ կը տեսնենք յանձին Տիգրանի՝ փառապանծ վեհապետը Մերձաւոր Արեւելիի քաղաքական քաշաբեմին: Ար Պլուսարբոս, Լուկուլլոս զօրավարի բերնով, հռոմեական լեզուներուն — եւ մեզի — կը ծանօթացնէ մեր քաղաքը:

«... Կարիւրայէն քանի մը օրուայ նամբայ է Հայաստանը, ուր կը սիրապէսէ Տիգրան, արքայից արքան, շքապատուած այն անեղ զօրութեամբ, որ Ասիան Պարթեւներէն զբաւեց, յունական գաղութներ մինչեւ Ասրպական փոխադրեց, Սիրիան եւ Պաղեստինը իրեն հպատակեցուց, Սեբելեան արքայազուհիները փախսական դարձուց եւ անոնց կիներն ու աղջիկները գերեզմարեց...»:

Հապա այս տեղեկութեանց արժէքը որքան անհամեմատօրէն կը մեծնայ մեր աչքին, երբ ի մէի ունենանք որ մեր ազգային պատմիչները — աւելի նիւթը՝ Խորենացին — ազոս գաղափար մը ունի Արաքսեան Տիգրանի այս անվիճելի մեծութեան մասին, կ'արտայայտուի զաղջ եւ կարն:

Նոյնպէս նաեւ Տիգրանի որդւոյն եւ յաջորդին, հանճարեղ եւ ողբերգական Արաւազ քաղաւորի մասին, դարձեալ Պլուսարբոսին կը պատշինք այն յիշատակութիւնը քէ ան քաշեալգիր, պատմաբան եւ զրազէ եր: Մինչդեռ անոր իմացական այս բարձր շրջաններու մասին ազգային պատմիչը բան չգիտէր, եւ իր ընթերցողն ալ կը նախապաշարէ ըսելով քէ Արաւազը ծոյլ էր եւ որ: Կրամով, եւ յիշատակութեան արժանի ոչ մէկ զործ ունեցած (*):

3.

Երբ զրաձի հին պատմութիւն է, ուրիշ ծանրակշիւ պատճառ մ'ալ չեզի դժուարութեան կը մասնէ:

Քու առաջագործ զործին որպէս աղբիւր ուսումնասիրած պատմիչն ձեռագիրը, դարեւու ընթացին, բազմաճարիւ յաջորդական ընդօրինակութիւններ ունեցած է մինչեւ 18րդ եւ 19րդ դար հասնիլը, երբ այլեւս տպագրութեամբ լոյս է տեսած:

Դարերու դոհուրոնէն, հուր ու աւերէն մեր ձեռքը հասած ամենանին ընդօրինակութիւնները՝ երբեմն հեղինակի ժամանակէն հազար տարի վերջ եղած են: Յաջորդական սերունդներու ընդօրինակողներ յանախ դիտումաւոր կերպով փոփոխութիւններ կը ներմուծեն:

Ընդօրինակողը, վերջապէս, մարդ է, ունի իր նախասիրութիւնները եւ արմատացած համոզումները, պատմական անձերու եւ անցեւոր վերաբերմամբ իր անբեքելի տեսակէտները, հոգ չէ քէ այդ դէմքեր կամ դէպքեր իր ժամանակէն հարիւր կամ աւելի տարիներ առաջ մեռած ըլլան կամ տեղի ունեցած: Այսպիսի մէկը պիտի չտեսնասիր յարգաւոր սրբագրութիւնները ընելու, խորապէս համոզուած ըլլալով որ այսպէս ընելով պատմական նշանակութեան իր նպատակը բերած կ'ըլլայ:

Որքան հրահանգիչ եւ միաժամանակ հետաքրքրական մտամարզման մը պիտի ըլլար, երբ հրաւրու մը մեր ձեռքը անցնէր Հինգերորդ դարու մեր մասնագիրներէն ռեւէ մէ:

(*) Արաւազի մասին ընդարձակ տեղ իմ յօդուածը, Հայ Առաջին Միասնագիրը, Հայկազգիական Տարեգիրք, Ա. տարի:

կուն խակահան ձեռագիրը եւ զայն բաղդասեինք մեր հիմա ունեցածներուն հետ:

Միջին դարերու ձեռագիրներ ընդօրինակողներ արձակ համարձակ նմանօրինակ բազմապիսի փոփոխութիւններ կը կատարէին: Որեւէ օրէնք, բազաւորի կամ կտօնագետի, գրական արտադրութիւն մը չէր պատկանէր: Հաւանաբար նման գաղափար մը իսկ ծիծաղելի պիտի համարուէր այդ ասէն: Որով արգելիչ ուժ մը կամ զսպողական ազդակ մը գոյութիւն չունէր անոնց գրչին եւ մտքին ճառամտող զգաստութիւնը շիտակ նամբու մէջ պանելու, բացի իրենց անհատական խղճմանցէր, եւ այդ երանելին ալ, հին դարերուն, դեռ չէր օսացած այն գերգայուն արքնամտութիւնը, որ կ'ըսեն թէ այժմ ունին:

Նոյնիման մեր հին պատմիչներէն Ղազար Փարպեցի պերնախօս մէկ օրինակը կուտայ ընդօրինակողներու շահասակութեանց:

Ակնարկելով Փաւստոսի պատմութեան գրքին, Ղազար կը գրէ թէ մէկէ աւելի անվայել հասուածներ կան անոր մէջ, որոնք հեղինակին կողմէ գրի առնուած չեն, որովհետեւ անհաւատալի է որ, կ'ըսէ, Փաւստոսի պէս Բիւզանդիոն կ'ըրուած մէկը, որուն միտքն ու հաշիւը այդ լոյսի փողփին մէջ զարգացած են, կրնար նման այգանելի տղեր գրի առնել: Հետագային, իմաստակ եւ նենգամիտ գրիչներ, կը յաւելու Ղազար, չարամտութեամբ սոյն յաւելումները բրին, եւ մեծ մարդուն անունովը փեցին:

4.

Կուսակցական կամ ֆաղափան պայմարները երբեմն, յետ վախճանի, յամառ երկարակեցութիւն կ'ունենան: Կը զարմանաս թէ դեր եւ դերակատար դարեր առաջ աշխարհի բաւերաբեմէն հեռացած են առ յառէս, աւայն յաջորդ սերունդներու պատմաբաններ եւ փնտրողներ յամառ կը շարունակեն մեռած վէրը, կարծես այժմեական անհրաժեշտ ճիւղ մ'ըլլար, եւ նոյնիսկ կը գտնուին այնպիսիներ ալ որ շահցած գլուխով գրիչ կը նսեն:

Թեւ խօսեցանք ընդօրինակողներու հաւանական չարափոխութեանց մասին, բայց երբ նկատի առնենք 4րդ եւ 5րդ դարու հայ պատմիչներու բացայայտ կուսակցամոլական ոգին, որը ոչ թէ սփռելու դոյզն վարպետ

փորձը կ'ընեն, այլ եռանդագին կը հռչակեն, կուտաս այն եզրակացութեան թէ ձեռագրի ցուցադրած կողմնակալ ոգին, երբեմն այնքան մոլեռանդ ու ասելալու, բուն իսկ հեղինակինն է: Այսպէս եզրակացնելու, զգուշաւոր ուսումնասիրութիւնը բոս այնքան յառաջ կը տան:

Կուսակցական այն շեշտուած ոգին, որ այնքան յորդառաս կ'եռայ Փաւստոսի, եղիշէի եւ Ղազար Փարպեցիի մօտ — մանաւանդ վերջին երկու մասնագիրներու պարագային երբ խնդիրը Մամիկոնեանները պանծացնելու կուգայ —, հակառակ աշուրջ պրպտումիդ, յամառ շփոթութեան կը մասնէ քեզ: Դուն որ հետամուտ ես դեպքերու իրական բնոյթը եւ անոնց դրդապատճառները հեղորոշելու, կը զգաս թէ անելի մը առջեւ կը գտնուիս, ի մասնաւորի երբ ուրիշ աղբիւրներ, հայ կամ օտարագիր, սոյն դեպքերու մասին յիշատակութիւն չունին:

Եղիշէի եւ Փարպեցիի կուսակցամոլական մարգամբներու մասին ընդարձակ խօսած ենք մեր ՄԻՐՇԻՆԸ Եւ ՍԴՐՏԻՄԸ գրքին մէջ: Հոս կրկնել աւելորդ է:

Մեր հնագոյն պատմիչներու մէջ կուսակցամոլ կրէի ամենէն քիչ վարակուածը, կամ այդ նուազագոյն ասիւնանով ցուցադրողն է մեր բարձրամիտ եւ ազնուական պատմահայր՝ Մովսէս Խորենացի:

Բագրատունիներու հանդէպ իր համակրանքը բնաւ չունի այն չափազանցեալ, լորձնաւորքն զովասունքի եւ պաշտամունքի շեշտ, որը այնքան հեւասպառ առաստեամբ Փաւստոս, եղիշէ եւ Ղազար կը արաղեն իրենց կուսներուն:

Խորենացին, երբ առիթն իսկ կը ներկայանայ Բագրատունիները զովաբանելու, ուրիշներուն քսածները պարզապէս կրկնելով, այդ իսկ չ'ընէր: Ընդհակառակը, կրէսամբական քօնով մը Սահակ իշխանին կ'ըսէ. Թեւ պնդողներ կան թէ դուք Բագրատունիք Հայկէն սերած էք, բայց այդպիսի խօսքներուն կարեւորութիւն մի ընծայեր, որովհետեւ որեւէ փաստ չկայ այդպիսի մէկ արտայայտութիւն ապացուցանող: Ան Սահակը կը զովէ ուսումնքի հանդէպ անոր ունեցած սիրոյն համար, որով իշխանը առաջինն ըլլալով միտքը կը յղանայ հայ ժողովուրդի ամբողջական պատմութիւնը գրել տալ:

Միւս կողմէ, Խորենացիին բնամական կամ անկախ խօսքեր չունի Բագրատունիներու հակառակորդներուն դէմ: Մէկ անգամ, իր Պատմութեան ընթացքին, բարկութեան պոռկիւմ կ'ունենայ: Երբ նախարարներ կը բուռնանան Տրդատ Բագրատունի: Բայց ինչ արդարամիտ զայրոյթ, ինչ արամորմոք բառեր: Լաւ է որ պահ մը այս գիրքը ձեռնից վար դնես եւ կարդաս Խորենացիի այդ տողերը. «Ասանոր ամաչեմ ասել զնշմարտութիւն, մանաւանդ թէ զանօրէնութիւն եւ զամբարձսութիւն ազգիս մեռոյ, եւ զմեծի ողբոց եւ արատաւաց արժանի սոցա գործս: ... Ա՛րք արամեանք, միևնույն յե՛րբ եք ծանրասիրտք, ընդե՛ր սիրեք զանօրէնութիւն եւ զանաստաճութիւնն ...» եւ այլն: .

5.

Կուսակցական մոլեռանդութիւնը, սակայն, միայն հայ պատմագիրներու յատուկ երեւոյթ մը չէր: Այդ ասեցնեալն՝ եկեղեցական բոլոր պատմիչներն ալ վարակուած էին անկէ առաւել կամ նուազ չափով, ընդհանրապէս առաւել:

Երբ Ամմիանոս Մարկելինոս, վերջին հերանոս պատմիչը, 4րդ դարու վերջերուն լրացուց իր համբաւաւոր Հռոմէական Պատմութիւնը. իրմէ յետոյ, պատմագրութիւնը դառնով առանձնաւորօրէն մնաց քրիստոնէայ եկեղեցականներուն: Պատմութիւնը այլեւս կրօնական գոյն մ'առաւ, եւ քաղաւորներ ու իրենց արարքները բնութեան եւ դասուեցան առաւելապէս եկեղեցական պատմիչի անձնական համոզումներով: Ընդհանրական եկեղեցւոյ մէջ մէկգլուխ յաջորդող հերձուածներու կամ հերետիկոսութեանց, ինչպիսին Արիոսի, Մակեդոնի, Նեստորի եւ այլն պատճառաւ կասաղի վեճեր իրենց դրոճը գրին պատմագրոյի մտածողութեան եւ արտայայտութեան վրայ: Օրբոսոս պատմաբանը շանթ եւ քոյն բափնեւ Արիոսեան քաղաւորի, իշխանի կամ եպիսկոպոսի գրկին, իսկ հրաշապասում ներքոյն հիւսեց իր կողմի հերոսներուն, երբեմն անոնց վերադրելով այնպիսի հրաշքներ, որոնք վստահաբար բոլոր ծիծաղող կը շարժեն, եւ հաւանաբար գրողն ալ ինք իր քննադատը չէ կրնայ մօտեցնել անոնց:

Հայ պատմագիրներու մէջ Խորենացիին վեր կը մնայ որպէս պայծառանկատ հրա-

կայ մը, որ միւսներուն մոլորութիւններէն ներազապոյն աստիճանով ունի, իսկ անոնք ալ իր պատմաբանի արժանիքներէն ինչը միայն ունին:

Փաւսոս՝ ամենէն ինչը:

Ան ժամանակագրութենէ լուր չունի: Թագաւոր մը բանի՞ տարի քաղաւորեց, երբ գիտէ, բան չ'ըսեր այդ մասին: Խոսքով Կուսակ, Տրդատ, Արշակ, Պապ, Վարազդատ, որոնց պատմութիւնը իր գիրքը կը կազմէ, իւրաքանչիւրը որքան ասեմ գրաւեց հայ գահը, չեմք գիտեր:

Քննադատական ոգի, երբ ունէր, բոլորովին մոռցած է այս գիրքը գրելուն կամ խմբագրելուն: Հաւանաբար տնտեսակ, մոլեռանդ եւ իւրայայտուկ անձնական անքեքելի կարծիքներ ունեցող մէկը եղած ըլլայ որ հապտեպ ու կամայական խմբագրութեան ենթարկած է Փաւսոսի իսկական Պատմութիւնը^(?):

Մէկ բան որոշապէս կրնանք ըսել թէ այդ պատմութեան գիրք մը չէ այն առումով ինչ որ է Խորենացիին, Փարպեցիին եւ Սեբեոսը: Իրաւացիօրէն կրնանք համաձայնիլ Ակադեմիկոս Սեփան Մալխասեանցի կարծիքին մեր ունեցած Փաւսոսի գրքի մասին. «Նա ոչ թէ պատմութիւն է այս բառի սովորական նշանակութեամբ, այլ ժողովածոյ է ժողովրդական աւանդութիւններէ, հաւաքուած տարբեր ազգիւրեանց, երբեմն իրական ու նիւզ պատմական եւ երբեմն առասպելական, եւ այս տարբեր տարբեր այնպէս հիւստուած են իրար հետ, որ դժուար է լիովնում որոշել, որեքո՞ղ է վերջանում պատմականը եւ սկսում առասպելականը»:

Այս մասին աւելի մանրամասնութիւններով հետաքրքրուողը կրնայ դիմել Մալխասեանցի աշխատաբար բարգմանութեան ներածութեան (սպումած Նեւան, 1947):

Հակառակ վերոյիշեալ բերութիւններուն սակայն, ինձի համար, Խորենացիին վերջ, խիստ զննահանգի աղբիւր մ'է Փաւսոսը, 4րդ դարու հայ պատմութեան համար: Պայմանաւ որ իր յիշատակած դէպքեր ներարկուին ամենալուրջ բնութեան, բաղդասելով զանոնք օտարազգի եւ հայ մասնագիրներու քսածին:

Հ. ԲԱՆԴ. Բ. ԱՐՄԷՆ

Շարժումներ (1)

(?) Տես Յաւելուած Ա. Ազգիւրեան:

ՀԱՅՈՑ ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

12. ՍԵԼՋՈՒԿ - ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Հայ ժողովրդական անուններին զրեթէ ժամանակակից են այն բազմաթիւ անձնանունները, որ հայ ժողովուրդը փոխ է առել թաթար, սելջուկ և նորապարսիկ մահմետական ազգերից: Հայ ժողովուրդը ընդհանրապէս շատ լաւ գիտէր այդ լեզուները, որով շատ զիւրաւ թափանցում էր անձնանուններին ներքին իմաստին և նրանց մէջ տեսած գեղեցիկ պատկերներին հրապուրուած՝ վերցնում ու որդեգրում էր նրանք: Օրինակ՝ Ասլան — առիւծ, Զիլվանիւր — մատաղ առիւծ, Բահալու — թանկագին, Բայրաւ — դրօշակ, Գուլբաճար — զարնանային վարդ, Գուլդասա — վարդի փունջ, Գուլմելիք — վարդերի թագուհի, Գուլնիզար — վարդանկար, Հալսեանդա — ծառայ Աստուծոյ, Հալսեանդա — Աստուծաւոր, Երար — բաւական է, Թամամ — կատարեալ, Թանգրիլուլի — Աստուծոյ ծառայ, Թուրքանա — նորահաս նուրար, Խուրլումելիք — (թաթարերէն) երջանիկ կամ օրհնեալ թագաւոր:

13. ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Բոլորովին նոր ժամանակի փոխառութիւններ են սրանք, որ տոնուած են ֆրանսերէնից, իտալերէնից և անգլերէնից. գործածական էին բացառապէս արեւմտահայոց, յատկապէս կաթոլիկ հայոց մէջ, ինչպէս ժողովն կամ ձուգեփո (Յոփսէփ), ձիւան (Յովհաննէս — իտալական ձիովանցի), վալանդին, Ալպեր, Էդուարդ, Վիքորիա, Էօթեն, Վերթին, Անոլին, Ռոսոլին և այլն և այլն: Սրանցից իտալական ձևերը արդէն անհետացան արեւմտահայոց մէջ, իսկ միւսները շատ գործածական չեն այժմ, բացի իգական անուններից, որոնք արականներից աւելի սիրելի են դարձած այն պատճառով որ իգական անձնանունների մի ճոխ մթերք պակասում է արեւմտահայոց մէջ: Վերջին ժամանակներս Կովկաս էլ մուտք գործեցին

եւրոպական անունները, ինչպէս Էմմա, Էլեօնորա (Կրճատ՝ Նորա), Ժուլիէր, Օֆելիա, Վալենցիյա, Էդուարդ, Դինէ և իսկ Նաբոլեոն, Համլեր, Հենրի և այլն:

14. ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Վերջին ժամանակներս զուտ ռուսական անունները սկսել են բազմանալ ռուսահայ աշխարհում (Կովկաս և մանաւանդ Ռուսաստան): Ռուսահայերից ոմանք ռուսական համապատասխան մի անուն փրկւում զանում են իրենց վաղեմի անուն տեղ և այս ձևով էլ գործածում առհասարակ. այսպէս՝ Նիկողոսը դառնում է Նիկոլա, Գեորգը՝ Գեորկի կամ Եգոր, Յովնան՝ Ենե, Գրիգորը՝ Գրիգորի և այլն:

Այս աշխատանքը այնքան է առաջ գնացած, որ բոլորովին անհամապատասխան անուններ էլ շատ անգամ լծորդում են իրար պաշտօնապէս, բաւական է որ երկու բառերի մէջ նմանահնչուն մի տառ կամ մի ձայն գտնուի: Այսպէս՝ Մկրտիչը դառնում է Նիկիս, Յարութիւնը՝ Արեմ կամ Արեմով, Սահակը՝ Սալա, Մարտիրոսը՝ Մարտին, Վաղարշակը՝ Վոլոդեա, Արեակը՝ Արկադի և այլն, որոնք իրար հետ ո՛չ մի առնչութիւն չունեն ամենեւին: Այս բարուեստի մէջ նշանաւոր են յատկապէս Նորնախիջեանի հայերը:

Առանձնապէս յարգի և սովորական են փաղաքշական անունները, ինչպէս՝ Միքա (Միքայէլ), Սաւա (Աղեքսանդր), Մաւա (Մարիամ), Թողեա (Թէոդորոս), Լիզա (Եղիսաբէթ), Կոլեա (Նիկողայոս), Կաթեա (Կատարինէ) և այլն:

Նոր ռուսական անուններ են՝ Վլադիմիր, Օլգա, Օլեա, Օլիգկա, Դուսեա, Դուլեա, Մարուսեա և այլն:

15. ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Այս անուն տակ դասաւորում եմ այն հայերէն անձնանունները, որոնք հայկա-

կան ազգային ինքնագիրտակցութեան զարթ-
նումից յետոյ սկսեցին զործածուել մեր
մէջ, այն է վերջին ութսունամեակում:
Այս ազգային ինքնագիրտակցութիւնը, որ
մերթեմով զուտ կրօնական և օտար անուն-
ները, պատմութեան էջերից զուրս բերեց
գրեթէ մոռացուած հայ պատմական անուն-
ները և նրանց ընդհանուր զործածութեան
գրեց. չքաւականացաւ միայն զբանցով և
սկսեց ստեղծել յատուկ անուններ, բոլորն
էլ զուտ հայերէն լեզուով և հայ ազգային
զազափարներով շրջանակում:

Ահաւասիկ այսպիսի նոր անուններ
մի փոքր ցանկ. — Հայաստան, Արախի,
Մասիս, Արարատ, Արմենուհի, Հայկունի,
Ազատ, Սիրանուշ, Վարսանուշ, Հրանուշ,
Հրազդան, Հրայր, Հրաչունի, Բերկունի,
Վեսիկ, Մարտիկ, (ոչ թէ Մարտիրոս բառից
կրճատուած, այլ հայերէն մարտիկ [կռուղ]),
Հայկազն, Հայկաբաւ, Աղանի, Արծուիկ,
Յամսիկ, Բնաբիկ, Արփենիկ, Ազնիւ, Սիրա-
կան, Լուսիկ, Լուսերազ, Գեղունի, Ազա-
սունի, Փայլակ և այլն:

Անունները կախում ունեն նաև տե-
ղից ու հանգամանքից: Հայութեան բոլոր
հատուածները, թէ՛ Հայաստանում և թէ՛
զաղթավայրերում, միշտ միակ տիրապե-
տութեան հպատակ չեն եղել և հետևա-
բար մի ազդեցութեան չէին ենթարկուած:
Պահաւական անունները կարող էին Հա-
յաստանի արեւելեան մասերում տարած-
ուած լինել, մինչ յունական անունները՝
աւելի արեւմտեան մասերում, իսկ ասո-
րական անունները՝ հարաւային մասե-
րում: Տեղական զանազանութիւնը աւելի
որոշ է ներկայումս. Կովկասի հայերը զործ
են ձուում ռուսական անուններ, որոնցից
ո՛չ մէկը չէ մտած արեւմտեան Հայաստան
և զաղութները: Հունգարիայի, Լեհաստանի
և Ռումանիայի հայերը բնականաբար ունեն
հունգարական, լեհական և ռումանական
անուններ, որոնք մեր մէջ իսպառ մուտք
չեն գործած:

Հանդամանքներն էլ մեծ ազդեցու-
թիւն ունեն անունների տարածման վրայ
— բարձր դասակարգը, իրեն նորութեան
ու փայլի սիրահար, սովորաբար հիշն ու
բնիկը չուտ է մոռանում, օտար անունները
աւելի է սիրում և նրանց առաջին փոխա-
նուն է, մինչդեռ հասարակ ժողովուրդը

իր ունեցածին աւելի հաւատարիմ է: Պահ-
ւական անունները առաջին անգամ ազ-
նուական դասակարգի մէջ մտան. թագա-
ւորները, իշխաններն ու նախարարները
սիրում էին կոչուել Արչակունի ու Սա-
սանեան արքայական աների անուններով:
Ասորական, երբայական և յունական ա-
նունները կրօնական դասակարգի մէջ մուտք
զործեցին նախապէս և նրա միջոցով տա-
րածուեցին ժողովրդի մէջ: Դրա համար է
որ երբ մէկը ընդունում է կրօնական կո-
չում, նրա աշխարհական անունը (մանա-
ւանդ եթէ հեթանոսական է) հանում են և
տեղը դնում կրօնական անուն, որ լինում
է յունական, երբայական կամ ասորական:
Այսպէս՝ երբ Տրդատ թողեց արքայական
գահը և ճգնաւոր դարձաւ, կոչուեց Յով-
հաննէս: Ռուբինեանց Հեթում սպարապետը
երբ թողեց սուրը և վաճաք մտաւ, կոչուեց
Անտոն: Այս սովորութիւնը շարունակում
է մինչև հիմա: Հայ ազգային անունները
զյխաւորապէս կոստանդնուպոլսում հնար-
ուեցին և կամաց կամաց դէպի արեւելք
տարածուեցին: Երբ ես ծնուեցի (Կոստանդ-
նուպոլիս, 1876 թ.) կարծեմ երկրորդն էի
որ Հրաչեայ անունն օտացայ, մինչդեռ
այժմ Հրաչեայ անունը սովորական է դար-
ձել: Եթէ զնանք մի խուլ գիւղ, մեր լսած
սովորական անունները պիտի լինեն երբա-
յական, յունական և թրքական անուն-
ները. իսկ բուն հայկական, պահաւական,
երոպական, ռուսական և հայ ազգային
անունները՝ հազիւ երբեք: Մինչդեռ Կոս-
տանդնուպոլիս, Երևան և ուրիշ կրթուած
կեդրոններ (Թիֆլիս, Զմիւռնիա), առա-
ջիններն արդէն անգործածական են դարձել
և աւելի այս վերջինները զոյւթ թիւն ունեն:

Անունը այն միջոցն է որով հասարա-
կութեան մի անդամը (անհատը) զանազան-
ւում է մնացեալ անդամներից: Ամէն անուն
մի բառ է, որ ունի իր որոշ նշանակու-
թիւնը: Անունները յաճախ ազգից ազգ
փոխ են առնում և ընդհանրանում: Հա-
յերը թէև ունեն իրենց բնիկ սեփական ա-
նունները, բայց զբանք շատ քիչ են: Մեր
զործածած անունները մեծաւ մասամբ օ-
տար են. պահաւերէն, պարսկերէն յու-
նարէն, երբայերէն, թուրքերէն և զանա-
զան եւրոպական լեզուներով, որոնց մէջ
գնում ենք նաև ռուսերէն անունները:

Այժմ խօսում եմ ազգանունների մասին:

Երբ համայնքը փոքր է: անունը բաւական է անհատը համայնքի մեացնել անդամներից զանազանելու համար: Օրինակ, մի գիւղում ուր 10-20-30 տնտես միայն կայ, երկու սեռը բաժանելով՝ նրա կէտի չափ միայն տղամարդ և այնքան էլ կրնա պիտի լինի: Ուստի եթէ մի 100 անուն լինի, այդ թիւը բաւական է. ամէն մարդ էլ կ'իմանայ թէ ո՞վ է կարագետը կամ ո՞վ է Գրիգորը:

Բայց երբ համայնքը մեծանում է, տների թիւը բարձրանում է հարիւրների և հազարների, այն սակաւաթիւ անունները այլևս բաւական չեն: Ուստի կա՛մ պէտք է անունների թիւը շատացնեն, ինչ որ անում են, և կամ անուններին պիտի աւելացնեն զանազանիչ մի երկրորդ միջոց: Զարգացման այս առաջին աստիճանը կազմում է ածականը: Անունը վրայ գնում են մի ածական: Վերջում են նոյն անհատի արտաքին կամ ներքին նկարագրից յատկանշական որեւէ կէտ: Օրինակ. Հոսովմայեցւոց ինքնակալներից մէկը կոչւում էր Յուլիոս. սա մի սովորական անուն էր Հոսովմայեցւոց մէջ. կային շատ Յուլիոսներ. ուստի այս Յուլիոսը միւս Յուլիոսներից զանազանելու համար կոչեցին Յուլիոս Կեսար: — Ի՞նչ է նշանակում Կեսար. — Կեսար նշանակում է փորը ճղած: Երբ Յուլիոսի մայրը երկունքի մէջ էր, ծնունդը շատ դժուար եղաւ. բժիշկները ստիպուեցին ճղել մօր փորը և երիտաշին այնպէս դուրս բերել. Յուլիոսը կոչուեց փորը ճղած Յուլիոս: Այնուհետեւ Յուլիոս Կեսարը մի մեծ ինքնակալ դարձաւ և նրա Կեսար վերադիրը նշանակեց «մեծ ինքնակալ». այս է կայսր բառը:

Ածականով անուններ շատ սովորական են թէ՛ պատմութեան և թէ՛ մեր հասարակ կեանքի մէջ. օրինակ՝ Լենկ-Թիմուր (կաղ Թիմուր), Իվան Գրոզնիյ (Իվան Ահեղ), Աւոս Ողորմած, Գալլ Վահան, Գոլ Վասիլ, Գլիկ Ամրամ, Քոռ Թաքոս, Զօլախ Սարգիս, Փալարա Մարտին, Հապրանի Գորդի ևն:

Ածականներից յետոյ կարելի է գնել անհատի տեղը, ծնած կամ բնակած քաղաքը. այսպէս՝ ունենք Գրիգոր Նախկացի, Գրիգոր Տաթևացի, Մովսէս Խոնեացի,

Խաչատուր Տառնացի, Գեորգ Սկեւացի, Ներսէս Լամբրոնացի և այլն:

Երրորդ միջոցն է հայրանուն գործածութիւնը. այսպէս՝ Գրիգոր որդի Յովնանու, Տրդատ որդի Խոսրովու, Միքայ որդի Աւոսի: Թուրքերի մէջ՝ Հիւսէյին օղլի Ալի, Ալի օղլի Սուլէյման և այլն: Արաբների մէջ՝ Հասան իպնի Ալի, Ալի իպնի Վեհպի, Մեհմեմէս իպնի Սուլէյման: Ամենքիս յայտնի է ուսաց մէջ ընդունուած սովորութիւնը, հայրանունը իրրեւ պատուանուն. — Նիկոլա Ալեքսանդրովիչ, վլադիմիր Սերգեյիւ, իզականի մէջ՝ Աննա Գրիգորիւնա, Սեֆիա Գեորգիւնովնա և այլն:

Այս երեք միջոցներն էլ կարող ենք կոչել անհատական կամ աւելի ըստ՝ մականուն, քան թէ ազգանուն: Ազգանունը այն է որ գրւում է մի գերդաստանի աւրոջ սերնդի կամ սերունդների վրայ և կարող է դարէջ դար շարունակուել: Այսպէս՝ Մամիկոնեան, Բագրատունի, Արմուր, Գնունի, Սկլունի, Խորխոռունի, Հաւնունի, Զիւնական և այլն և այլն, հին հայոց նախարական տոհմերը, որոնք շարունակուել են երկար դարեր և արարական շրջանում հետզհետէ վերջացել:

Կան ազգեր, որոնք հայրանունան վրայ կանգնում են և ազգանունան չեն անցնում. այսպէս էին թուրքերը և պարսիկները. որոնք գիտէին միայն Հիւսէյին օղլի Ալի կամ Հուսէյին Հուսեյի Ալի. և միայն վերջին քառանկալով, հետեւելով եւրոպական կարգերին, անցան ազգանուն: 1918 թւականին էր որ Պարսից կառավարութիւնը յայտարարեց թէ այսուհետեւ արաղսները պիտի ջնջուեն և ամէն մարդ իրեն համար մի ազգանուն պիտի ընտրէ: Ամէն մարդ ընկաւ մտածողութեան խորը և մի օրեւ տեղից մի բան հնարեց և թերթում յայտարարեց թէ ես այսինչ ազգանուն եմ վերցնում: Այլևս ոչ ոք այդ ազգանունը վերցնելու իրաւունք չունէր: Երկու տարի, տեւեց այդ գործողութիւնը և ամէն ընտանիք կամ գերդաստան տարբեր ազգանուն տէր դարձաւ:

Արաբներն էլ կանգնել են հայրանուն վրայ և որովհետեւ միայն հայրանունը քիչ էր զանազանելու համար համայնքի զանազան անդամները իրարից, աւելացրին

նրա հետ նաև մի մականունն և այն անձի
մը տեղացի լինելը։ Արաքների մէջ կայ
նաև մի ուրիշ տարբերակ սովորութիւն,
որ միայն արաքներին է յատուկ։ Ենթա-
դրենք մի մարդ Հասան անունով, սա են-
թադրենք թէ Հիւսէյինի որդին է, ուստի
լինում է Հասան-իւպին-Հիւսէյին։ Նա ա-
սենք Բազդադ քաղաքից է, ուստի լինում
է Հասան-իւպին-Հիւսէյին-էլ-Բազդատի։
Նա ունի մի մականուն, ենթադրենք Ֆաթ-
թահ։ ամբողջը լինում է Հասան-իւպին-
Հիւսէյին-էլ-Բազդատի-Ֆաթթահ։ Բայց
այսքանը քիչ է. նա ամուսնացաւ, ունե-
ցաւ մի որդի Ալի անունով։ Հայրը այժմ
իր վրայ է վերցնում ապու-Ալի, այսինքն
Հայր Ալիի տիտղոսը և դառնում է Հա-
սան-իւպին-Հիւսէյին-էլ-Բազդադի-ապու-
Ալի-Ֆաթթահ։ Որդիները շատացան. նա ու-
նեցաւ երկու որդի ևս, մէկը Մուսթաֆա և
միւրը Սեւէյման։ Ուստի այդ մարդը դար-
ձաւ Հասան-իւպին-Հիւսէյին-էլ-Բազդադի-
ապու-Ալի-ապու-Մուսթաֆա-ապու-Սեւ-
էյման-Ֆաթթահ։ Արաք պատմութեան և
գրականութեան մէջ շատ ենք պատահում
այսպիսի կանգունաչափ անունների. օրի-
նակ՝ մի բանաստեղծ կայ, որի անունն է՝
Իզդէզ-դին-ապու-Ֆատա-էլ-ապու-
Վահապ-Ամադ-էզ-դին-իւպին-Իբրահիմ-
էլ-Սենճանի։ Եզդիպտոսի սուլթաններից
մէկի քարտուղարն է Շէյխ-ար-Ռայիս-
Սաֆի-ադ-Դամլա-իւպին-ապու-Մաւլի-
իւպին-Շարաֆի։ Արաք ուղեգրներից մէկը
կուսում է Ապու-Աբտալիահ-Մուհամմէդ-
իւպին-Արդուլի-իւպին-Մուհամմէդ-իւպին-Իբ-
րահիմ-էլ-Վաթի-էզ-Դանջի-իւպին-Բատու-
տա-Նեմմ-էզ-Դին։ Մի արաք բժիշկ կայ,
որի անունն է Զիա-էզ-Դին-ապու-Մուհամ-
մէդ-Արդալիահ-բին-Ահմէդ-էն-Նուրաթի-
էլ-Մալաքի։ Արաք պատմիչ Իպին-Քանը
իր Վէֆայ-էլ-Այա-զրքում (թրգմ.
Գ. Մարիան, Գահիրէ, 1935, էջ 8), այս-
պէս է անուանում խորասանի էմիրներից
մէկի անունը. — Էլ-էմիր-Կուլթէյրա-բին
արի-Սալիհ-Մուսլիմ-բին-Ամր-բին-էլ-Հու-
սէյն-բին-Ռարիա-բին-Սալիդ-բին-Էսիդ-էլ
Խէյր-բին-Կուդայի-բին-Հիւալ-բին-Սալա-
մա-բին-Սաալարա-բին-Վալի-բին-Մահ-
բին-Մալիք-բին-Ասսար-բին-Սաադ-բին-
Կայս Ալլան-բին-Մոդար-բին-Նիզար-բին-
Մադդ-բին-Ահման-էլ-Բահիլի։ Սա այդ

մարդու ամբողջ ցեղաբանութիւնն է, Իբն-
Քալլիքանը մի ուրիշ անգամ էլ տալիս է
մի իշխանի երկար անունը և յետոյ էլ ա-
ւելացնում է. «Մնացեալը հեմ յիշում»։
Դժբախտաբար ես էլ էջը հեմ յիշում։

Հայրանունները կարող են կրկնուել,
այսինքն զինել պապի և պապի հօր, գուցէ
և պապի պապի անունը։

Արաքական սովորութիւնը քիչ-քիչ
կամ մասամբ տարածուեց հպատակ կամ
կրօնակից ցեղերի վրայ. օրինակ՝ Մադա-
կառգարի թագաւորներից մէկը կուսում է
Անդրիանապոլիսի բերնա։ Իսպանացիք էլ
սիրում են կազմել երկար անուններ։ Մի
առակ կայ։ Հարաւային ամերիկայում մի
իսպանացի զինիչը անտառում կորցրել է
ճանապարհը. ստիպուած թափում է մի
անգլիացու դուռը և խնդրում է որ իրեն
թոյլ տայ զինիչի։ անգլիացին մութ տեղը
պատահա՛նքը բաց արած հարցնում է ո՞վ է.
— Ֆերմանդո-Դելլու-Վեսդու-Սերվանդես-
Դելլու-Միցիլու-Սանրա-Կուզենո-Դելլու-
Անիլոնու։ — Մեր տունը փոքր է, այդ-
քան մարդու տեղ չկա, — ասում է անգ-
լիացին և պատահա՛նքը փակում։

Ուրիշ ազգեր ճանաչում են անուն,
հայրանուն և ազգանուն. օրինակ՝ չինա-
ցիք. որոնց բառերը շատ կարճ են, հետե-
ւում են այս սովորութեան. յիշենք չի-
նական անուններից՝ Կոն Ֆու-Յե, Լի Հուեյ-
Անգ, Սու Յան-Յե, Շի Հուանկ-բի, Շու
Յու-յուե և այլն։ Արանց մէջ առաջին
վանկը ազգանունն է, երկրորդը՝ հայրա-
նունը և երրորդը՝ անունը։ Թուսաց մէջ
էլ, ինչպէս յայտնի է, զօրժածական է ա-
նունով և հայրանունով ազգանունը. օրի-
նակ՝ Իվան Ֆեոդորովիչ Պալիե և այլն։

ՊՐՈՖ. Հ. ԱՃԱՌԵԱՆ

(Ե-բ-ն-է-է 3)

ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՈՒ ԱՐԵՂԱՆԵՐՈՒ

Օգոստոս մեկի Կիրակին, Վարդավառի տոնին, ըստ Հին Տոմարի, անգամ մը եւս հոգեւոր կրկնակ խրախնամքի օր մը եղաւ Ս. Արտուրոս համար, որովհետեւ այդ հանդիսաւոր առիթով, Բանաստեղծական աստիճան եւ վեղարի օրհնութիւն ասացան Ս. Արտուրոս ընծայարանի շրջանը աւարտած Սիմոն եւ Գեորգ Սարկաւազները:

Օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մասոյց եւ ձեռնադրութիւնը կատարեց Գեորգ Տեղապան Սրբազան Հայրը, իսկ խառնակիւն եւ ժառ. Վարժ. եւ ընծայարանի Տեսուչը՝ Հոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Աբրահամեան:

Ընծայեալները շաբաթ մը առաջ, ինքնակամ յոժարութեամբ յայտնած էին արդէն իրենց փափաքը ընդգրկելու Կուսակոթն եկեղեցականութեան ասպարէզը, անձնութեամբ ծառայելու Հայաստանեայց եկեղեցիին, հայ ժողովուրդին եւ մանաւանդ այս նուիրական Տան, իբրեւ Միաբաններ անոր՝ որուն կը պարտին իրենց ամբողջ պատասխանութիւնը:

Կ Ո Ձ Ո Ւ Մ

Յուլիս 31ի երեկոյեան, Վարդավառի հանդիսաւոր նախաստեղծէն յետոյ, սկսաւ կոչման արարողութիւնը: Երկու ընծայեալները տրամաբան եւ յուզուած, ներկայով ժողովուրդի բազմութիւնը, յառաջացան եկեղեցւոյ արտաքին դուռնէն դէպի խորանը, «Նայեա ի մեզ» տրամաբան շարականի ելեւելանքով ընդմէջէն: Յետոյ կարծես խորհրդաւոր ասեանքի մը առջեւ, ի ներկայութեան Միաբանութեան դասուն եւ եկեղեցին լեցնող անհասանելի ոգիներուն, անոնք ըրին իրենց հաւատքին ու դաւանութեան խոստովանութիւնը:

Ձ Ե Ռ Ն Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Ս. Պատարագի սկիզբը լեցուած էր Մայր Տանարը: Պատարագիչ Տեղապան Սրբազանը

ընծայի պատասխանութեան յետոյ կը խնկարէր ու կը բարձրանայ խորանը: Օրուան ձառն շարականէն յետոյ, երկու վեղարաւորներ, Հոգ. Տ. Տ. Պարգեւ եւ Սերովքէ վարդապետներ, վերջինը իրենց ուսուցիչ եւ նախկին տեսուչ, կը սկսին Սաղմոսել, ազգանշան տալով ձեռնադրութեան խորհուրդի սկզբնաւորման:

Երկու ընծայեալները բեմ կը բարձրանան ծննդեան, ձախակողմեան սանդուխէ: Պատարագիչ Տեղապան Ս. Հայրը բազմած է սեղանին աջակողմը, շրջապատուած առնձնակալ վարդապետներէ եւ ուրաւակիրներէ: Հակիրճ հարցափորձէ մը վերջ, իրենց Տեսուչն ու խառնակիւն՝ Հոգ. Տ. Հայկազուն վարդապետը կ'երեւոյն ձեռնադրութեան արժանիք, ու ապա անոնք ձեռնադրութեան ձեռնադրութեան Սրբազանին, որ առնոց վրայ կը դնէ իր աջը ու կը կարգայ խորհրդաւոր աղօթքը: Քանի մը վայրկեան եւս եւ անա երկուքը բով բովի դարձած են դէպի ժողովուրդը, ծննդեան ձեռնադրութեան հանդիսաւորելով աշխարհէն իրենց հրաշարումին ուխտը, մինչ եկեղեցականաց դասը երիցս կ'երգէ. «Աստուածային եւ երկնաւոր շնորհ...» արտաքին շարականը, եւ դպիրները յանուն ժողովուրդին կը պատասխանեն «Արժանի են»: Յուզումը կը ծփայ բոլոր դէմքերուն վրայ, արարողութեան ամենէն խորհրդաւոր պահներէն մին է, անոնք որ կը հասկնան նուիրումի եւ զոհողութեան այս կեցուածքին իմաստը, կը հոգեխառնուին ձեռնադրութեան զգացումներուն եւ կը մասնակցին անոնց երկունքին: Ապա կը դառնան դէպի սեղանը, եւ ծուկի իրենց հոգեւոր ծնողին առջեւ, որ իւրաքանչիւրին վրայ առանձնապէս կը դնէ իր աջը. «Ես դնեմ ձեռս ի վերայ սորա...» յետոյ ամէն մէկին ուրաւը հանելով ուսէն կ'անցընէ անոնց պատանոցը, իբրեւ «Լուծ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի»: Ձեռնադրութիւնը կ'ընդհատուի պահ մը, կը շարունակուի Ս. Պատարագը, կը կարդացուին Գիրքն ու Աւետարանը եւ կը կատարուի ընծայից վերաբերումը:

Օ Մ Ո Ւ Մ

«Ողջոյն»-ն առաջ կը վերսկսի խորհուրդը. նորընծաները, ծնկաչոյ, դարձեալ կեցած են ձեռնադրողին առջեւը որ անոնց վրայ կը կարգայ շնորհաբաշխութեան աղօթքները, որոնք յետոյ իւրաքանչիւրին կը յանձնեն, իւրաքանչիւրին օրհնութեան խաչով օրհնութիւններով, փաշտոն, սաղաւարտ, շուրջառ, վակաս, գօթի, եւն., Պատարագի զգեստաւորման բոլոր մասերը: Ի պիւրեմեր կ'երգեն նորընծայից առաջին շնորհուրդ խորինք, իսկ անոնք արդէն զգեստաւորուած կանգնած են բեմին վրայ:

օծման արարողութեան ամենէն արագրապանը, եւ անուանափոխութեան արքեպիսկոպոստ Երեմիայի Սեղապան Սեփական Լաւրեր մի առ մի կ'օժէ իւրաքանչիւրին նակասն ու աչ եւ ձախ ձեռքերը. իւրաքանչիւրին նակասը արքայոյս միւռնով զրուած անկէն տալով անոր նոր անունը: Առաջինը, Սիմոն՝ կոչուեցաւ Շահան, երկրորդը, Գեորգ, կոչուեցաւ Վազգէն: Կը կատարուի նոյնպէս վերջին իւրաքանչիւրին ալ, ի յետմանէն մասնաւորապէս Ս. Պատարագ: Զեռնադրողը նորընծայից կը յանձնէ Քրիստոսի կենարար

Զեռնադրիչ Ամեն. Տ. Եղիշէ Արեւիկ. օծումի նախապէս պահանջ:

Ժաման է օծումին, որ նշանակէ է ընծայեալներուն Ս. Լաւրով զրուակումը: Խորան կը բերուի Ս. Միւռնը, կ'երգուի Լուսնայ Սրբոյ իշման շարականը, երիցս հեղով սուրբ իւրը ոսկեայ ընդունարան ամի մը մեջ: Յետոյ

մարմինն ու արիւնը կրող սկիւնը: Կը վերջանայ խորհուրդը եւ կը վերսկսի Ս. Պատարագը: Սարկաւարը կը ձայնէ «Ողջոյն»-ն սուր միւռնանց. Տեղապան Սեփականը կը համբուրէ իր ձեռնասուններուն օժեալ նա-

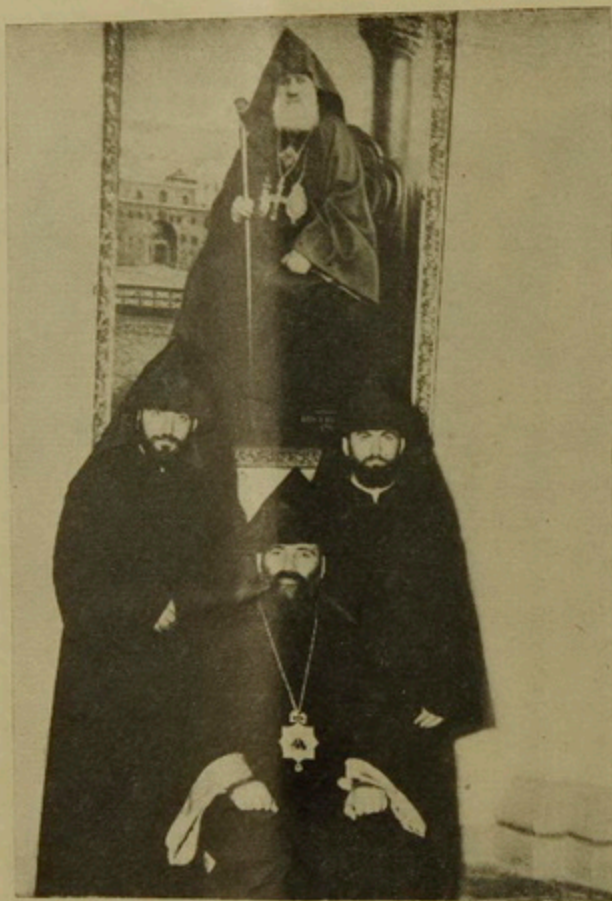
կասները, իրեն կը հետեւին բոլոր հոգեւորականները, որոնք իրենց կարգին ժողովուրդին կը փոխանցեն ընծայեալներուն ողջոյնին անդրանիկ օրհնէներ:

Ք Ա Ր Ո Ջ

Յծումէն յետոյ եւ «Ողջոյն»էն անմիջապէս վերջ, Սրբազանը քարոզեց, իր խօսքին նիւթը առնելով օրուան տօնէն: Այլակերպութիւնը, քառ, հանդէսն է լոյսին. Յիսուս իր գերագոյն ներշնչումին մէջ կ'այլակերպի իր

Յիսուս կը վերածուի լոյսի, իր բարձրագոյն էութիւնը կ'անի եւ իր մարմինը ապակիի բաժանցկութիւն կը ստանայ: Եւ կու մեծ մեռելները, Մովսէս եւ Եղիան, կը մօտենան եւ կը խօսին իր հետ: Կրակի եւ լոյսի զոյգ մարգարէները կուգան իրենց վկայութիւնը բերելու նոր Լոյսին:

Թաբորի խորհուրդը աստուածային յայնուրիւնը չէ միայն, այլ նաեւ կատարելութեան հասած մարդկայինին: Յիսուսի մէջ մարդն ու Աստուածը զատիկ պատերն ու զիծերը կը միանան, եւ մարդն ալ իր կարգին

Ձեռնադրիչ Սրբազանը Ամեն. Տ. Եղիշէ Արքեպս. եւ նոր ձեռնադրեալ Աբեղաները, Պատրիարքարանի դահլիճին մէջ, Երանաշենի Դուռեան Պատրիարքի պատկերին առջեւ:

առակերտներուն առջեւ: Աւետարանի վկայութեան համաձայն իր հանդերձները կը փայլին նման ձիւնին եւ իր դէմքը նման արեգակին:

կ'աստուածանայ:

Պայծառակերպութեան այս պատկերը, իբրեւ խորհուրդ կամ հրաշք, Տեղապան Ս. Հայրը շանաց յարմարցնել ձեռնադրութեան

իրողութեան: Այս բեմը, բնաւ, որուն վրայ դուք կ'ընեք ձեր անգոհելի զոհը, Ձեր Թաբարն է, ձեր ալլակերպութեան լեռը: Երբ դուք այսօր այս սրբազան բեմին վրայ կ'ընեք զոհել ձեր անձը, կը նշանակէ դեմ առ դեմ եք աստուածայինին:

Շատք սրտում համակրանով կրնան դիմաւորել ձեր այս քայլը, երբ դուք մտնում ձեր պզտիկ մարդը, եւ անոր կապուած այն բոլոր հանգամանքները որոնք հասարակ մակերեսացուներու են բաժին, եւ կեցած ձեր ժողովուրդի ծով կարիքներուն դիմաց, կ'ընեք ձեր կարծիք ուխտը: Ուրիշներ զուգէ ձեր մասալութիւնը մեղման, մարդիկ իրենց գիտցածը կը տեսնեն միշտ եւ պիտի չկրնան բնական իմաստը ձեր այս զոհողութեան: Քիչերու համար դուք կը մնաք ողջ Բանդակներ այն նոր երազներուն՝ որոնք քիչ անգամ կեանք կը դառնան եւ սակայն առանց որոնց ոչինչ կ'արժէ կեանքը:

Հասնում աշխարհէն, այսինքն կեանքի սովորականութենէն, երբ կը կենաք այս բեմին առջեւ, ձեր իմաստնուէ նայուածքներ կը ծանրանան գերագոյն տեսիլով մը՝ որ կեանքն ու երազը կազմեց այս եկեղեցիին ու ժողովուրդին մեծ երախտաւորեալներուն: Հետեւաբար, անոնք որ իմաստն ունեն կը նային ձեր այս խոյանքին, անոնք իրական հայեր չեն, անոնց մտածումը հայեցի չէ:

Երբեմն մեր պայազասներուն վերապահում եւ այս ապարեզը, որոնք իրենց առեան պարսէն վերջ, իրենց երկրորդ գաւալը Աստուծոյ կ'ընծայեն: Մեր հակասազիրը երբեմն զայն ապաստանարան քաղէ եւ անգիտակից խոնարհներու, սակայն լսածին ձեր նմաններուն, անկախ նորէն իր նախկին դերին կը դառնայ, վասնզի դուք կը բերեք ձեր հետ մեքի եւ հոգիի արժանաւորութիւն, միակ ու նմանիս ազնուակաւորութիւնը, առանց որուն մարդիկ գոհեցիկ արարածներ են, նոյնիսկ իրենց ոսկիի դերուն եւ փղոսկրեայ զաններուն վրայ:

Այդ է պատճառը որ հակառակ մեր օրերու նիւթապատէ եւ աներազ դարուն, դուք բարձրութիւններու կը սեւեռեք ձեր նայուածքը, երկինքներուն եւ Աստուծոյ՝ որ ան-

տեսներէ պատկերն է այս բոլորին: Ու վրասան եղեք որ ձեր այս կեցուածքը սխալացում միայն կը պատճառէ բոլոր անոնց՝ որոնք վերահասու կրնան ըլլալ ձեր քաղաքին, վասնզի դուք նամբուն մեջն եք մեծութիւններու, որոնք ձեր օրինակով գերագոյն եւ մեծ սպասը բերին մեր ժողովուրդին եւ անոր արժեքներուն:

Շարունակեցեք ունենալ սեր ձեր ժողովուրդին նկատմամբ, որ Աստուծոյ վերջ գերագոյն իրականութիւնն է մեզի համար: Ապարեզը որոնք շեմին կը կենան, աշխարհիկ շտեմերով պայմանաւոր ապարեզ մը չէ, այլ պարսի մը ճամբան: Ձեռք ուզեք բռնել քեզիս մի ունենալ աշխարհը, ասիկա մեր օրերու կեանքին շատ քիչ կը պատշաճի, այլ նկատեցեք զայն իբրեւ գեղեցիկ ձեր գործունէութեան եւ ձեր նպատակներու իրագործման: Դիմեք մը, բարի համբաւ մը, շատիկի արժանիք մը, ուրիշներու սփոփանքին նուիրում կեանքի մը յիշատակը, զարեք կը դիմաւորեն: Նայեցեք մեր պատմութեան եւ դուք պիտի տեսնեք այս խոսքերուն արդար բացատրութիւնը:

Որքան բարձրանաք ձեր նուիրումի զգացումին եւ ձեր ապարեզի սանդղամասներուն վրայ այնքան աւելի պիտի լեցուին ձեր միտքն ու սիրտը լոյսով, եւ խորանայ ու ամբարնուի ձեր մեջ պարսականութեան գիտակցութիւնը:

Յիսուս Ալլակերպութեան լեռնէն տեսաւ Դաղարան, նուիրաբերելով իր կեանքը իր դասին, եւ Մովսէսն ու եղիան կուրան իրեն հետ խօսելու եւ զօրավիզ հանգիստանալու իրեն իր պարսականութեան նամբուն մեջ: Դուք եւս, բնաւ Տեղապահ Սրբազանը, այս պահուս, ձեր Թաբորի այս բարձունքին վրայ, ձեզի հետ ունիք փառանքը մեր երանաշունչ նախնեաց, եւ նշանակեցեք ձեզի եւ այն փառաւոր մարդերուն, որոնք մեր եկեղեցւոյ ոսկի փառք կ'իշխեն, մեր լեռներուն չափ ամուր, մեր հոգիներուն պէս խորհրդաւոր եւ մեր երկնքին չափ գեղեցիկ:

Վստահ եմ քեզ այս պահուս ձեր մտածումին առջեւէն կ'անցնին Մեծնայ, Սահակ, Նարեկացի, Շնորհալիկ որոնք օր մը ձեզի

նման այս կրակե հանդերձը հազան, եւ այդ
հազար լուծին ճակ մեր կեանքի դառնու-
թիւնները անուշեցին:

Աւելի նոյնպէս ձեզի օրինակ, այս Ար-
սին մեծ նուիրեալները, սկիզբէն մինչեւ
Պարսեք եւ Շորայակիր: Վասն եղեք որ
անոնց բոլորին հոգին կը խայտայ այսօր,
վասնզի ձեր այս հազար զոհողութեամբ ա-
նոնց գործն ու մտածումն է որ կը շարու-
նակուի նախ այս Հաստատութեան ներս,
ապա Հայ եկեղեցւոյ եւ հայ ժողովուրդին
համար: Աւ մաղբեց որ Տէրը միշտ անգալաս
ընէ իր հովանին իր ծառայութեան նուիր-
ուող այս մասաղ զոյգին վրային:

ՕՐ Հ Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Վ Ե Ղ Ա Ր Ի

Կիրակի երեկոյեան ժամերգութեան յե-
տոյ, տեղի ունեցաւ աբեղայական վեպարի
օրհնութեան կարգը: Վեպարի այս օրհնու-
թիւնը կը կատարուի յատուկ կանոնի մը հա-
մեմատ, որ բեւե պարզ բայց շատ սրտառու
արարողութիւն մըն է: Աբեղայութիւնը կարգ
մը կամ աստիճան մը չէ, այլ կուսակցութեան
համայնութիւնը, իսկ վեպարը այն ֆողն է
զոր երբեմն կը գործածէին վանական հոգե-
ւորականները: Աբեղայութիւնը այժմ բնա-
կանօրէն դարձած է կուսակցութեան կամ վանա-
կան համայնութեան առաջին փուլը:

Տեղապան Սրբազանը պատշաճ աղօթք-
ներէ, ընթերցումներէ եւ շարականներէ վերջ,
հանեց անոնց գրականները եւ շնորհագարեց
անոնց զլուխները վեղարով: Նորընծաները
իրենց հառաստունի շրջանը պիտի անցնեն Ս.
Յարութեան Տաճարը, Հայոց Գողգոթայի բա-
ժինին մէջ, բերելով իրենց մասնակցութիւնը
գիշերային արարողութեանց եւ իրաւունքի
քափօրենքուն: Այս շրջանի իրենց վարժիչն
է Հոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Աբրահամեան:

Կ Ե Ն Ս Ս Գ Բ Ա Կ Ա Ն Ն Օ Թ Ե Ր

ՏԷՐ ՇԱՀԱՆ ԱՐԵՂԱՅ ՍՎԱՃԵԱՆ. —
Նախկին անուամբ՝ Սիմոն, ծնած է 1928
Սեպտ. 15ին, Պոլսոյ Սկիւսար բաղը եւ
մկրտուած նոյն բաղի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:
Իր նախակրթութիւնը ստացած է բաղի վար-
ժարանէն, ապա անցած է Նոր-Քաղի ձե-
մարան վարժարանը:

1948ին Սկիւսարի Ս. Կարապետ եկեղե-
ցիին մէջ, ձեռամբ հանգուցեալ Գեորգ Ար-
քեպա. Արսլանեանի, ստացած է Դպրութեան
չորս աստիճանները: 1950ի սկիզբները, զգա-
լով եկեղեցական ըլլալու ջերմ փափակ, ե-
կած է Նուսադէմ եւ աշակերտած Ս. Ար-
սոյս Ժառ. Վարժարանին:

Տարի մը վերջ, 5 Մայիս 1951ին ձեռ-
նադրուած է Սարկաւազ, Ս. Յակոբեանց
Մայր Տաճարին մէջ, ձեռամբ Հայկայի Առաջ-
նորդ Գեորգ Տ. Զարեհ Սրբազանէն: Ընծայա-
րանի եռամեայ շրջանի աւարտումէն վերջ,
1 Օգոստոս 1954ին ձեռնադրուած կուսակցութեան
համայն:

ՏԷՐ ՎԱԶԳԷՆ ԱՐԵՂԱՅ ԳԸՊՐԸՍԵԱՆ. —
Նախկին անուամբ Գեորգ, ծնած է 1931ին,
Սուէիոյ Քեպուսիէ գիւղը եւ մկրտուած է
նոյն գիւղի եկեղեցիին մէջ: Տարի մը յաճա-
խելէ վերջ իրենց գիւղին Մանկապարտէզը,
վրայ հասած է 1939ի Սուէիոյ գաղթը,
ինքն ալ իրենցերուն հետ միասին եկած է
հաստատուելու Լիբանանի Այննար գիւղը:
Հոն, այս նորաշէն գիւղին մէջ, 1941-1947
յաճախած է գիւղին վարժարանը: 1947ի
սկիզբները եկած է Նուսադէմ աշակերտելու
Ս. Արսոյս Ժառ. Վարժարանին: 1951ին
ձեռնադրուած է Սարկաւազ, իր օժակից Տ.
Շահան Աբեղային հետ: Ընծայարանի եռամ-
եայ շրջանը աւարտելէ վերջ, 1 Օգոստ. 1954ին
ձեռնադրուած կուսակցութեան համայն:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Ս. ԱՐԻՈՒՈՅՍ ԺԱՌԱՆ ԳԱՌՈՐԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՒ ԸՆԹԱՑԱՐԱՆԻ

1953 — 1954 ՏԱՐԵՇՐՁԱՆԻ

Ստեղծելով, փոքր լայնածավալ, կը ներկայացնենք Ս. Արառայ ժառանգ. վարժարանի եւ ընծայարանի ամսվերջի մրցանակաբաշխութեան հանդէսին առիթով, վարժարանիա Տեսուչ՝ Հոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Արառայանի կողմէ կարդացուած միամսյա գործունէութեան յետնկարը:

Ամեն. Տ. Կղիւշէ Ս. Արեւա. Տէրէրեան

Բարեխնամ Պատր. Տեղապան Առաք. Ս. Արառայ եւ Նախագահ Պատ. Տնօրէն Ժողովոյ

Ամենապատիւ Ս. Հայր,

Ժառանգաւորաց Վարժարանն ու Ընծայարանը Աստուծոյ շնորհիւ բոլորելով իր կրթական 1953-54 տարեշրջանը, իր պաշտօնէութեամբն ու աշակերտութեամբը կուգայ այսօր իր խորին շնորհակալութիւնները յայտնելու Ձերդ Ամենապատուութեան և Ս. Աթոռոյ Վարչութեան, այն խնամքին ու հոգածութեան համար, որուն առաքելայն եղաւ ինքը այս տարեշրջանին, մանաւանդ մեր տնտեսական այս շատ անձուկ օրերուն:

Գործը որ մեզի յանձնուած է երկու տարիներէ ի վեր, շատ պատասխանատու է իր խորութեամբը, կապուած մատաղ սերունդի մը հոգիի, միտքի և փիղիքի կրթանքին:

Երեսօտէմի ժառանգաւորաց վարժարանը, այս փառաւոր և ազգին պանծալի Հաստատութիւնը, աւելի քան մէկ դարու իր կեանքին մէջ ազգին տուած է բազմաթիւ որակաւոր անհատներ: Հակառակ նոր պահանջներուն և կրթական արդիական մեթոտներուն, կրօնքին շունչը և ազգային ոգին երկու թևերը կը կազմեն կրօնական այս վարժարանին և այս ակներեւ է վարժարանիս թէ հին և թէ նոր բոլոր սերունդներուն մէջ:

Ամէնքս ալ քաջ գիտենք թէ արտասահմանի մեր ժողովուրդը որքան պէտք ունի իրապէս զարգացած հոգեորականներու և մանաւանդ աւելցող որոնք այս տեսակ կրկնակ սրբարաններէն է որ կուգան:

Ա. Կրօնական եւ եկեղեցական կեանք. — Անցնող տարւան ընթացքին, Ընծայարանի Բարեշնորհ Սարկաւազները և ժառանգաւոր աշակերտները անթերի կատարելոցին իրենց ժամայաշտական և եկեղեցական հանդիսութեանց պարտականութիւնները: Ձանացինք միշտ հոգեւոր կեանքը զօրացնող միջոցներ ստեղծել մեր տղոց մէջ, զստեղծութեանց պահներէն դուրս, շատցնելով անոնց հոգիին խորը՝ մեր նախնեաց մաքուր հա-

ւատքին ցոլբերը, որոնց սրբազան աւազանն է ազգին այս հունը:

Բ. Կրթական կեանք. — Անցնալ տարւոյ Հոգեւորներին վերաբացուեցաւ վարժարանը չորս դասարաններով: Լիբանանէն հասան տասնըմէկ նոր աշակերտներ, որոնց մէկ մասը զրուեցաւ երկրորդ դասարան, իսկ մնացածները կազմեցին առաջին դասարանը: Դասարանները բաժնուած են հետեւեալ կերպով: Զորքորդ դասարան 4 հոգի, որոնք այս տարւան ընթացքին, Ձերդ Ամենապատուութեան ուրախութեամբ օտացան և ծառայեցին եկեղեցւոյ մէջ որպէս ուրախակրներ: Երրորդ դասարան 4 հոգի, երկրորդ դասարան 12 հոգի, իսկ առաջին դասարան 8 հոգի:

Ուսուցչական կազմը բաղկացած է հետեւեալներէն.

1. Ձերդ Ամենապատուութիւնը
2. Գեր. Տ. Նորայր Սրբազան
3. Հոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. (Տեսուչ)
4. » Տ. Յակոբ Վրդ.
5. » Տ. Զաւէն Արք.
6. » Տ. Վարուժան Արք.
7. » Տ. Կիրակոս Արք.
8. Վեր. Էմբրի
9. Բար. Սիմոն Սրկ. Սիմոնեան (Փոքր Տեսուչ)
10. » Գեորգ Սրկ. Գրգրաւեան
11. Տիար Մովսէս ձանոյեան
12. » Սահակ Գալայեան
13. » Պետրոս Լէվիեան
14. » Պիշարա Տէպպիլի
15. » Էտուարտ Միշէլ
16. » Խաչատուր Խաչատուրեան
17. » Յակոբ Աւետիքեան:

Տարւոյն ընթացքին, վարժարանէն ներս դասաւանդութիւնները եղան զոհաբերելի, ըստ կրթական ծրագրի: Մասնաւոր հոգ տարուեցաւ լեզուներու զօրացման: Լիբանանէն հասած նոր աշակերտները զժրախտաբար չեն լրացներ մեր վարժարանի առաջին դասարանի ծրագրի, հոն ուսումնական մակարդակը աւելի ցած ըլլալուն

համար, մասնաւորաբար լեզուական և թուադիտական հիւզերուն մէջ: Մեր չորրորդ դասարանի թուադիտական և դիտական դասերու մակարդակը հաւասար է խոստով մաթրիքիւլէյնի ճի Սի իի չափանիշին: Կարողութեանց տեսակետով վերի երեք դասարանները ունեցած են միջինէն վեր նիւթը և զո՛ւ թողուցած են թէ իրենց ուսուցիչները և թէ զպրօցի տեսչութիւնը:

Գ. Առողջապահական կեանք. — Գոհութիւն Աստուծոյ, անցնող տարուան մէջ չենք ունեցած որեւէ լուրջ հիւանդութիւն վարժարանէն ներս: Եղած են փոքրիկ ու սովորական տկարութիւններ միայն, որոնք դարմանուած են մեր սոլոց, այսինքն ներթափանցեալ հոգածութեամբ: Իրեն առողջապահութեան մաս, անցեալ տարուան

ԺԱՌԱՆԳ. ՎԱՐՃԱՐԱՆԸ ԵՒ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆԸ

ընթացքին, ունեցանք օրական պատշտներ դէպի Վատը-Գըլթ, Այն-Ֆարահ և Պարոնտէր, իսկ այս տարուան իննդեան և Զատիական արձակուրդներուն դէպի Երիքով և Պարոնտէր:

Դ. Մարզական կեանք. — Վարժարանիս մարզանքի և խաղերու ուսուցիչն է Պրն. Մովսէս Ճանոյեան: 28 աշակերտները բաժնուած են երկու խումբերու, ԿԱՐՄԻՐ և ԿԱՆԱՉ, իրենց ազատ ընտրութեամբ: Կարմիր խումբի խմբապետն է Տրց. Ենովք Տէր Գալուստեան, իսկ Կանաչինը՝

Տրց. Յովհանէս Գաղանճեան: Ունինք չորս պարտաւորիչ խաղեր, Փութպոլ, պասքէթպոլ, վոլիպոլ և փինկ-փօնկ: Տարուան ընթացքին խաղցած են այս խաղերը կանոնաւորաբար իրարու դէմ, իսկ Յուլիս 17ին և 18ին ունեցան իրենց վերջին ախոյեանական մրցումները: Օտար խումբերու հետ ունեցած ենք երեք Փութպոլի մրցումներ, երկուքը յաղթած և մին պարտուած, իսկ պասքէթպոլի չորս հանդիպումներ, երեքը յաղթած և մին պարտուած:

Փակելէ առաջ տարեկան այս հակիրճ տեղեկագիրս, դարձեալ պարտք կը դրամ յայտնելու իմ շնորհակալութիւններս Զերդ Ամենապատուութեան, Պատուարժան Միաբանութեան և Տնօրէն Ժողովոյ անդամներուն, վարժարանիս հանդէպ ունեցած իրենց ջերմ հոգածութեանը համար. նոյնպէս շնորհակալութիւններս մեր ուսուցչական կազմին, որոնք տարուան ընթացքին ըրին իրենց լաւագոյնը, վարժարանը իր այս գոհացուցիչ արդիւնքին բերելու համար:

Կը մասնաւորեմ նաև շնորհակալութիւններս Մեյքոնեան հանգուցեալ երկու հարազատներուն և մանաւանդ Վսեմ. Գալուստ Կիւլպէնկեանին՝ վերջերս իր ըրած իշխանական նուէրին համար: Շնորհակալութիւններ խոստանարեալ Տիար Սարգիս Պէնլեանին, որ տարեկան 150 Սթըլինի նւիրատուութեամբ սան մը կը պահէ մեր վարժարանին մէջ: Շնորհակալութիւններ նաև - Եօրքարեալ Տատուր Տատուրեան և Փիրէնեան Տանը, Վարժարանիս աշակերտութեան իրենց ըրած զգեստի նուիրատուութեանը համար: Օրիորդ Սիրարփի Տէր Ներսէսեանին, իր անձնականէն երեք հարիւր տոլար և իր միջոցաւ ուրիշներէն հարիւր տոլար նուէրին, մեր սոլոց նոր զգեստներ գնելու համար: Շնորհակալութիւններ նոյնպէս Երուսաղէմարեալ Տիար Գրիգոր Մամնեանի և Լեոն Պէնլեանիկեանի, որոնցմէ առաջինը այս տարի եւս քաջալերելով մեր աշակերտները, նուիրեց 50 հատ արծաթ մետաղներ, իսկ երկրորդը արծաթագոծեց զանոնք: Խոր շնորհակալութիւններս և օրհնութիւններս բոլոր անոնց որոնք որեւէ կերպով ծառայութիւն մը մատուցին մեր կրթական այս Տանը:

Զայտոսիկ տեղեկագրելով Զերդ Ամենապատուութեանը,

Մատչիմ ի համբոյր Զեր Ս. Աջոյն

Խոնարհ աղօթակից

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ, ՎՐԳ. ԱՐՐԱՀԱՄԵԱՆ

Տեսուչ Ժառ. Վարժ. Ի և Ընծայարանի

24 Յուլիսի 1954

Ս. Արսա — Երուսաղէմ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ Ս. ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1953 — 1954 ՏԱՐԵՇՐՁԱՆԻ

Գերանձորի Տեղապահ Սրբազան Հայր,
Հոգեւոր Հայրեր,
Եւ Յարգելի Հանդիսակազմներ

Գտնութիւն Աստուծոյ որ անգամ մը ևս կը փակենք մեր զարթոյցական տարին որոշ արդիւնքներով, հակառակ մեր քաղաքի տնտեսական ու քաղաքական աննպաստ պայմաններուն:

Թիւ աշակերտութեան. — Անցեալ տարւոյ Հոկտեմբերի սկիզբը վերաբացուեցաւ մեր վարժարանը 500 երկսեռ աշակերտներով՝ որոնց 250ը հետեւեցան նախակրթարանի, իսկ 250ը մանկապարտէզի դասընթացներուն:

Պատճենութիւն Եւ Ուսուցչական կազմ. — Մեզի՝ իրեւ վարժարանի տեսչի վստահութեամբ կրթական գործը, այս տարի, վարեցինք օժանդակ ունենալով 23 ուսուցչիչ-ուսուցչուհիներու խումբ մը: Անոնց չորսը Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան վարդապետ հայրերէն էին, որոնք պաշտօնավարեցին անվարձ և եռանդալի աշխատութեամբ, իսկ մնացեալ 8ը ուսուցչիչներ և 11 ուսուցչուհիներ են: Ուսուցչուհիներէն 5ը կը պաշտօնավարեն մանկապարտէզի բաժնին մէջ՝ զլիստութեամբ քաղմամբայ և արդիւնաւատ Մանկապարտէզականութեան Օր. Տիգրանուհի Նալպետեանի:

Մեր նախակրթարանի ուսուցչական կազմին վրայ ունեցած ենք երկու ուսուցչիչներու յաւելում Պր. Խուրի Եփրատիմօս, որ մեր բարձրագոյն դասարաններուն կը դասաւանդէ քննարկութիւն և քիմիաբանութիւն իսկ Պր. Եղաւարդ Միշէլ զարմեալ բարձրագոյն դասարաններու Փրանսերէն: Երկուքն ալ քաղմամբայ և փորձ ուսուցչիչներ են, որոնք նոյն ատեն կը դասաւանդեն քաղաքի օտար կարեւոր գոյէններու մէջ:

Խորունկ գոհունակութեամբ միայն կ'անդրադառնամ որ 23 հոգիներու ուսուցչական մեր կազմը պատրաստակամութեամբ, եռանդալի նուիրումով սատարեց մեր կրթական գործին, ու այս առթիւ իրենց ունիւմ միայն շնորհակալութեան պարտք:

Կրթական մակարդակ Եւ ոգի. — Ինչպէս անցեալ տարւոյ մեր տեղեկագրով յայտարարած էինք, տարւոյ սկիզբը մեր նախակրթարանի լեց զասարաններուն վրայ աւելցուցինք երկրորդական վարժարաններու յատուկ 7րդ նոր դասարան մը: Իսկ յառաջիկայ տարեմուտին աւելցած պիտի ունենանք 8րդ դասարան մը՝ որուն համար արդէն իսկ ստացած ենք անհրա-

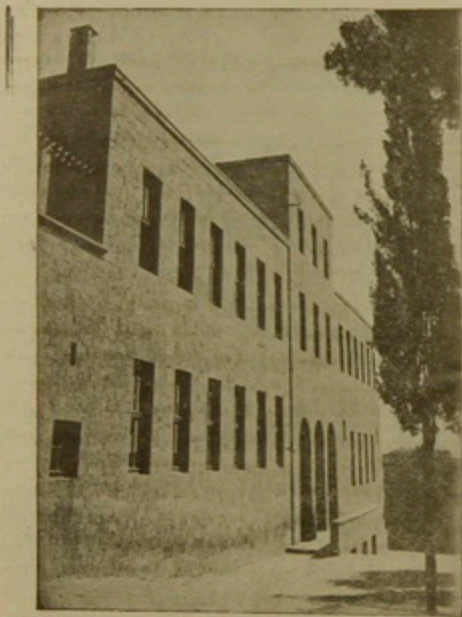
ժեշտ արտօնութիւնը Ս. Աթոռոյ Գեր. Տեղապահ Սրբազանէն: Ինչպէս տեղեկագրած էինք անցեալ տարի, այն դասարաններու յաւելումը կը կատարուի իրեւ տեսակ մը գոհացումը այն փառքներուն որ ունեցած էին մասնաւորապէս վարժարանի բոլոր նախորդ տեսուչները, և ընդհանրապէս մեր զաւուրը, ունենալ մեր նախակրթարանին քօնի ի վեր երկրորդական կարգեր, Գաղութանայ ազգապահպանման դորաւոր ազգականներէն մին կը հանդիսանան մեր ազգային երկրորդական վարժարանները. ուր նախակրթարանային ուսումէ մը վերջ հայ աշակերտը իր լրիւ ու հարազատօրէն հայեցի դաստիարակութիւնը պիտի ստանայ շատ աւելի զիստակից ու հասուն տարիքով և ըմբռնողութեամբ: Իսկ ինչ որ ասկէ անդին մեզի խիստ կ'ըլլայ դասարանային այս նոր յաւելումներուն, Երուսաղէմի օտար վարժարաններու տարապարհակողութիւնն ու շեշտուած օտարութիւնն է. այս պայմաններու տակ մեր շատ մը աշակերտները աւարտելէ յետոյ մեր նախակրթարանը կը մնային երկրորդական դաստիարակութեան զուրկ: Նոր այս դասարաններուն յաւելումը պայմանաւոր դարձան պիտի ըլլայ մեր զաւուրէն ներս կըրթական այդ պահանջքին:

Գալով մեր վարժարանի կրթական մակարդակին, ուշադրութեամբ հետեւեցանք մանկապարտէզի ամենէն փոքրէն մինչև երկրորդական Ա. բոլոր դասարաններուն բոլոր դասաւանդութիւններուն, և աշխատեցանք որքան կարելի է իրագործել կրթական մակարդակի առաւել յառաջդիմութիւն: Ճիշդ ըրինք որպէսզի անցեալ տարիէն սկսուած մանկապարտէզի Մաղիկ դասարանի անդիներէն և արարներէն ուսուցումը ունենայ նախորդ տարիէն աւելի նուաճում մը, ինչ որ եղած իսկ է: Իսկ Մաղիկ դասարանին ընդհանուր ուսման մակարդակը աշխատեցանք որ հաւասարի նախակրթարանային առաջին դասարանի մակարդակին ու տուաւ գոհացուցիչ արդիւնք: Ճիշդ ըրինք որ նոյն համեմատութեամբ յառաջդիմութիւն կատարուի նաև նախակրթարանի բոլոր դասարաններուն մէջ. իսկ մեր 7րդ նոր դասարանին ուսման մակարդակը հաւասար եղաւ օտար երկրորդական վարժարաններու երկրորդ (Սէքունտ Սէքունտէրի) դասարանի ուսման մակարդակին: Մեր վարժարանէն ներս այս տարի ևս աւանդուեցան 4 լեզուներ, Հայերէն (Գրաբար և Աշխարհաբար), Անգլերէն, Ֆրանսերէն և Արաբերէն:

Դարմանելու համար օտար լեզուներու խօսակցական վարժութեան թերին, բարձրագոյն

դասարաններուն համար ունեցանք ծագումով 3 օտար ուսուցիչներ ֆրանսերէնի, արաբերէնի և գիտական դասերու համար, որոնք չեն գիտեր հայերէն ու կը դասաւանդեն իրենց զասին առարկայ լեզուներով միայն: Իսկ զբոսապահութուն բարձրագոյն դասարանի աշակերտներուն ոչ միայն պարտադրեցինք այլ և ուշադիր եղանք որ խօսին արաբերէն և անգլերէն:

Առանց վարանելու կը վկայեմ թէ չորս լեզուներու մէջ ալ այս տարի վարժարանս արժանապատէ կարեւոր նշանումներ, ու այս թափով շարունակուած մենք յառաջիկային պիտի ունենանք շատ աչքառու արդիւնաւորութիւն եթէ Տէրը կամենայ: Դիտական, մաթեմատիք, և մասնաւորապէս հայագիտական դասերը աւանդուցան նոյնպէս շատ խնամքով և ժամանակացուցային կանոնաւորութեամբ և անթերիութեամբ: Տարւոյս ընթացքին ձեռնարկեցինք նաև տարրալուծարանի մը կազմութեան: Ինչ որ ունեցանք այս տարի կ'առաջադրենք հետզհետէ կատարելագործել յառաջիկային:

ՍՐԲՈՅ ԹԱՐԳՄԱՆԱՅ ՎԱՐՃԱՐԱՆ

Այս դասաւանդութիւններուն հետ աղջիկներուն համար ունեցանք նաև ձեռագործային աշխատանքներու օրական պահ մը: Այս մարդին մէջ ևս ունեցանք խնամուած և հաշկաւոր դորձերու արդիւնք մը որ արժանացաւ մեր տարեկան «պագար»-ին օրը այցելուներու ջերմ գնահատանքին:

Իմացական, ուսումնական մեր այս մտահոգութիւններու քով ի վեր շատ աւելիով կարեւորութիւն տուինք ոգեկանին, օժտելու համար մեր տղաքը կրօնական և հայեցի առողջ ոգիով

մը: Ըստ նախընթացի առաջնորդեցինք զիրենք կանոնաւորաբար ամէն կիրակի դէպի Ս. Եկեղեցի: Ս. Զատիկի և Ս. Ննդիան տօներու առիթով ոչ միայն մեր այլ նաև օտար երկրորդական վարժարաններու հայ աշակերտները մեր հրաւերին վրայ մասնակից եղան Ս. Հաղորդութեան խորհուրդին: Վերջապէս մեր դասախօսութիւններով վարժարանիս շնչուած կրօնական - ազգային շունչով կրնանք ըսել թէ բան մը փոխանցած եղանք տղոց մեր ազգային ոգեկանութիւնէն:

Ուրախ ենք ըսելու թէ այս ուղղութեամբ մեր ճիգերը չեն մնացած ապարդիւն և մեր զպրոցէն մեկնող բոլոր աշակերտներն ալ եղած են իրենց նկարագրով, վարքով ու բարքով, վարժարանիս պատիւ բերող անմնաւորութիւններ:

Ս. Թարգմանչաց Ծրանաւարից Միութիւն. — Մեր կրթական գործին զուգընթաց մեր նախկին շրջանաւարտներու այս պատուական Միութիւնը կ'ընէ իր կարելին շրջանաւարտ հայ երկուսեւ երկրորդականներուն մէջ վառ պահելու համար վարժարանէս ջամբուած կրօնական - ազգային ոգին: Ունին իրենց վարչութիւնը որ համարալիս ու միակամ աշխատանքով կ'ընէ իր կարելին կազմակերպելով ամէն կիրակի դասախօսութիւններ, ընկերային հաւաքոյթներ, հնարարական վայրերու այցելութիւններ, զբոսապատումներ, և այլն: Իսկ իրենց նիւթական տկար պայմաններու ներքաժ չափով կ'օգնեն նաև կարօտ ուսանողներու: Հայթայթելով գրեական պիտոյք և այլն: Իրենց համար ունիմ միայն գնահատական խօսք:

Թարգման Կեանք. — Վարժարանիս մարզանքի ուսուցիչ Պր. Խաչատուր Խաչատուրեանի ղեկավարութեամբ մեր աշակերտները բաժնուած Կորիւն, Աղաս և Մաթիս երեք մարզական խումբերու, ունեցան մարզական խանդավառ կեանք մը: Ամէն առաւօտ առողջապահութեան անհրաժեշտ շուէտական մարզանքի փորձերէն զատ առնէ ունեցան ֆութպոլի, պասքէթպոլի, փինկ փոնկի և օլիմպիկ վարժութիւններ, և մրցումներ օտար վարժարաններու դէմ, հետեւեալ արդիւնքներով. — 7ը պասքէթպոլի մրցումներէն՝ 5ը ի նպաստ վարժարանիս, 6 օլիմպիկ մրցումներէն՝ 4ը ի նպաստ վարժարանիս, 14 ֆութպոլի մրցումներէն՝ 11ը ի նպաստ վարժարանիս, 3 փինկփոնկի մրցումներէն՝ 2ը ի նպաստ վարժարանիս:

Աղջիկներու մարզական կեանքը պէտք եղած թափով առաջ տանելու համար անհրաժեշտօրէն պէտք ունինք անոնց յատուկ մարզանքի ուսուցչի մը, ինչ որ կը պակասի ներկայիս մեր քաղաքին մէջ: Աղջիկները ևս բաժնուած ենք մարզական խումբերու, բարձրագոյն դասարաններէն տասնապետ երեք աշակերտուհիներու առաջնորդութեամբ ունեցան շուէտական մարզանքի և լախտախաղի վարժութիւններ:

10 Յունիսին ի ներկայութեան իրենց ծնողքներուն վարժարանիս երկուսեւ ուսանողութիւնը

ունեցաւ իր մարզականդէտ - մրցումը: Իսկ 13 Յունիսին տեղի ունեցաւ վարժարանին տարեկան զարտանանդէտը ուր մեր վարժարանի երկուսն աշակերտութիւնը իրենց մարզական կեանքի լաւագոյն ճիգերը ի յայտ բերին զանազան զինվորական խաղերով: Դաշտանդէտին ներառվելին նաև օտար հրաւիրեալներ, կրօնական պետեր և ժողովուրդի հոծ բաղժութիւն:

Սկստական շարժում. — Թէ ազգկանց և թէ տղոց յատուկ սկստական մեր շարժումը կ'ընթանայ բնականօն: Անոնք ամէն շաբաթ կ'ուսնեան իրենց դասախօսութիւններն ու խաղերը: Արիւնքուն առաջնորդն է Պր. Խ. Խաչատուրեան: Իսկ դայիիներունը Պր. Գրիգոր Կիլիմէրեան: Տարւոյս ընթացքին մեր արիւնքուն թիւը չափաւ 30-ի, իսկ դայիիներուն թիւը 60-ի:

Արեւունքուն ընդհանուր առաջնորդն է Սր. Ազիւր Եղուպեան, իրեն օժանդակ ունենալով մեր վարժարանէն նախկին կարգ մը ըրջանաւարտ օրիւրդներ: Արեւունքուն թիւն է 40 իսկ արծաթիներունը դարձեալ 40:

Տեսնական. — Վարժարանին ամենէն անմիթբարկան պարագան է իր տնտեսական դրուածքները: Յայտնի է բոլորիս Երուսաղէմի տնտեսական և քաղաքական վասթար զրուծիւնը որուն հետեանքով հազիւ մեզի կարելի կ'ըլլայ մեր 500 աշակերտներէն 600 տինարի գումար մը տալով իրիւ տարեմասը: Անոնց գրեթէ 300ը նիթապէս անբաւարար ծնողքներու զաւակներն և հետեալբար շին վճարեր: 185 տինարի մօտք մը ալ ունեցած ենք մեր տարեկան շաղաքէն: Մինչ մեր տարեկան ծախքն է 2500 տինար: Հեռաւարար բաց մը կայ որ կը ծանրանայ մեր Ս. Աթոռի ուսերուն:

Բոլորիս համար յատակ է թէ այս բացը որքան ծանր բեռ մըն է այս օրերուն Ս. Աթոռին, որ զկուած իր կալուածներու հասոյթներէն կը բաւարարուի նպաստներով և նուիրակութեամբ ձեռք բերուած գումարներով: Հետեալբար խղճի պարտականութիւն է մեզ համար զանազան միջոցներով, որքան կարելի է թեթեւցնել այս բեռը:

Այս ուղղութեամբ ունեցանք բազմաթիւ թշնամեցութիւններ որոնց արդիւնքը եղաւ բաւական արտապնդիչ վարժարանիս ապագայիւով հետեալ տարեկան նուիրատուութիւնները.

Լոնտոնէ Տիար Երեմէս Գ. Կիւլպէնկեան	տարեկան	1000 տոլար
Ամերիկայէն Վարդանանց Ասպետներու Եղբայրակցութիւն	տարեկան	1000 »
Լոս-Անճէլոսէն Հայ Կրթական Հիմնարկութիւն	տարեկան	1000 »
Նիւ-Եօքէն Սերատտահայոց Վերաշինաց Միութիւն	տարեկան	400 »
Անթապոնիներու Հայրենակցական Միութիւն		150 տոլար

Ունեցած ենք նաև հետեալ պատահական նուէրները. —

Ջեռամը՝ Պր. Մանուկ Սյանեանի (Արիւնքունի Հայ դպրութիւն)	170 տոլար
Ամերիկայէն Տիար Փիլիպոսեանէ	100 »
Մեարդ վարդապետ Ալմէրէնեանէ	10 »
Ամերիկայի Հայ Ուսանողներու Բարեկամներէն	400 »

Ոոյն նուէրները անշուշտ պիտի փակէին մեր պիւտճէի բացը, և սակայն Գեր. Տեղապահ Սերբազան Հայրը և Պատ. Տնօրէն Ժողովը տարուած գերազանց ժողովրդասիրութեան զգացումներով, մեր առաջարկին ընթացք տալով, արտօնեցին մեզ ունի գումարները յատկացնել վարժարանէն ներս եօթներորդ և ութներորդ նոր դասարաններու կազմակերպումին, անշուշտ ներկատի առած պարագան խեղճ ընտանիքներու զաւակներուն որոնք մեր նախակրթարանը աւարտելէ ետք նվիրական անբաւարարութեան պատճառով կը մնան անուսմունք:

Կարգադրութիւն մըն է եղածը որ կը զուգարկի մեր տնտեսական դժբախտ օրերուն, կարգադրութիւն մը որով վարժարանս դարձեալ կ'ունենայ պիւտճէի որոշ բաց մը, բայց կը զգանք թէ Ձերդ Սրբազնութիւնը և Պատ. Տնօրէն Ժողովը անաւարտ իրենց ծախի նախադրեցին կարօտ հայ մանուկներու հայեցի մաքուր դաստիարակութիւնը աւելի քան նիւթական բաւարարութիւնը: Ու սա պահուն Ս. Հայր, ի դիմաց իմ 500 սաներուն և անոնց ծնողքներուն կուգամ յայտնել իմ երախտագիտութեան ամենախոր զգացումները Ձեզի ու Ձեզմով զխաւորուած Ս. Յակոբեանց Միաբնակներուն, այն որդտազին հաւաստումով թէ մենք երբեք պիտի չը մոռնանք Ձեր այնքան մեծ զոհերութիւնը մեր կրթական գործին, մանաւանդ այս օրերուն:

Շնորհակալութեան արտապին զգացումներ ունինք մեր բարեբարներէն Տիար Երեմէս Գ. Կիւլպէնկեանին, շատ պատուական ու հարազատ հայրորդի մը. ահա ինչ որ մեր միակ տղաւորութիւնը եղաւ շաբաթ մը այն գեղեցիկ նամակներէն ուղղուած Ձերդ Սրբազնութեան և կամ մեզի ուր կը ցուլար համեստ, բարի, ազգասուէր, կըրտնաւէր, մեծ հոգիի մը տիպարը: Երանելի որպէս բարեբարը կրթական ու ազգային շատ մը ձեռնարկներու: Հիմա անոնց կուգայ աւելնալ նորը իբրեւ բարեբար Ս. Թարգմանչաց վարժարանին: Այսպէս հանդիսանալով Կիւլպէնկեան Տան հարազատ ժառանգորդը ու հաւատարմը այդ Տունին ազգասուէր անդուծութեանց:

Մեր և մեր սաներու շնորհակալութիւնները վարդանանց Ասպետներու Եղբայրակցութեան թէ անուշով և թէ սրտով այս ազնուական Ասպետները մեր օգնութեան կոչերուն առջև չի գոցեցին իրենց արտին զաները իբրեւ զբաղական ապացոյց իրենց ազնուական և վեճ սկզբունքներուն:

Շնորհակալութիւններ Լօս - Անճէլոսի Հայ Կրթական Հիմնարկութեան, Ազգանուէր այս կազմակերպութեան մասին արդէն լայն տեղեկութիւններ տրուած էին մեր կողմէ տարւոյս անցնալ ամիսներու Սիոնի էջերէն: Վեց պատուական հայերէ կազմուած այս Հիմնարկութիւնը իր գոյութեան երեք տարիներու ընթացքին օժանդակած է Ամերիկայէն զուրս Սփիւռքի Հայ զարգացնելու 70.000 տղարտով, ու անոնց կարգին էնն մօտցած նաեւ մերքը: Իսկ իրենց ձեռնարկին հետոյ իր արդիւնքն է միայն իրենց քրտնաջան ու կրթանուէր աշխատանքին ու իրենց անձնական նուիրատուութիւններուն: Կ'արժէր որ կրթանուէր այս ձեռնարկը գտնէր մերայիններուն լայն աջակցութիւնը:

Շնորհակալութեան պարտք ունինք Սերաստանայեան Վերաշինաց Միութեան, Միութիւն մը որ այնքան եռանդաւորն փարուսով կը հնչի միտ պահել իրենց նահապետական քաղաքի ազդաշէն ու կրթանուէր անանդութիւնները: Այս երկրորդ տարին է որ Վերաշինացը կ'օժանդակէ մեր վարժարանին 400 ական տղարտով, ոչ միայն իրեն արդիւնք իրենց կրթանուէր ծառայութիւններուն, այլ միևնոյն ատեն իրեն փաստ մը իրենց տաժած սիրոյն հանդէպ Սրբոց Յակոբեանց զարաւոր մեր Հաստատութեան:

Մեր շնորհակալութիւնները Ամերիկահայ Տիար Մովսէս Մովսէսեանի ջանքերով կազմակերպուած Հայ Ուսանողներու Օժանդակ Ամերիկահայ կազմակերպութեան, որ Սուրբոյ և Լիբանանի զըպրօցներու կարգին, նաեւ մեր վարժարանին կ'օժանդակէ հոգալով կրթական ծախքը 20 կարօտ ուսանողներու:

Գարննայ շնորհակալութիւնները Ամերիկահայ Այնթապցիներու Հայրենակցական Միութեան, Արիզոնայի Հայ գաղութին, Տիար Փիլիպոսեանին, Տիար Մանուկ Սվանեանին, Հոգ. Տ. Մեսրոպ Վրդ. Սէմէրճեանին, որոնք իրենց արգար աշխատանքին համետ տուրքը բերին մեր կըրթական գործին:

Շնորհակալութիւնները Սերաստանայ Ամերիկանակ Տիար Մեսրոպ Պանագեանին, և մեր վարժարանի նախկին սաներէն Տիար Մխիթար Գարիկեանին, որոնք հակառակ իրենց աշխատանքներով բեռնաւորուած ժամանակին, իրենց տքնաջան ճիշդ խառնեցին մերինին, որպէսզի բարեբարութի մեր Հաստատութիւնը նիւթապէս, ապահովելով կարգ մը նուիրատուութիւնները:

Շնորհակալութեան պարտք ունինք նմանապէս տեղւոյս ՌԵՆԴՈՒՍԻ վարչութեան, որ իր նպաստներով սատարեց մեր կրթական գործին:

Այս բոլորէն յետոյ, չեմ գիտեր թէ ինչպէս կրնամ արտայայտել մեր երախտագիտութիւնը Ձեր իսկ Սրբազնութեան նկատմամբ, որուն միայն ու միայն կը պարտինք մեր զարգացական

համետ յաջողութիւնները: Այստեղ ինծի կը պակսին բառեր Սրբազան Հայր, փոխարինելու համար Ձեր բարձր հովանաւորութիւնը որ քաջալեր եղաւ մեզ մեր կրթական գործին մէջ: Առանց Ձեզի մեր գործունէութեան մէջ չառան կը մնար թերի: Ամէն անգամ որ զարգացական գործով ամբ առինք Ձեր տան սեմին, մենք գտանք կրթանուէր փայտ և լայն օժանդակութիւն: Հակառակ Ձեր բազմազգի մեր ծանր մտաւորապետութեան եղաւ մօտը մեր կրթական գործին, ըրիք Ձեր օգտակար ցուցմունքները, Ձեր շունչն ու անձնաւորութիւնը մեզի համար եղաւ խանդավառութիւն ու եռանդ, որով միայն մեզի կարելի դարձաւ մեր կրթական գործին մէջ ունենալ համետ այն նուաճումը որ կը գտնէք մեր տեղեկագրին մէջ, Կ'ըսեն այս բոլորը ոչ իրեն խօսքի կարգ կամ քաղաքավարական արտայայտութիւն մը, այլ անոնք որտաղին արտայայտութիւններ են որոնք ձեռնարկ կ'առնեն Ձեր իսկ անձին աղնաւորութենէն, բարութենէն և հայրական բարձրագոյն նորմադրութիւններէն:

Մեր և մեր աշակերտութեան և անոնց ծնողներուն երախտագիտութեան եւ շնորհակալութեան ամենախոր զգացումները կը ներկայացնեն հանդէպ Ս. Սիմոնայ Պատ. Տնօրէն Ժողովին և Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան, որ հակառակ իրենց տնտեսական շատ անձուկ վիճակին ոչինչ խնայեցին գաղութիւն ժողովրդային կրթական գործին: Կը զգանք թէ ինչ զոհողութիւններու գին միայն կրնայ ըլլալ մեր վարժարանի բարեքրութեամբը, համահաւասար այն օրերուն ուր տնտեսապէս չէն էր Սրբոց Յակոբեանց մեր Տունը: Ու ասոր համար գիտենք թէ մեր սիրելի Միաբանութիւնը զոհեց շատ բան. իր հանգիստէն, իր նիւթականէն, նոյնիսկ իր սնունդէն, որպէսզի չի նուազի մեր կրթութեան ու լոյսի գործը:

Այժմ կը ներկայացնեմ Ձեր գրեթէ Սրբազնութեան Սրբոց Թարգմանչաց նախակրթարանի բաժնէն շրջանաւարտ մեր սաները, ստանալու համար իրենց վկայականները: Անոնցմէ վեցը՝ կը ստանան պատուոյ վկայական, 12ը՝ յաջողութեան, իսկ 14ը՝ պարզ վկայականներ:

Այս շրջանաւարտներէն կարեւոր մաս մը յառաջիկայ տարի կը շարունակեն իրենց ուսումնական ընթացքը մեր վարժարանի 7րդ դասարանին մէջ:

Կը խնդրեմ Սրբազան Հայր, Ձեր օրհնութիւնը անոնց և մեզ բոլորիս:

Որդական ջերմ սիրով:

Մատչելով ի համբոյր Ձեր Ս. Ալին

Կիլիկիա ԱՐԵՂԱՅ ԳԱՐԻԿԵԱՆ

Տեսուչ Ս. Թարգմանչաց վարժարանի

13/7/54

Ս. Աթոռ — Երեսապէտ

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

Ե Կ Ե Ղ Ե Յ Ա Կ Ա Ն Ք - Բ Ե Մ Ա Կ Ա Ն Ք

● Կիր. 4 Յուլիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութիւն, Բ. Գողգոթայի մեր վերնամատրան մէջ, ժամարարն էր Հոգ. Տ. Կիւրեղ Արդ. Գարիկեան:

● Շր. 10 Յուլիս. — Դիւս նշխարաց Ս. Գրիգորի Լուսաւորչին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Մակարայ մատրան մէջ, ժամարարն էր Հոգ. Տ. Վարուժան Արեղայ Գապարան:

● Կիր. 11 Յուլիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարին մէջ, ժամարարն էր Հոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Աբրահամեան:

● Եշ. 15 Յուլիս. — Ս. Խաղմանցաց վարդապետաց մեքո Սանակայ եւ Մեսրոպայ (Տոն ազգային): Առաւօտեան ժամերգութենէն ետք, հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի աւագ խորանին վրայ, ժամարարն էր, ըստ սովորութեան, Ս. Թարգմանչաց Վարժարանի Տեսուչը Հոգ. Տ. Կիւրեղ Արդ. Գարիկեան, Քարոզիչ Գեր. Տ. Նորայր Եպս. Պողարեան, որ խօսելով Ս. Իրքի մասին ներկայացուց զայն իբր Գիրքերուն Գիրքը: Շատեր սակայն չեն կարողար զայն, ըսելով թէ Հրեայ ժողովուրդի պատմութեան զիրքն է այդ. այդպիսիներ չարաշար կը սխալին, վանդի Աստուածաշունչը չարաշար է քոյր ժողովուրդներուն: Ապա անդրադարձաւ Ս. Թարգմանչինքնու կատարած մեծ գործին, ցոյց տալով լեզուէն ու զրահանութիւնը իբրեւ ազգապահպանման ամենակարեւոր ազգակիները: Ս. Պատարագի ընթացքին, Ս. Թ. Վարժարանի ընթացաւարտ դասարանի աշակերտութիւնը ստացաւ Ս. Հաղորդութիւն:

● Կիր. 18 Յուլիս. — Դիւս Տիփո Ս. Աստուածմին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Գեթեմանի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ, Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ, ժամարարն էր Հոգ. Տ. Զաւէն Արդ. Զինչիեան, Քարոզիչ Հոգ. Տ. Կիւրեղ Արդ. Գարիկեան, Նիւթ ունենալով Ս. Կոյսի տուփին դիւտի ու փոխադրութեան աւանդութիւնը, ներկայացնելով միաժամանակ Ս. Կոյսը իբրեւ հնազանդութեան ճիւղատ մը, Հանդիսաւոր երթ ու դարձին նախագահեց Գեր. Տ. Թուրքին Արքեպս. Մանասեան:

● Շր. 24 Յուլիս. — Ս. Երկոստան առաքելոցն Քրիստոսի եւ Պողոսի երեքստանեքոզ առաքելոցն: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Պողոսի վերնամատրան մէջ, ժամարարն էր Հոգ. Տ. Զաւէն Արդ. Զինչիեան:

● Կիր. 25 Յուլիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի մեր վերնամատրան մէջ, ժամարարն էր Հոգ. Տ. Կիւրեղ Արդ. Գարիկեան:

● Շր. 31 Յուլիս. — Յիւստակ Տապանակին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարին կից՝ Ս. Էջմիածին մատրան մէջ, ժամարարն էր Հոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ասլանեան:

— Կէսօրէ ետք, Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր Նախագահութեամբ, Մայր Տաճարին մէջ, մեծ վայելուչ հանդիսաւորութեամբ պաշտուեցաւ Վարդապետի նախատեսն ու Ս. Յակոբոս Տեսուչը գահակալութեան նուիրուած հանդիսութիւնները, որոնք կցուած են Այակերպութեան տօնին, Ապա կատարուեցաւ քահանայական կոչման արարողութիւնը (տես էջ 212):

— Իրիկեայէ մին, Գեր. Տ. Նորայր Եպս. Պողարեանի նախագահութեամբ Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցան հանդիսաւոր «Եկեցէ՛ք և Հօգու՛մ»:

● Կիր. 1 Օգոստ. — Վ.Ա.Ր.Գ.Ա.Վ.Ա.Ս. (Տոն Այակերպութեան Տեսն): Առաւօտեան ժամերգութենէն ետք, օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի աւագ սեղանին վրայ, ժամարարն էր Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, Գեր. Սրբազանը, Ս. Պատարագի ընթացքին, Տաճարը լեցնող խուռն բազմութեան մը ներկայութեան, կուսակցուն քահանայութեան աստիճան շնորհք Սիմոն և Դէորդ Աւագ Սարկիսազներուն, վերահրչելով զանեան Տ. Շահան և Տ. Վաղգէն արեւդաներ, և խօսեցաւ քարոզ մը, ընարան ունեւալով «Եւ այլակերպեցաւ առաջի նոցա...» (Մատթ. Ժ. 2), (Տե՛ս իր քարոզը ձեռնադրութեան բաժնին մէջ):

— Կէսօրէ վերջ, Մայր Տաճարին մէջ, Գեր. Տ. Նորայր Սրբազանի նախագահութեամբ կատարուեցաւ «Անդաստան», ապա պաշտուեցան երեկոյեան ժամերգութիւն ու նախատեսակ, որոնց աւարտին տեղի ունեցաւ նորընծաներու վերջարի տըւչութեան կարգը, նախագահութեամբ Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր:

● Բշ. 2 Օգոստ. — Յիւստակ մեկեղ: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Դիլիսազրի մատրան մէջ, ժամարարն էր Հոգ. Տ. Վարուժան Արեղայ Գապարան: Ս. Պատարագի աւարտին, Գեր. Տ. Նորայր Եպս. Պողարեանի նախագահութեամբ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն թէ՛ Մայր Տաճարին մէջ և թէ՛ դուրսի՝ Երանաշնորհ Տ. Կիւրեղ Պատրիարքի չիրմին վրայ:

● Շր. 7 Օգոստ. — Ս. Թաղէսի առաքելոցն մեքոյ եւ Սանդիսոյ կուսին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Դիլիսազրի մատրան մէջ, ժամարարն էր Հոգ. Տ. Կիւրեղ Արդ. Գարիկեան:

● Կիր. 8 Օգոստ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Բ. Գողգոթայի մեր վերնամատրան մէջ, ժամարարն էր Հոգ. Տ. Պարգե Վրդ. Վրթանէսեան: Ս. Պատարագէն ետք, Գեր. Տ. Թուրքին Արքեպս. Մանասեանի նախագահութեամբ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պաշտամունք, Ս. Աթոռոյ Միարաններէն նորոգ հանգուցեալ Հոգ. Տ. Տրդատ Վրդ. Պէրպէրեանի մահուան ութօրէքին աթիւն:

● Ուր. 13 Օգոստ. — Այսօր սկսան Գեթեմանի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին հանդիսաւոր Ս. Պատարագները(*), որոնք պիտի շարունակուին մինչև վերափոխման տօնը (29 Օգոստոս):

— Երեկոյեան ժամերգութենէն ետք, Մայր Տաճարին մէջ, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը դպրութեան չորս աստիճանները շնորհեց ժառ. վար-

ժառանգել 12 սանեքու, ինչպէս նաև Ուրարաղի Կր. Յովսէփ Մամուրի:

● Եր. 14 Օգոստ. — Կ. Վ. Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցաւ Սարկաւազութեան կոչում եւ վարդապետական զատապանի իշխանութեան տրուելովն՝ նախագահութեամբ Գեր. Տեղապահ Ս. Զոր:

● Կիր. 15 Օգոստ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին իրայ. ժամարարն էր Զոգ. Տ. Գեր. Տ. Սերոփէ Ծ. Վրդ. Մանուկեան: Ս. Պատարագի ընթացքին, Տեղապահ Ս. Զայրը կատարեց Սարկաւազական ձեռնադրութիւն եւ քարոզեց՝ քնարան ունենալով «ան ձեզ այր երկտասարգ» իսկ Ս. Պատարագէն ետք նախագահեց զխաղաղօրէնէքի արարողութեան:

Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն Ք

● Կիր. 4 Յուլիս. — Կէսօրէ ետք, Զոգ. Տ. Զայրիկ Վրդ. Ասլանեան եւ Տիար Կարպիս Լինդիան ներկայ գտնուեցան տեղւոյն Ամերիկեան Ընդհ. Լիգայատեսարանին մէջ սարքուած ընդհ. նկարներ, Միացեալ Նահանգաց անկախութեան 177րդ տարեդարձին առթիւ:

● Դշ. 6 Յուլիս. — Կէսօրէ վերջ, Պէյրութէն օդային զծով քաղաքս ժամանեց յայտնի նարտապետ Պր. Մարտիրոս Ալթունեան, ներկայ գտնուելու համար Ս. Յարութեան Տաճարի նորագոյն ժամանակներէ զուտարկելիք նարտապետական ժողովներուն եւ մեկնեցաւ Բշ. 12 Յուլիսին, կէսօրէ վերջ:

● Դշ. 7 Յուլիս. — Առաւօտուն Պէյրութէն օդային զծով հիւրարար Ս. Աթոռ ժամանեցին Բոֆ. Բարունակ Թովմասեան եւ «Անի» ամսագրի խմբագրապետ Տիար Վահէ Վանեան: Յարգելի հիւրերը մեկնեցան Շարափ, 10 Յուլիսի Կ. Վ.:

● Դշ. 14 Յուլիս. — Կ. ա. ժամը 11ին, Ֆրանսական ազգային տօնին առթիւ, Sainte-Anneի հանդիսարանին մէջ սարքուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցաւ Զոգ. Տ. Զայրապետ Վրդ. Արթուրեան, ընկերակցութեամբ Զոգ. Տ. Զայրիկ Վրդ. Ասլանեանի եւ Տիար Կ. Լինդիանի:

— Կէսօրէ ետք, Ս. Ուստիս Միարաններէն Գեր. Տ. Սերոփէ Ծ. Վրդ. Մանուկեան, Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի թեմին եւ Առաջնորդ Փարիզի, օդային զծով ժամանեց Սուրբ Աթոռ:

● Կիր. 18 Յուլիս. — Իրիկուն ժամը Ընդ. Սպանական Ընդհանուր Լիգայատեսարանին մէջ, Սպանիոյ ազգային տօնին առթիւ սարքուած

ընդունելութեան ներկայ գտնուեցաւ Գեր. Տ. Սերոփէ Ծ. Վրդ. Մանուկեան, ընկերակցութեամբ Տիար Կարպիս Լինդիանի:

● Դշ. 20 Յուլիս. — Առաւօտուն, Գեր. Տեղապահ Ս. Զայրը եւ Գեր. Տ. Ռուբէն Արքեպ. Մանասեան, վանական գործերով մեկնեցան Նոր Երուսաղէմ եւ վերադարձան Եշ. 22 Յուլիսի կէսօրէ վերջ:

● Դշ. 21 Յուլիս. — Կէսօրէ ետք, Պէյրութեան Ընդհ. Լիգայատեսարանին մէջ, Պէյրութայի ազգային տօնին առթիւ սարքուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Զոգ. Տ. Զայրապետ Վրդ. Արթուրեան եւ Տիար Կարպիս Լինդիան:

● Ուր. 23 Յուլիս. — Կէսօրէ ետք, Եթովպիոյ Ն. Վ. Զայրէ Սէլամէ Ա. Կայսեր Յնդեգեան 62րդ տարեդարձին առթիւ, տեղւոյն Եթովպական Ընդհ. Լիգայատեսարանին կողմէ, Al-Zahra պաշտօնի արահներուն մէջ արուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Գեր. Տեղապահ Ս. Զայրը եւ Տիար Կարպիս Լինդիան:

● Դշ. 27 Յուլիս. — Կէսօրէ առաջ, Տեղապահ Ս. Զայրը Պատրիարքարանի զանիճին մէջ ընդունեց այցելութիւնը Ամերիկեան Նոր Ընդհ. Լիգայատես Mr. William E. Coleի, իր փոխանորդ Mr. Blackstoneի եւ Բրիտանական Նոր Ընդհ. Լիգայատես Mr. William Wilsonի, Երկու նորընտիր Լիգայատեսները եկած էին իրենց առաջին այցելութիւնը տալու Գեր. Տեղապահ Ս. Զոր:

● Կիր. 1 Օգոստ. — Տեղեկութիւն ստացուած Ըլլաւով Իսրայէլէն թէ Զայրայի Զոգ. Զայր Տ. Տրդատ Վրդ. վախճանած է երէկ 62 տարեկան հասակին, Կ. Վ. Գեր. Տ. Ռուբէն Արքեպ. Տ. Տ. Զայրապետ, Պարզե. Յակոբ Կարդապետներ եւ Տ. Կիրեղ Արդ. մեկնեցան Յոպպէ, ուր փոխադրուեցաւ Զոգ. Զոր ժամինը: Վերջին օծման եւ թաղման կարգերը կատարուեցան յաջորդ օրը Ս. Նիկողայոս Եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսապետութեամբ Գեր. Տ. Ռուբէն Արքեպ. Մանասեանի:

● Բշ. 2 Օգոստ. — Կէսօրէ ետք, ի պատիւ Լոնտոնի զանիճի անդամ Mr. Macdermotի, Բրիտանական Ընդհ. Լիգայատեսարանին մէջ սարքուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Գեր. Տեղապահ Ս. Զայրը, Գեր. Տ. Սերոփէ Ծ. Վրդ. Մանուկեան եւ Տիար Կարպիս Լինդիան:

● Ուր. 6 Օգոստ. — Առաւօտուն, Գեր. Տեղապահ Ս. Զայրը, ընկերակցութեամբ Գեր. Տ. Սերոփէ Ծ. Վրդ. Մանուկեանի եւ Տիար Կարպիս Լինդիանի, փոխ-այցելութիւն տուաւ Ամերիկեան Նորընտիր Ընդհ. Լիգայատես Mr. William E. Coleի եւ ապա Բրիտանական Նորընտիր Ընդհ. Լիգայատես Mr. William Wilsonի, իրենց Լիգայատեսարաններուն մէջ:

● Բշ. 9 Օգոստ. — Իսլամաց Գուրպան պայրամի առթիւ, Կէսօրէ առաջ, Գեր. Տեղապահ Ս. Զայրը ընկերակցութեամբ Զոգ. Տ. Զայրապետ Վրդ. Արթուրեանի եւ Տիար Կարպիս Լինդիանի, ընդունուորական այցելութիւն տուաւ քաղաքիս Մուսթասարօֆին, Ոստիկանապետին եւ Քաղաքապետին:

(*) Ս. Աստուածամայն զերեզմանին վրայ, ինչպէս յայտնի էր այնպէս ալ մենք ամէն օր պատարագելու իրաւունք ունինք, իսկ վերափոխման տուն կանխող երկու եօթնեակներուն, այդ Պատարագները կ'ըլլան հանդիսաւոր, մասնակցութեամբ Բար. Սարկաւազաց եւ ժողովաւոր Սանեքու:

երկրորդ՝ Սիմեոն Խաչատուրյան, իսկ երրորդ՝ Վարդան Զաքարյան։ Ասոր յաջորդեց Ս. Աթոռոյ վարդան Յարենցիք զՏէր» շարականը, զոր եր-
րորդն ժառ. Սաներս Այա՝ ինչպէս նաև միւս
բոլոր խմբերգները ձեռնհասարէն կը զինկալուէր
ժառ. վարժ. երաժշտութեան ուսուցիչ և զըզ-
բաղեալ Տիար Սահակ Գալստեան։ Ապա, Հոգ-
հոգի Հայրը կարգաց վարժարանի տարեկան
տեղեկագիրը (տե՛ս աստ, էջ 217), յորմենեակ
Գեր. Տեղապահ Սրբազանը բաժնեց մրցանակներ
ուսանց, վարուց և մարդակիան խաղերու մէջ
առաջին և երկրորդ հանգիստացողներուն և իր
փակման խօսքին մէջ՝ շնորհակալութիւն յայտ-
նեց բոլոր անոնց՝ որոնք կարելի ըրին այս հան-
գէտը, որուն ի տես մեր սիրտը ուրախութեամբ
կը զնգուէր։ Աշակերտութեան ուղղուած յորդու-
ական խօսքերով, Տէրուանական աղօթքով աւ-
ճեցապա՛ս Ս. Հօր օրհնութեամբ փառաբանուեալ ու-
սելիքան երկու ժամեր տեղոյ այս հանգիստու-
թիւնը։

ՍՐԲԱՍԻԱՒԵՆԵՐՈՒ ԶԵՌՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Շարաթ. 14 Օգոստոսի երեկոյեան ժամեր-
դասենէն հոսք, Մայր Տաճարին մէջ, Ամենա-
զառն Տեղապահ Ս. Հօր նախագահութեամբ
կատարուեցաւ Սարկաւազական կոչման արա-
բողութիւնը ժառ. Տիրացոյ Գրիգոր Սահակեանի
և Արմենակ Երբժանեանի. ինչպէս նաև Ս. Աթո-
ռոյ Սարարակիրներէն Տիր. Յովսէփ Մամուրի
և Նազար Մարգարեանի։

Յաջորդ օրը, 15 Օգոստոս. ի ժամ Ս. Պատա-
րաքի Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը կատարեց Սար-
կաւազական ձեռնադրութիւնը վերոյիշեալ Սա-
րարակիրներուն, տալով անոնց իշխանութիւն
կարգալու Ս. Աւետարան։ Ընծայեալները ձեկա-
լը յառաջացան աւագ խորան, իրենց թիկերուն
կիջով կարմիր ուրարներ։ Խարտաւ իրակի պաշ-
տեն կը կատարէր Հոգ. Տ. Հայկազունը վրդ-
նարհաման։ Իրեն առընթերակայ ունենալով
Հոգ. Տ. Տ. Պարգև և Յակոբ վարդապետներ։
Սրառուէր էր պահը երբ շօրուն ալ ձեռամբարձ
կը դառնային ժողովուրդին. իրր նշանակ աշ-
խարհէն իրենց հրաժարման։ Նորընծաները ան-
միապէս սկսան սպասարկել Ս. Խորհուրդին։

Ձեռնադրութենէն հոսք, Տեղապահ Ս. Հայրը
բարոյց, բնարան ունենալով չա՛հա ձեզ այր
կրտասարդ։ Ենչտեղով պէտքը Հայց. Եկեղեց-
ւոյ ծառայութեան նուիրուած երիտասարդ ու-
սման։

Կուտանք նորընծաներուն համառօտ կենսա-
րականները։

Գրիգոր Սրկ. Սահակեան ծնած է Երուսա-
ղէմ 1935ին, բարեպաշտ մեղդէւ։ Նախակրթու-
թիւնը ստացած է Ս. Թարգմանչաց վարժարա-
նին մէջ՝ ապա յաճախած է Երուսաղէմի Terra-
Santa վարժարանը։ 1951 Գեկտեմբերին ընդունե-
ւած է ժառ. վարժարան (Ռ. դասարան). որուն
ընթացք աւարտած է այս տարի յաջողութեամբ։

Արմենակ Սրկ. Շիրվանեան ծնած է Հայֆա
1934ին։ Նախակրթութիւնը ստացած է տեղւոյն
Ս. Աթոռոյ հալանիին տակ կողոյ Ս. Եղիա վար-
ժարանին մէջ։ 1948ի Պաղեստինեան զէպքերու
բերումով բնամենեք հաստատուած է Լիբանան։
1952ի վերջերք ընդունւած է ժառ. վարժարա-
նի Ռ. դասարանը, 2 տարուան մէջ աւարտելով
վարժարանի ընթացքը փայլուն յաջողութեամբ։
Սոյն երկուքը Սարարակութեան աստիճան ըն-
դունած են Գեր. Տեղապահ Սրբազանէն տեղեկալ
նշաններին։

Յովսէփ Սրկ. Մամուր ծնած է Աղեքսան-
դրիա 1907ին։ Նախակրթութիւնը ստանալէ հոսք
տեղւոյն Պաղեստին վարժարանին մէջ յաճախած
է Անգլիական դպրոց ու ապա իր ուսումը կա-
տարելագործած է Անգլիա։ 1950ին, կրտսերու-
լու փառքը զգալով եկած է Երուսաղէմ և ու-
րար ստացած է Գեր. Տեղապահ Սրբազանէն նոյն
տարւոյ 18 նոյեմբերին ժամանակ մը ծառայել
հոսք Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ՝ ընդունուած
է Ս. Աթոռոյ Գիւտանտունը, որպէս գիւտան-
դպիր հայերէն լեզվաւորութեանց։

Նազար Սրկ. Մարգարեան ծնած է Կեսարիա
1912ին։ 1918ին, որը մնալով, մտած է Աստուայի
և ապա Բարեգործականի որբանոցները, ուր
մնացած է մինչև 1928։ Այնտեղ է Գեղարթի
Փրանսական ոգակայանին մէջ 28.500իս եկած
է Երուսաղէմ և Սեպու. 5ին ընդունուած է Ս.
Աթոռոյ ծառայութեան մէջ. որպէս աշխատա-
ւոր Միարան։ Ատեն մը ծառայած է Ռիթզէմի
Ս. Ենեղեան վանոց մէջ և ապա Ս. Յակոբայ
Մայր Տաճարին մէջ որպէս օգնական լուսարար։
Իր հեղ բնաւորութեամբ շահած է բոլորին հա-
ժակրանքը։ Ուրար ընդունած է 1951ին։

ՀՈԳ. Տ. ՄԻՒԿՈՆ ՎՐԳ. ԿՐՃԻԿԵԱՆ

ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻԻ ՆԻՒ-ԵՕՐՏԻՍ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՐԵՑ ԵԿԵՂԵՑՈՑ

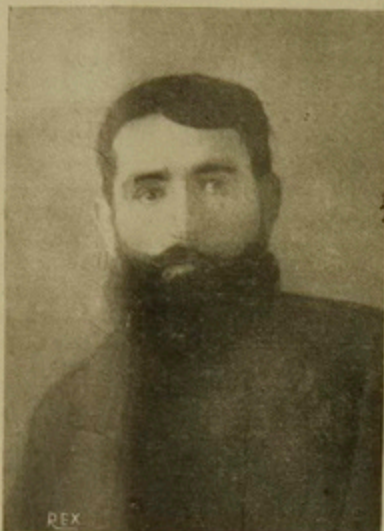
Ս. Ուխտիս Միարաններէն Հոգ. Տ. Միւսան
վրդ. Ս. Աթոռոյ Պատ. Տնօրէն ժողովոյն ար-
տօնութեամբ և հրաւերովը Լիւս. Ամերիկայի
առաջնորդ Գեր. Սրբազան Հօր, ստանձնած է
Նիւ-Եօրքի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ
հոգեւոր հովութեան պաշտօնը, Հոգ. Հայրը,
3 Յուլիսի, Շարաթ առաւօտեան, օգային զմով
մեկնեցաւ զէպի իր նոր պաշտօնատեղին։

Հոգ. Տ. Միւսան վրդ. երկու տարիներ ար-
գիւնաւորութեամբ ծառայած է Ս. Աթոռոյ մէջ,
իրիւ տեսաւ Ռիթզէմի վանքին, իրիւ մատա-
կարար Ս. Յակոբայ մայրավանքին, և իրիւ տե-
սուէր Կիւլպէնկեան Մատենադարանին։ Լիւսոյս
սուէր Կիւլպէնկեան Մատենադարանին մէջ ևս Հոգ.
ենք որ իր նոր պարտականութեան մէջ ևս Հոգ.
Հայրը իր կարողութիւնները ի ապա պիտի զնէ
Հայց. Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյն և մեր սի-
րելի ժողովուրդին։

Կը մաղթենք որ Տէրը առաջնորդէ զինք պար-
տականութեան այս նոր ուղիին մէջ։

ՀԱՆԳԻՍՏ

Տ. ՏՐԴԱՏ ՎՐԴ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ

Յանուն Ս. Աթոռոյս Ամենապատիւ Տեղապահ Սրբազան Հօր, եւ Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան, ցաւով կը տեղեկացնենք մահը Հոգ. Տ. Տրդատ Վրդ. Պէրպէրեանի, որ յետ կարճատեւ հիւանդութեան մը կնքեց իր մահկանացուն Շաբաթ, 31 Յուլիս 1954ին, Հայֆայի կաթաւարական հիւանդանոցին մէջ:

Հանգուցեալը ծնած է 1892ին Կեսարիա: Իր նախնական կրթութիւնը ստացած է Կեսարիոյ Ս. Աստուածամայր Եկեղեցւոյ Հայկեան վարժարանին մէջ:

1910 - 1912 կը զրկուի Երուսաղէմ, իրրեւ ուսանող ժառանգաւորաց վարժանի: 1913ին կը ստանայ ուրարակրութեան աստիճան, իսկ 1918ին կը ձեռնադրուի Սարկաւազ, Տ. Մկրտիչ Եպս. Աղաւնունիի ձեռամբ:

1922ին կը ձեռնադրուի Արեղայ: Այնուհետեւ ձեռնհասօրէն զանազան պաշտօններ կը վարէ, ըլլալով մատակարար, աւագ թարգման եւ հանդերձապետ Ս. Աթոռոյ:

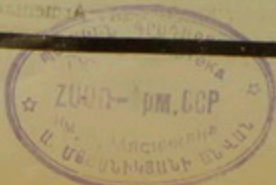
1932էն մինչեւ 1934 կը վարէ Բեթղհէմի վանքի տեսչութիւնը, իսկ 1939ին կը կարգուի տեսուչ Ս. Յարութեան Տաճարին, ուր կը մնայ աւելի քան 10 տարիներ, 1950ին կը զրկուի Հայֆա, իրրեւ հոգեւոր հովիւ ուր կը մնար ցարդ:

Օծման եւ թաղման արարողութիւնը կատարուեցաւ Յոպպէի մեր Ս. Նիկողայոս վանքին մէջ: Յուղարկաւորութեան համար Երուսաղէմէն յատկապէս Յոպպէ մեկնած էին Դեր. Տ. Ռուբէն Արքեպս., Հոգ. Տ. Հայկազուն, Տ. Պարգեւ, Տ. Յակոբ եւ Տ. Կիրեղ վարդապետները:

Հանգուցեալ Հայրսուրբը, բարեհամբոյր եւ հեզ քնաւորութեամբը Ս. Աթոռոյս մէջ իր բազմամեայ գործունէութեանը ընթացքին սիրուած էր ամենքէն:

Հանգուցեալը իր ետեւ կը ձգէ անշահախնդիր եւ ծառայասէր Միաբանի մը յշատակը:

Տէրը թող լուսաւորէ իր հոգին եւ յաւիտենական հանգիստ պարգեւէ իր պաշտօնէին:

Մեր ընթերցողներու ուշադրութեան կը յանձնենք Սրբոց Յակոբ-
եանց Գրասան եւ ՍԻՈՆ Ամսագրի Պատուոյ գործա-
կալներու անուններն ու հասցէները:

Հիւսիսային Ամերիկա

Հոգ. Տ. Նիկիե Վրդ. Սիմոնեան
580 West 187th Street
NEW YORK 33, N. Y.

Հարաւային Ամերիկա

Հոգ. Տ. Յարութիւն Վրդ. Մուշեան
Frederico Lacroze 2367
BUENOS AIRES
Argentina

Կ. Պոլիս

Հոգ. Տ. Գարեգին Մ. Վրդ. Գազանեան
Սուրբ Խաչ Դպրեւանք
Սկիւսար, Իսթանպուլ

Լիբանան

Հոգ. Տ. Մեսրոպ Աբղ. Նումուրքանեան
Անթիլիաս, Լիբանան

Ֆրանսա

Մեծ. Տիար Սեդրակ Գարակեօզեան
15, Rue Jean-Goujon,
Paris (8^e) FRANCE

Եգիպտոս

Մեծ. Տիար Մասիս Զուրիկեան
24 Rue Abd el Monem, GIZA

Սուրիա

Մեծ. Տիար Պարգել Նազարեան
B. P. 348, ALEP

Կիպրոս

Մեծ. Տօք. Ռ. Արմասունի
Hadji-Kiriakos Flats No. 4, NICOSIA

Իրաք

Մեծ. Տիար Աբրահամ Իշխանեան
Հայոց Եկեղեցի, Պաղսա

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ Ս. ԱԹՈՌՈՅՍ ՏՊԱՐԱՆԷՆ

Յ. ՕՇԱԿԱՆԻ

ՀԱՄԱՊԱՏԿԵՐ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐ

“ՌՈՄԱՆՔԻԿՆԵՐ”

ՀԱՅՐ ՂԵՒՈՐԴ ԱԼԻԵԱՆ — ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՇԻԿԱՇԵԼԵԱՆ — ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

Էջ՝ 448

Գին՝ 850 Ֆիլս

تصدرها - بطريكية الارمن الارثوذكس مدير المطبعة - الآب زاوین ششيان تطبع في مطبعة دير الارمن - القدس
يوليو - أغسطس ١٩٥٢ العدد ٧ - ٨

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem. Armenian Patriarchate, Jerusalem.
Editor - Father Zaven Chinchinian. Armenian Convent, Jerusalem.
Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.

Յարգելի Հայրենակիցներ:

1928 թ. Մայիս 28ին — պատմական այդ օրը — իսումր մը զանափարապաշտ հայ մտաւորականներու նախածնունդներէ միմը գրուեցաւ Համազգային Մշակութային Ընկերութեան՝ նպատակ ունենալով հայապահպանութիւնը, հայ մշակոյթի պաշտպանութիւնն ու զարգացումը եւ ազգային ոգիով առգր. ուսած նոր մտաւորականութեան պատրաստութիւնը արտասահմանի մէջ: Համազգայինի հիմնադիրներուն մէջ էին մեծանուն գրագէտ եւ մանկավարժ Լեւոն Շանթը, հայ մարի անդուգական ներկայացուցիչ Նիկող Ազրալեան, հանրային եւ պետական ակնաւար գէմը բժիշկ Համօ Օհանջանեան, հայ մշակոյթի վաստակաւոր գործիչ Գասպար Խիւլիկեան եւ ուրիշներ: Անոնք կը զգային թէ ինչ ահաւոր վտանգ կը սպառնար տարագիր հայութեան, որ կտրուած Մայր Հայրենիքէն եւ ննթակալ օտար ազդեցութիւններու՝ դատաւարութեամբ էր աստիճանական ուժացման ու փոշիացման: Եւ կը գիտակցէին թէ անհրաժեշտ է գերազգիցի մը պաշտպան կանգնել հայութեան գոյութեան եւ պատրաստել հայ լեզուով ու հայ ոգիով նշ մտաւորականութիւն:

Համազգայինի առաջին գործը եղաւ Հայ Ճեմարանի բացումը 1930ի սկիզբը՝ Լեւոն Շանթի եւ Նիկող Ազրալեանի տնօրէնութեամբ: Դիտար համեստ միջոցներով սկսուած գործ մըն էր, որ տարուէ տարի մեծցաւ ու զարգացաւ: Հագարէ աւելի մանչր ու աղջիկներ Ճեմարանի աւագանին մէջ ազգային դաստիարակութիւն ստացան եւ հարիւր յիսունէ աւելի շրջանաւարտներ դուրս եկան Ճեմարանէն, որոնք այսօր կը գործեն իրեն ուսուցիչ, իրեն գրող ու լրագրող, իրեն հանրային գործիչ, իրեն պաշտօնային կամ ազատ ասպարէզի մարզ՝ ազգային հետաքրքրութեամբ եւ ոգով: Համազգայինը իր հրատարակութիւններով, իր մշակութային ձեռնարկներով, դասփաստութիւններով, ներկայացումներով, կրթական եւ դաստիարակչական ձեռնարկներով, եւ Ճեմարանը իր պատրաստած մտաւորականութեամբ՝ արտահայտաւոր, ի մասնաւորի Միջին Արեւելքի հայութեան համար դարձած են մշակութային կենսական անհրաժեշտութիւն, եւ վառ կը պահեն ազգային ոգին եւ հայրենիքի սէրը:

Համազգայինն ու Ճեմարանը, կարելի է րոնել, ծնունդ առին եւ անցան ու զարգացան բացառապէս իրենց՝ հիմնադիրներու եւ գործակիցներու անձնուէր զոհարարութեամբ եւ հայ ժողովուրդի բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեամբ: Հայ ժողովուրդը բնագործին զգացաւ այս հաստատութիւններու նախաինամական գերը իր գոյութեան, ապահովութեան եւ յարատեւման համար ու իրուի աջակցեցաւ անոց: Մասնաւորապէս մեծ եղաւ Ամերիկայի մեր հայրենակիցներուն աջակցութիւնը: Հայ Օգնութեան Միութիւնը եւ Գալիֆորնիոյ Հայ Իրթական Հիմնարկութիւնը իրենց տարեկան յատկացումներով, հայրենակցականները՝ սաներ պահելով, քաղմաթիւ անհատ հայրենակիցներ՝ նուէրներով կամ կտակներով, կամ Լեւոն Շանթի ձեռնարկած հանգանակութեան մասնակցելով ապահովեցին Ճեմարանի գոյութիւնն ու զարգացումը: Ամերիկայէն դուրս ալ Ճեմարանը նոյն ջերմ համակրանքին եւ նիւթական օժանդակութեան առարկան եղաւ: Մասնաւորապէս պէտք է յիշել փալանճեան ազնուատիրոջ քոյրերուն անունը, որոնք 20.000 անգլիական սոկիի նուէրով, ի յիշատակ իրենց հանգուցեալ եղբոր՝ Նշանի, հնարաւոր դարձուցին գնումը Ճեմարանի ներկայ շէնքին, որուն ճակարհն զրոշմաւած է Նշան փալանճեան Ճեմարան աւանդը:

Այդ շէնքն ալ սակայն նեղ եկաւ եւ կառուցուեցաւ լրացուցիչ նոր շէնք մը, որ կարելի դարձուց զիշերթիկ բաժնի բացումը եւ աշակերտներու թիւին զգալի յաւելումը:

Այս տարի պիտի տօնուին Համազգային Մշակութային Ընկերութեան եւ Ճեմարանի 25ամեայ յորելեանը: Եւ այդ առիթ մըն է լրիւ կերպով ներկայացնելու Համազգայինի եւ Ճեմարանի 25 տարիներու ընթացքին կատարած գործն ու զերը հայութեան համար: Համազգայինի ներդրական վարչութեան որոշումով, 1954 թուի վերջին եռամսեային, քոյր հայաբնակ երկիրներուն մէջ, համազգային տարողութեամբ ու չափով պիտի տօնուի այս զոյգ հաստատութիւններուն՝ Համազգայինի ու Ճեմարանի 25ամեայ յորելեանը: Այդ նպատակով կազմուած է Յօրելեանական Ներդր. Յանձնախումբ մը, որուն անունով ահա կը գիմենր հայ ժողովուրդին, ազգային ու հանրային կազմակերպութիւններուն եւ մարմիններուն, հայ մամուլին եւ անհատ բարեկամներուն՝ աջակցելու մեղ քաբոյապէս եւ նիւթապէս, որպէսզի յորելեանը տօնուի համազգային հանդիսութեամբ եւ պատկուի բարոյական ու նիւթական կատարեալ յաջողութեամբ: Այս նիւթական յաջողութիւնն է որ պիտի ապահովէ Ճեմարանի յարատեւութիւնն ու ապագան:

Համազգայինի ներդր. վարչութեան որոշումով յորելեանէն գոյանալիք գումարը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի հաստատութիւն կալուածի մը տիրացման, պատահականութիւններէ փրկելու համար Ճեմարանի պիտեւելին հաւասարակշռութիւնը:

Համազգային Մշակութային Ընկերութեան

եւ Հեւան Փալանճեան ձեմարանի

ԵՈՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՐԵՍԿԻՐ ԵՈՒՆԵՍԿԵՆԻՄԻ

Նամակագրութեան հասցէ. —

Sofr. b. Կոնստանտին

10, Rue Hussein Beyhoun, Beyrouth - Liban

Դրամական առաւումներ կատարել միմայն

Մալիազգայեանի հասցէին. —

Պ. 631, Beyrouth - Liban